Haolam, Thursday 19th May, 1938. *Registered at the G.P.O. as a Newspaper.* Vol. XXVI. No. 37

העולם

עתון המרכזי של ההסתדרות הציונית העולמית

יוצא בירושלים אחת לשבוע — העורך משה קליינמן

(נוסד ע"י נחום סוקולוב ז"ל)

כ"ז אייר תרצ"ח. — שנת העשרים ושש. (ל"א ליסודו) — Haolam, Thursday, 19th May, 1938.

התוכן:

I על הפרק:

מ. ק.: 1) חלופי משמרות; 2) ועדת החלוקה

משה קליינמן: החלטה מבוהלת.

אברהם שרון: מספרים מחרידים (סוף).

ח. כ.: ל"דין וחשבון" אחד.

מפעולותיו של היעד הלאומי.

אברהם אלמאליח: הועידה העולמית של העדות הספרדיות באמשטרדם.

II בארץ ישראל:

שבוע הימים בארץ: מסיורי ועדת החלוקה; — זקן השופטים מסייר בתי המשפט; — התנקשויות ויריות; — אדוארד הריו בירושלים; — סיעת הפועלים התסטרה ממשרותיה בעיריית ת"א; — לקידום הימאות העברית; — הישג חשוב בענף ההדר הארצישראלי; — תובעים עבודה למשען בעיריית ת"א; — יסוד „בית הלבנון"; — בנות סוקולוב בשדה נחום; — לשיפורה של חיפה; — חדרה; — כפר גדעון, רשפון, שפיים; — מחר הארץ; — על המסחר והתעשיה בחיפה; — פתיחת „אולפנא"; — „משכן"; — נעילת תערוכת הספר העברי; — כינוס מדריכי הנוער למען הקה"ל; — חברה עברית לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה.

III בתפוצות:

גרמניה; — אוסטריה; — אמריקה; — שונות.

IV בעולם הציוני

מלקילם מקדונלד — מיניסטר המושבות; — בבית הנבחרים; — הציר למפסון ליישובן של 30.000 משפחות יהודיות בעבר הירדן; — הציר פלאצר מתקיף את הנציב העליון בסוריה; — באמריקה דורשים לחץ על אנגליה לפתוח שערי הארץ; — „ניו־יורק טיימס" מנבא לביטול החלוקה; — במחנה הערבים: הערבים דורשים פגישה עם ווייצמן על יסוד מיעוט יהודי; — חורנים מציעים סיפוח לא"י; — בתגובה; — חלך מפעל השקל בשנה זו.

V ספרות ומחשבה

מ"ד בי אברהם: ל"ג בעומר הלאומי הראשון בחיי.

ארי אבן זהב: ששים שנה ושנה.

הרצל ומנדלשטם (חליפת מכתבים)

צבי קרזל: בשדה ספר.

בולטין ביבליוגרפי של הארכיון הציוני.

מחיר ההחתמה על „העולם"—לשנה:

ארץ ישראל ו־א"י אחת, באנגליה 25 שילינג, בצרפת 150 פרנק, בגרמניה 20 מרק, בצ'כוסלובקיה 200 כתר, ברומניה 1000 ליי, באוסטריה 40 שילינג אוסטרי, בפולניה 40 זלוטי, בבלגיה 200 פרנק, בשווייץ 30 פרנק, באמריקה 8 דולר, בקנדה 8 דולר. ביתר הארצות לפי החשבון של 30 שילינג לשנה

מחיר הגליון הבודד של „העולם"

ארץ ישראל 2 גרוש, באנגליה 6 פנס, בצרפת 3 פרנק, בגרמניה 50 פפניג, בצ'כוסלובקיה 4 כתר, ברומניה 20 ליי, באוסטריה 60 גרוש, בפולניה 1 זהוב, בבלגיה 4 פרנק, בשווייץ 60 סנטים, באמריקה 16 סנט, בקנדה 16 סנט. ביתר הארצות לפי החשבון של 7½ פנס

„HAOLAM" JERUSALEM P. O. B 92

המו"ל והאחראי: משה קליינמן

PRINTED IN PALESTINE. דפוס זוריאל, ירושלים

לאימפורטרים של סחורות גרמניות, לבאי-כחן של
פירמות גרמניות ולטרנספרנטים המעונינים.

ה נ י ד ו ן:

התרת עסקי-סחורות, שאינן כלולות ברשימה
החיובית לא"י.

כהמשך להודעות, אשר המצאנו בחדש מרס ש.ז. יחד עם הרשימה החיובית—נמצא בידינו חזור חשוב נוסף בדבר אפשרויות להתרת עסקים, שאינם כלולים ברשימה החיובית.

הרינו לבקש לקבל את החזור הזה במשרדינו:

בתל-אביב, רחוב אלנבי 56.

בחיפה, בנין פאלאפריק, מרכז מסחרי החדש.
ירושלים, בנין אסיקורציוני ג'נרלי, רחוב יפו.
בשעות העבודה משבע וחצי לפנה"צ עד שתים אחה"צ.

„ה ע ב ר ה"
משרד נאמנות בערבון מוגבל
תל-אביב, רחוב אלנבי 56
ת.ד. 616 טלפון 4233

ב"ה כבר יצא לאור הספר

„פניני הדת", ח"א.

(שלחן ערוך שיטתי, מקוצר ומפורש לתבנת התלמידים)

מאת

יוסף אפלבוים, קישינוב.

(מורה הדת בהגימנסיא „מגן דוד" ובהגימנסיות הממשלתיות לאמנות ולחרושת).

תכנו: מבוא.—הברכות.—קריאת שמע.—שמונה עשרה.—התפלה בצבור.—תפלת ערבית.—סדר שכיבה.—סדר קימה.—תפלת שחרית.—הציצית.—התפלין.—תפלת מנחה.—תשלומי התפלה יחיד עם הצבור.—ברכות ההנאה.—ברכות ההכרה.—חשבת.—החודש.—שלש רגלים.—חג המצות.—חג השבועות.—חג הסכות.—הימים הנוראים.—התעניות.—חגי הנסים—(חנוכה ופורים).

הדורו: כתוב בסגנון קל מאד; ערוך בסדר מופתי ומושך הלב; כולו מנוקד; מחזיק 272 עמודים ובכריכה קלה.

מחירו: ברומניה 120 ליי, בשאר ארצות — דולר אחד; למו"ס—חנחה.

להשיגו עפ"י הכתובת:
Rabin-Profesor I. EPELBOIM, Chisinau (Romania).
Str. Iancu Vacarescu (f. Prunculovsca) 2.

הסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל.

קפת מלוה וחסכון של העובדים בע"מ.
בתל-אביב

רח' לילינבלום 50, קרן אלנבי, טלפון 3037, ת.ד. 4092

נותנת — הלואות לחברים.

מקבלת — פקדונות וחסכונות לזמנים קבועים ובעו"ש בתנאים נוחים, שטרות וכל מני דוקומנטים לגוביגא ולדיפוזיט.

מעבירה — בספים לכל חלקי הארץ ובחו"ל במחירים מוזלים.

פועל: אזרח: חסוך אך ורק במיסדך הקואופרטיבי

כ ב ר ה ו פ י ע:

קבץ שירים מאת
משה ברינד בשם עלי עוגב,
ספר ראשון:
בחיק-אמא-תולדה.

הספר מודפס באיתיות חדשות ומאירות עינים ובניקוד.
דחיר-הספר: 75 סנטים; עם המשלוח: 85 סנטים.
לפנות בהזמנות עפ"י הכתבת דלקמן:
DAVID BRIND, 1480 Hol Ave.
Bronx, New York, U.S.A.

ה ו פ י ע

בהוצאת „ מ ס ד ה " בע"מ

מ ת י מ ן - ל צ י ו ן

קובץ מאמרים, מחקרים, תעודות, רשמי-מסע וספורים, תוגינה וצלומים מחיי שבט יהודי תימן בגולה ובארץ ישראל בעבר ובהוה מאת (עפ"י סדר א"ב): ד"ר א. בראואר, ד"ר ש. גויטין, שמעון גרידי, ש. צורי, ש. יבנאלי, ישראל ישעיהו, אברהם יערי, מאיר לוי, ד"ר י"ט לוינסקי, אהרן צדוק, ר' יחיא קאפח ז"ל, מנשה רבינא.

הקובץ מחזיק 310 עמודים, בהם 16 עמודים תוים, ו־10 עמ' תמונות. מודפס על נייר משובח ומכורך כריכה נאה.

מ ח י ר ו 150 מ א " י

להשיג: אצל המו"ל „ מ ס ד ה " בע"מ ואצל כל סוכני הספרים בארץ.

הדאר לעם

עתונה המרכזי של ההסתדרות הציונית העולמית

יוצא בירושלים אחת לשבוע. העורך: משה קליינמן (נוסד ע"י נחום סוקולוב ז"ל)

גליון ל"ז. יום ה' י"ח אייר תרצ"ח. שנת העשרים ושש. (ל"א ליסודו) Haolam, Thursday, 19th May, 1938.

על הפרק

חלוקי משמרות

בעקב השגויים שנעשו השבוע בקבינט הבריטי, נתחלפו המשמרות גם במשרד המושבות: במקומו של אורמסבי־גור, שהוא כעת לורד האריליך ועובר לבית הלורדים, בא מר מלקולם מקדונלד שהיה עד עתה מיגיסטר הדומיניונים.

קשה עלינו הפרידה של מר אורמסבי־גור מהמגע הישר עם ענייננו הלאומי, כי עם כל השגות שהיו לנו נגדו ועם כל התרעומת שהתרעמנו עליו לפרקים, הרי ידענו מאד להעריך את ידידותו הכנה והנאמנה לעם ישראל בכלל ולחזון תקומתנו הלאומית בפרט. זה עשרים שנה הוא עומד אתנו במערכת ואין מספר לשירותים ששרת את ענייננו הלאומי מאז היותו קצין־מקשר בין ועד הצירים ובין ממשלת הכיבוש. הטלנו עליו אחריות גם למעשים ודברים של הממשלה המנדטורית שראינו אותם כפוגעים בענייננו, אך גם אז ידענו שהוא היה ובשאר ידידנו באמת, ואף לרגע לא חשב לפנות עורף לעצם חזוננו הלאומי, על־כן קשה עלינו סרידתו ובכל לב נאחל לו אושר והצלחה בשמח פעולתו הבאה ואנו מקוים שיהיה לנו גם משם לעזר בכל אשר יוכל.

כניסתו של מר מלקולם מקדונלד להנהלת משרד המושבות היא לנו תגמול המותן סיפוק מלא. גם הוא מידידינו המובהקים ומאוהדי חזון התחיה של ישראל, אשר הכיר לדעת אותו מקרוב, זולת מה שקיבל מפי אבינו המנוח רמסי מקדונלד, בימי משבר קשים מאד לעניינינו הלאומי, אחרי הספר הלבן של ספטמבר, נכנס הוא בעבי הקורה ולא חס על כל טורח למען קרב את אנשי הממשלה אל עמדת הסוכנות היהודית, ובתוצאות עמלו באת אז האגרת הידועה של ראש הממשלה רמסי מקדונלד אל הד"ר וייצמן, שניתנה כ„פירוש מוסמך לספר הלבן" ופירוה את הענינים הכבדים שהעיקו אז על שמינו — ומרגע זה נפתחה תקופה של עליה ופריחה לישוב.

מלקולם מקדונלד היה אז עוד צעיר לימים ולא תפס עוד מקום אחראי, אף כי כבר אז התנכר בכשרונותיו ובהיקף הבנתו המדינית. מני אז עלה בשלבי השלטון והגיע למעלת מיניסטר של הקבינט. מתחלה בתור שר המושבות, בקבינט של בולדווין, אבל שהה במשרה זו רק חדשים מעטים (בשנת תרצ"ח) ועבר למשרד הדומיניונים. כאן עשה בשנתים ומחצה ובסוף התקופה הזאת הצליח לבצע דבר גדול מאד: את התסכם עם אירלנד, שהתחבטו בו לפניו מדינאים ותיקים ומנוסים ולא הצליחו. פעולתו זאת הרימה עוד יותר את הפרסטיג'ה שלו והגהו כעת מאנשי הממשלה הבריטית החשובים ביותר, והגה העמידותו במקום אחראי מאד, בראש משרד המושב־ שעליו לפתור אחת מבעיותיה החמורות של הקיסרות — טיזו העניינים בא"י — בעיה שקבלת כיום חשיבות מיוחדת בשבי־ הקיסרות בקשר עם ענייני ים התיכון. בחוגי הממשלה נותנים אמון רב בכשרונותיו של מקדונלד ובידיעתו המלאה את כל התיקוף של הבעיה הנוכחית. ואף אנו, בהסמכנו על הנסיון של העבר, יכולים לתת אמון רב במיניסטר המושבות החדש, שיעמוד בנאמנותו לחבריו הצדק והיושר האנושי אשר עשיהו לחוקב תקומתנו הלאומית ויתאמץ לתת לבעיית א"י שהתמילה כ"כ פתרון של יושר וצדק. אנו מקדמים את פניו בברכה לבבית במשרתו החדשה ומאחלים לו אושר והצלחה.

ועדת החלוקה

השבוע התחילה „ועדת החלוקה" בישיבותיה הרשמיות: עד עתה עשתה בסיורים ותיורים על פני הארץ, ובוודאי גם באי אלת הכנות לעבודתה; מיום השני בשבוע זה פתחה בעצם תפקידה. אותו יום הזמינה אליה את באי כחה של הסוכנות היהודית (ד"ר וייצמן, בן־גוריון, שרתוק ויועצה הליגלי של הסוכנות ד"ר יוסף) ובמשך כשעה ומחצה התנהל ביניהם מו"מ על הפרוצדורה של גביית הדעות. כך הודיעה הועדה בהודעה רשמית שלה שהוציאה בערב של אותו יום.

על הפרוצדורה של הופעת נציגי הסוכנות לפני הועדה תדון גם ישיבת הועד הפועל המצומצם שנקראה להיום (יום ד'). אולם כבר כעת אפשר לומר בבירור גמור, שלפני הועדה הזאת תהא האפשרות לדון רק בנושא ה„חלוקה" ולא בשום פתרון אחר לשאלת א"י. לפי גדר סמכותה אין הועדה רואה עצמה מוסמכת להוראה אם עצם החלוקה הוא הפתרון לשאלת א"י או ישנם פתרונות אחרים; סמכותה היא רק לחקור איזו תכנית של חלוקה תהא הצודקת ביותר, ההוגנת ביותר, והמבטיחה קיום הוגן למדינות הנפרדות העתידות לקום על שטח המנדט הא"י. דבר זה חייבים לזכור גם ה„מחייבים" וגם ה„שוללים" בקרבנו, למען שלא יבזבזו מרץ וטורח לחנם, על דברים שהועדה לא תוכל ולא תרצה לדון עליהם. שמדתת של התנועה הלאומית שלנו ידועה: היא טוענת קודם כל לקיום המנדט במלואו וכמו שעלה מתחלה בדעת מחבריו, להסרת כבלי העליה וכו'. אך טענה זו מקומה לא לפני הועדה הזאת שאינה מיופת־כח, ואף אין רצוננו בכך שתהא מיופת כוח לפסוק הלכות עקרוניות בשאלת א"י; די בועדות שכבר היו ושבענו אותן למדי. ועדה זו עומדת על ההנחה, שהחלוקה היא הפתרון האפשרי ביותר ל„שאלת א"י" ואנחנו נאמר לה בקצרה: דעתנו היא שהפתרון הנכון ביותר הוא — הגשמה כנה ומלאה של המנדט, ועל זה עוד נטען במקום הדרוש. אולם העם היהודי מילא את ידינו לשאת־ולתת עם ממשלת ה. מ. גם במקרה שהיא תעמוד על דעתה לבצע את החלוקה, על מנת להשיג ממנה תכנית יותר מפורטת ויותר מתוקנת מזו של ועדת פיל, שאותה דחה הקונגרס בהחלט, ואת התכנית הזאת נגיש לפני הקונגרס הבא לדיון והחלטה. ואם תהא תכנית זו מתוקנת כדי שנראה בה אפשרות להקמת מדינה יהודית בעלת היקף מספיק לקליטת המונים מאחינו ובעלת יכולת להתקיים קיום הוגן — נוכל גם להמליץ עליה לפני הקונגרס. רק זה בלבד יוכל להיות נושא הדיון של אנשינו עם תועדה וגם נושא זה הוא רחב מדות מאד ומאריך הכנה רבה וציוד ־ול בידיעות מוסמכות, שהן פרי מחקרים רציניים. הוא מצריך גם מידה מזערות על המשמר בפני אפשרות של ידיעות מטולפות אשר מציאו לועדה מרמים־אויבים, בין מחוגי התקידות הממשלתית ובין מהחוגים הערביים המתקוממים לגבדנו.

מה שנאמר כאן מספיק כדי להבין שלא קלה תהא המשימה של נציגינו לפני הועדה, ועם כל אשר הם מצויידים למדי בחומר ובמס־ פרים דרוש שיעמוד מאחוריהם כח מאוחד ותקיף של הציבור היהודי. לא הני ימים שבהם היתה דרושה אחדותנו המלאה ואמונתנו המלא בנציגינו המוסמכים. משהיא דרושה ברגע זה, ובקוזה שהיא לא תכזב.

...היה עם פרעות שלוחי עמך בית ישראל!"...

מ. ש.

משה קליינמן

החלטה מבוהלת

בשמונה דעות נגד שבע החליטה עיריית תל־אביב להוציא את בתי התנוך של הסתדרות העובדים מכלל המוסדות החנוכיים המתפרנסים על תקציבה של העיר. החלטה זו אי אפשר לראותה אלא כהכרזת־מלחמה מצד הגוש של חברי העיריה הקורא לעצמו „אזרחי", על צבור הפועלים בישוב, ועם זה בעקיפין, גם על הועד הלאומי ועל ההסתדרות הציונית העולמית, שקבעו ע"י מוסדותיהם המוסמכים את העקרון של שוויי־זכויות לכל זרמי החנוך העברי בארץ.

אין זיקה ישרה בין ההסתדרות הציונית ובין ארגונה המוניציפאלי של תל אביב, וכמו כן אין גם מרותו של הועד הלאומי על העיריה של תל אביב באופן פורמלי. ואולם בעצמו של הדבר העיר העברית היא תא של הבית הלאומי הבנוי על ידינו, והחיץ שהקימה העיריה התל־אביבית בינה ובין המוסדות המרכזיים של הישוב ושל התנועה הלאומית כולה, עלול להביא לידי תוצאות רציניות מאד. ועוד זאת: אנשי העיריה התל אביבית, מתוך למתי מספר „יוצאי־דופן" מגרורי הרביזיוניזם, הם סוף סוף אנשי המפלגות הציוניות הקיימות. הנתונות לחובת המשמעת במסגרת ההסתדרות הציונית העולמית, ועמדתם הפפולה, כחברי מפלגותיהם וכחברי העיריה, עשויה להביא אותם ואת מפלגותיהם בסבך קשה מאד, שממנו יכולות לבוא תוצאות חשובות גם ביחסים הקיימים בין המפלגות בתוך ההסתדרות הציונית העולמית. ולפיכך, יחד עם השאלה הנשאלת: אם מוכשמה ומהכרת האתריות ורק ה„גוש" את הכסיה לעומת צבור הפועלים, המונה רבע מכל הישוב ושהנהו הכוח הבונה והמעמיד החשוב ביותר במפעלנו הלאומי בארץ, אפשר וצריך לשאול כמו־כן: אם נכונות המפלגות הציוניות לסבול את בעיותם של חברינו בעקרים, שעליהם עומד כיום הליכוד הלאומי שלנו כולו.

אך גם אם נסב את פנינו מהצד הזה, הרי עצם המעשה שעשה ה„גוש" ניצב לפנינו כמעשה מבוהל ונעדר כל חוש אחריות צבורית. מה פירוש הדבר למעשה? — שמעשרות אלפי אזרחי העיר, הנושאים בעול תקציבה של העיר, נשללת הזכות הפרימיטיבית לחנך את ילדיהם כרצונם; שאותו הצבור אשר העמיד לעיריה ארבעים אחוז מחבריה, מועמד במצב האונס אותו להתיצב במערכת מלחמה נואשה נגד העיר הזאת, משטרה וסדריה! שונאיה הרעים ביותר של עיר זו (אם יש כאלה) לא יכלו לעוץ לשליטיה עצה נבערה מזו, למען הביא על העיר שואה אשר תכלה את כוחותיה מבפנים. וזה — בשעת חירום זו, כשזעקת המובטלים וחסרי פת לחם למחיה בוקעת מכל הפינות, וכשכל הכוחות הקונסטרוקטיביים שבצבור צריכים להתמתח למען החזיק מעמד ולשקוד על הסדרים והמשמעת הצבורית! האומנם יכלו אנשי הגוש לחשוב אף לרגע, כי באפס יד יוקם צבור הפועלים המאורגן ותמלוכתו?...

וכל זה כאלו — בשל „התנוך האחיד"! אין מקום פה להבנס בדיון יסודי על הפרובלימה הזאת מצד עצמה. אולם לא אכחד תחת לשוני, שמכל הנלחמים ל„חנוך אחיד", אלה האחראים להחלטה זו בעיריית תל אביב הם הנותנים בלבי את האמון הפחות ביותר בכנות חרדתם לתקנת החנוך הלאומי כשהוא לעצמו. תקנת החנוך הלאומי הרי היא פרובלימה לאומית כללית, ולא עיריית תל אביב היא הקרויה לתת לה את פתרונה. אף אלו גבע מעשהו זה של ה„גוש" מתוך שאיפה כנה לפתור את השאלה המסובכה הזאת, היינו צריכים לראות בזה התנשאות בלתי הולמת וקפיצה־בראש לעומת האורגנים המוסמכים של הלאום בכללו, ולא כל שכן אם יתימר לתת את הפתרון בכוח שליטתו על כספי העיר. אלא שאין עיני תקהל מסונורות כל־כך לבלי לראות, שמסיסמת „החנוך האחיד" עשו הללו איל־מנגח לצורך מלחמתם המפלגתית הנצחנית.

החנוך הלאומי האחיד הוא חזונם של כל הנושאים את נפשם לתקומה לאומית. אף בצבור העובדים עצמו יש זרם לא־קטן לצד חנוך אחיד, והסידור שנעשה בין הסתדרות העובדים והועד הלאומי, שלפיהו יוצא לפועל איחוד אדמיניסטרטיבי של כל בתי הספר הנכללים ברשת החנוך של כנסת ישראל, אינו אלא צעד ראשון, אמנם אטי וזהיר, בכוון לאיחוד החנוך בכלל, ינתן נא לסידור זה להתבצר ולפעול זמן־מה, ואין ספק שייעשו עוד צעדים נוספים בכוון זה. וסופו של הדבר יהיה איחוד גמור, על יסוד איזו סינתיזה של הזרמים. או על יסוד תכנית שתמעיט עד המינימום את שטח הפילוג, ועל כל פנים תקציע את ה„זויות" ותפלק את התופעות הבודדות, הגורמות בעיקר לחכוכים ולהתרגנות. ואולם דווקא את הצעד הראשון הזה, תעלול להביא ברוב הימים פתרון רצוי באמת, רואים בעין רעה אותם החוגים שלא תקנת החנוך היא דאגתם האמתית, ושפגמי החנוך הקיים משמשים להם רק מיתרס טוב לירות מאחוריו את חציהם אל מחנה שונאיהם.

„חנוך אחיד"! היש לבו כבר מטבע מקודשת של חנוך לאומי, מקובל ורצוי לכל האומה ושבאה עליו הסכמת כלל האומה ע"י מוסדותיה המוסמכים? הרי כל מה שיש לנו אינו אלא נסיונות והגמונות של חנוך לאומי, אשר המציאו חוגים וזרמים שונים. אותו הסיפוס של בית ספר הנקרא „כללי" הוא מפעל חלוצי של ראשוני המורים, אשר עם כל הכבוד וההערצה שאנו חייבים להם, הרי אין להתעלם שכבר מתחלתו במתחה עליו בקורת קשה, וגם היום לא מעטים הם הקוראים עליו תגר בתוך המחנה האזרחי עצמו, ולא רק מבחינה פידגוגית אלא אף מבחינה לאומית. המזרחי הקים טיפוס של בית ספר לאומי ברוחו הוא; וכן גם הסתדרות העובדים, וכל אחד היה רוצה שהטיפוס שלו יהיה הדוגמא לבית ספר לאומי אחיד. ומחוץ לכל אלת עדיין עומד ה„חדר" הישן ושונן שהוא־הוא בית הספר הלאומי האמיתי ולפיהו צריך כל ישראל לתת „חנוך אחיד" לילדיו. ואיה ומתי הכריזה איזו סמכות לאומית איזה טיפוס של בית ספר הוא הלאומי המוחלט, שכל הפורש ממנו הוא „מתבדל"? הברעה כזו יכולה לבוא בכח כפיה רק במדינה עצמאית שיש בידה להשליט את רצון שליטיה על נתיניה, וגם אז אין השלטה כזו בכח נחשבת לא כשרה ולא מחוכמה, כשישנם חוגים גדולים בצבור המתנגדים לשיטת חנוך זה, וגם שליטי־מדינות תקיפים ראו חובה לעצמם לפתוח פתח כלשהוא ל„הגדרה עצמית" בחינוך לחוגים שונים של הצבור, גזעיים או דתיים. במצב שאין היא מתכוונת לפגוע בעיניה הכלליים של המדינה. במצב שאנו נתונים בו היו יכולים להשליט חנוך אחיד בקרבנו רק בדרך ההסכם הכללי וע"י מוסד מוסמך של כל האומה שכל חלקיה מקבלים עליהם את מרותו מראש ומחליטים להכנע להחלטותיו מרצון. מוסד שכזה טרם תקימונו; והקונגרס הציוני, המחייב במרותו לפחות את חלק העם המכונס בהסתדרות הציונית העולמית, ואספת הנבחרים המחייבת במרותה על כל פנים את רוב הישוב המאורגן ב„כנסת ישראל", אף פעם לא מיצו את עומק הדין של החנוך ולא קבעו מעולם שיפוס מסויים של בית ספר שהכריזו עליו היותו בית הספר הלאומי היחיד ושהוא לבדו צריך להיות בית היוצר ל„חנוך אחיד", הם לא יכלו לעשות זאת לפי מצבה של האומה בזמן הזה ולפי יחסי הכוחות הצבוריים הפועלים בה, ומהכמה החזיקו בעקרון של שוויי זכויות לכל הזרמים בחנוך הלאומי. אין איש אשר לא ישא את נפשו ל„חנוך אחיד", אך טרם באת שעתו, ואולי תגיע שעתו דווקא ע"י מדיניות נבונה זו של שוויי־זכויות, המבטיחה חופש גמור לכל זרם ודווקא ע"י זה היא מכשירה את הרצון להתקרב ולהתמזג, עד שברוב הימים יקום אותו החנוך האחיד הנכסף. הרי עדים אנו לתסיסות פנימיות בכל אחד מזרמי החנוך הבאות מתוך שביעת רצון ואכזבות מתוצאותיו, ולעיניהו מסתמנות נטיות בכל זרם לבקורת חקיים ולהכנסת תיקונים ולבחינה חדשה את הערכים שכאלו כבר הוצא עליהם פסק־דין מוחלט שהם פסולים בהחלט והנה מתחילים לראות שאין הם „פסולים בהחלט" ויש בהם עוד תוכן חיובי גם לחנוכנו הלאומי בדור הזה...

על כל פנים אין שום זכות למי שהוא בעיריית תל אביב לפסוק הלכה לאומית כללית איזה בית ספר הוא ה„לאומי" היחיד, והוא לבדו הוא המקודש לחנוך האחיד. ב„זכות" שכזו תוכל מחר סיעת הפועלים, אם היא תהיה השלטת בעיריה, לפסוק הלכה שבית הספר שלה הוא ה„לאומי" היחיד המקודש לחנוך האחיד ותחליט ל„הוציא" את כל שאר בתי הספר, הכלליים והמזרחיים גם יחד, מרשת בתי החנוך של העיר. ומי זה יוכל לערוב שביום מן הימים לא תשתלט ה„אגודה" על העיריה ותגזור גם היא גזרה כואת? הרי רמז כבר הד"ר ברויאר לאנשיו על הצורך לחדור לשלטון הערים והמוניציפאליות... וביחוד מפליאה עמדת איש המזרחי בעיריית תל אביב שנצטרף להחלטה זו של העיריה, שפירושה אינו יכול להיות אחר מאשר הכרזת סמכות מיוחדת לחוג מסוים לקבוע את הצורה של בית ספר לאומי, אשר הוא צריך להיות הבסיס לחנוך האחיד הנכסף, ולא חשש שחרב זו יכולה להפוך פעם את להטה גם כלפי בית הספר של המזרחי...

לא עיריית תל אביב היא המוסמכת לפתור את הפרובלימה הלאומית הכללית של החנוך האחיד, ובוודאי שלא בכח הזרוע, או בכח השלטון על כספי התקציב העירוני. תפתר פרובלימה זו, התביעה לחנוך אחיד היא תביעה לאומית כללית, אבל לפי שעה לא יצאה מגדר התעמולה והכנת הלבבות לקראת הכרעה הכרזתה הכללית ולקראת קביעת תכנית וצורה של בית ספר לאומי, אשר יבוא עליו ההסכם הכללי, או הכרעה של אורגן לאומי מוסמך ומוכר ע"י הכלל, להיותו היחידי המקודש לחנוך אחיד של כלל הצבור העברי בארצו. ביניתיים אין דרך אחרת מזו שאחזו בה הקונגרס הציוני והועד הלאומי — דרך החופש לכל „זרם" לעצב לו בית־ספר עממי כרוחו, ובלבד שיהיה בכללו מכוון אל התכלית הלאומית המשותפת לכולנו: יצירת לאום עברי ותרבות עברית והתמכרות למולדת העברית; ודרך שוויי הזכויות לכל זרם המושך אחריו חלק חשוב מן הצבור העברי.

החלטת העיריה התל אביבית היתה מבוהלת, נצחנית, נטולת חוש האחריות וחוש המציאות גם יחד, והוא מעוות שחייבים לתקנו במהרה. ויפה שעה אחת קודם. ואל נא יקפחנו בזכויות הרוב. ברוב של שמונה נגד שבעה נדחתה בשעתה בחירתו של מר רוקח לראש העיריה; אז אמרו שאין זה בחירת רוב אלא

„קנוניא", ולא נמנעו אף מהתערבות־חוץ כדי לבטלה... ולא תהא כתבת אלא כפונדקית: ענין התנוך הוא לאזרחים הניגעים בו עכ"פ שאלה לא פחות חיונית משאלת מי בראש העיריה, ואם אז נחשבה אצלם הכרעת קול אחד רק כקנוניא — בנידון שלפנינו על אחת כמה וכמה!...

אברהם שרון (שבדרון)

מספרים מחרידים

(סוף מגליון ל"ו)

ויודעני שלקיטרוגי ה„אנטישמי" הזה מוכנה התשובה, הצפה ועולה כאילו מאליה: איך אתה משווה מסים לתרומות? היתכן להעמיד סכומים הנגבים באונס מול סכומים הניתנים מרצון טוב בלבד?

אולם, ראשית מענה: לדידי, כל הטוען כי הסכומים הניתנים לשם כיבוש המולדת, תרומות הם ממהותם, הוציא את עצמו מכלל הציונים של אמת, ביטל מראש את כל ישות־היסוד של הציונות. — הבתרומות תיכבש מולדת?

הרי המספרים שהובאו לעיל מראים, בכמה קרבנות של דמים, בשני המובנים, עולה לעמים אחרים שינוי בלבד, שנוי קל ביחס, בתחומי המולדת; המספרים מראים, באיזה סכומים מרובים עולת השמירה בלבד על הסטאטוס קבו של המדינה לכל יחיד בעם אחר, עם היושב במולדתו והיא ברשותו: ואנחנו, בני בלי מולדת, שעלינו לכבשה מאלף ועד תיו, אנחנו — „תורמים"? כך בעלמא, לפי חופש הרצון, לפי מצב רוחנו? „ברצותו מחוגג וברצותו ממוגג"? בלומר, מניחים אנו בעצמנו מלכתחילה בוודאות, שרכישת־המולדת הוא דבר ה„תלוי"; או שהבוצע או אולי גם לא תבוצע? ובהנחה כזאת אנו גיגשים למפעל עצום, מהפכני וגדוש־סכנות כמפעלנו?!

ימהו, בכלל, יסוד חטענה בדבר הניגוד שבין הקרבנות־מאנס לבין הקרבה־מרצון? האם לא הובאו כאן דוגמאות למדי של קרבנות כבירים — ממושכים דרך עשרות בשנים — של מתקוממים ושואפי־חרות, קרבנות שהוקרבו בלי כוח־הכוהח של השלטון? והא לך דוגמא גם מאחינו בני ישראל ולפני עינינו ממש. קראנו בימים אלה: „בגדוד הבינלאומי הנלחם במחנה הצבא הממשלתי נגד תמורדים בספרד נמנו כארבעים אלף יהודים מארצות שונות. בתוכם פולין, רומניה, צרפת, ארץ ישראל, צ'כוסלובקיה, הונגריה, בלגיה, אנגליה ואמריקה. 7,000 נהרגו וכ־15 אלף יהודים נעשו בעלי מומים לכל ימי חייהם. כמה מן היהודים נשבו על ידי צבאות פרנקו ועינו עד מות ע"י המורים הפראים" („הארץ", 5708). אכן, אף אם לא נשעה לדוגמאות מעין אלו, זנניח שלגבי המפעל הארצישראלי אנו היחידים בעולם, אשר בנדבות עלינו לבצע פעולה הנעשית אצל העמים האחרים מתוך כפיה — מה משנה הנתה זאת לגבי עצם זכות הדרישה מעמנו ושיעודה? הרי גם אצלנו, כמו אצלם, לא יתכן קנס־מדה אחד לקרבנות מאשר גודל המטרה, אשר לה נועדו, כלומר, מן ההכרח, שכסומי הנדבות יספיקו לצרכים החיוניים של האומה, באשר צרכים אלה קיימים ועומדים ואינם מותנים באופן, שבו נכנסים הסכומים הנדרשים בשבילם. לכן מן ההכרח הוא שצרכי־הלאום חללו ישמשו לנו דרבן כזפה באותה מדה עצמה, אשר בה מדרבן אצל עמים אחרים האונס הממשלתי. שאם לא כן „איך יקפוץ החיגר לעבר (העי"ן צרויה) התעלה"? איך תבוצע גאולתנו, כשאין כוח נוגש?

ועוד גם זאת: הגע בעצמך, לוא היה הכוח בידינו להכריח את בני עמנו לקרבנות עצומים לשם כיבוש המולדת, התיה מחובתנו להשתמש בכוח זה או לא? אם ציוני אתה, הלא תודה שוודאי יבואו מצווים תיינו לאלץ אותם בכל האכזריות שבצו הגאולה. ולפיכך, מי שבא לטעון נגד הדרישות הנובעות מצו זה, על פי המספרים ההם, את הטענה, כי אצל העמים האחרים קיים הכרח לקרבנות ולמסים, מה שאין כן אצלנו — טענת שוא ומדוחים יטען. יען, ראשית, ערכם העיקרי של המספרים הוא לשמש ראיה ואילוס־טרציה אובייקטיבית, למה שביכולתם של בני ישראל לתת, וזה בלי כל ספק בולט ודיקר את העינים במספרים הללו. אלו חיו סכומי המסים עולים רק כפלים, למשל, מסכומי קרן היסוד, או נאמר אף פי עשרה, אולי היה עוד מקום לסניגורים המחלנים, ה„מתחשבים", להתגדר בו ולהשמיע את הטענות הנ"ל. אבל התהום שבין שלושה גרושים וחצי לבין עשרים ושש לירות אנגליות, לגולגולת ולשנה הוא עצום כל כך, מרעיד ממש, עד שהוא בולע כל סניגוריה ללא שריד ותקוה, ושום מאמצי פרקליטים חריפים לא יגשרו עליו גשר. וזן לוא היו היהודים משלמים, דרך משל, שלושים וחמשה גרוש לגאולת העם, במקום שלושת הגרושים וחצי, לא היה זה עושה רושם כלשהו במערכת כלכלתם וחוצאותיהם (שהרי אפשר היה בפועל לכל אחד מהם לשלם עשרים ושש לירות מסים בממוצע), וגם עומק־התהום הזה לא היה מתמעט בהרבה ולא היתה מתמעטת הסיבה לקטרג עליהם, ואף על פי כן היו עומדים לרשות פדות־האומה שמונים מיליונות לירה במשך חמש עשרה שנה, במקום השמונה וכמה מאדמות המולדת אפשר היה לגאול וליישב בסכום זה! — לדעתך אין אנו ראויים לגערה ונזיפה על שלא שלמנו לקרנות הלאומיות עשרים ושש לירות במו למשרד המסים, אבל על שלא שלמנו את שלושים וחמשה הגרוש לקרנותינו, על כך וודאי שראויים אנו לכל תירוף וגידוף ולמיטב איבתו של האיש הנכסף באמת לגאולה.

ואפשר להוסיף עוד מספרים־מאלפים (הלמ"ד בשוא) רבים לבחינת היכולת של היהודים. למשל: הקציבת של קהלת ברלין בלבדה נקבע לשנת האחרונה במיליון לירות, בקירוב; ואלו תקציב קרן היסוד של ששה עשר מיליוני היהודים כולם — כשלוש מאות אלף לירות. או: חשבו כבר ומצאו, שבסכום ההפסד שהפסידו יהודים בירידה אחת בעיירות־הערך בבורסת הניו־יורקית, בסתיו שנה זו, אפשר היה לקנות ממש את ארץ ישראל כולה משני עברי הירדן, אפילו במחירי הקרקע של זמננו. בארצנו בלבדה הפסידו בירידה ההיא אנשים מהישוב כמאה ועשרים עד מאה וחמשים אלף לא"י („הארץ", 5538), ואילו לגאולת אדמת־המולדת נתן בשנה שעברה (מלבד ההכנסות האריעות) כל הישוב, על גבירין, עשיריו ואמידיו, כתשעה עשר אלף לא"י.

להוותנו אין לציונות הכוח להכריח את היהודים למטרותיה. גם בכך עם אימלל הוא עמנו: עם התלוי בכל רגע לגמרי בחסדם של בניו, באשר אין לו כל אמצעי כפיה עליהם, אימה, אשר לכל אחד ואחד מבניה נתונה תמיד האפשרות לכל בחירה חפשית, כאוות נפשו — אומה אזבדת היא. אבל מן האמור לעיל יוצא, שאין בחוסר אונים זה של הכלל משום ערעור הדרישות כלפי הפרט, הדרישות חנסמכות במספרים הנ"ל, בעובדה, שאין מכריחים אותנו לכך, אין משום הצדקה לגבינו, עבדי העבדים, על שההאמצותנו לכיבוש המולדת והשגת הדרור — כמוה כאפס היא.

ומכאן מתערערת גם הטענה שהשמיעו נגדי: הלא אינך בא להעמיד את התשלומים לקרנותינו במקום הארנוניות למדינות, אלא אתה דורש מלבדן, נוסף עליהן, ולכן אין להציג תשלומים אלה בשורה אחת, לגודל, עם סכומי הארנוניות, שהרי הסכומים ההם הוצאו כבר מכיסי־היהודים ואינם, ואתה בא להוסיף עליהם. — אולם הדיגמות הנ"ל „מפוצצות" טענה זו לגמרי. לגבי יהודי ארצות־הברית, למשל, המשלמים עשרים ושש לירות ושבעים גרוש מסים לגילגולת ולשנה, לא היה בכך משום חשיבות אף במשהו אלו היו משלמים את התוספת ההיא של שלושים וחמשה גרוש לקרנות הלאומיות, כשם שלא היה עושה רושם בכיסם לוא הפחיתו אותם הגרושים ממסיהם.

ועוד שתי השגות על דברי השמיע אחד: אל"ף, בעד המסים מקבלים היהודים בארצותיהם את שרותי־המדינה השונים, ואילו בעד הכספים לקרנות אינם מקבלים ולא כלום. בי"ת, בחשבון המסים של כל מדינה אתה מכליל את כל היהודים אשר בה, בעוד שלקרנות משלמים הציונים בלבד. — אולם לבעלי טענות אלו וכיוצא בהן עלי להזכיר, שלא נגשתי לשאלתנו בפשטות של גולם: „אתם משלמים כך וכך מסים אזרחיים, שלמנו נא אותו הסכום לקרן היסוד"— וחסל! לא בזה תחילת הבעיה ולא בזה סופה. התישובים והמספרים המתפרסמים כאן הם חלק — בשינויים — ממאמר־קטרוג ארוך (ב„מאזנים" כרך ח', חוברת ה—ו') על ש„נפש הילוטים נפשנה, עבדים מרצון אבחנו, אם במשך חמשים שנות תנועת־התחיה לא התחוללה סערת רצון בישראל להשתחרר ולרכוש מולדת לעמנו." כלומר, מהעובדה, שדבר גאולת־עמנו ושחרורו ענין הוא לציונים ול„ציונים" בלבד, אין לטוות תוט של הצדקה לעמנו, אלא להיפך, עובדה זו נקודת־המוצא היא לכל ההאשמה הכבדה. היא עצם פשענו, פשע אדום כשני, אשר שום „התחשבות עם הטבע האנושי הכללי" וסניגוריה דומה לזה, לא תלבינהו. „עם תומא כזה, שקיבל עליו גלות עד בדי כך, שהוא רוצה בה והיא ערבה עליו" (דרויאנוב), ועד כמה „שהצבור היהודי השלים, בידעים ובלא יודעים, עם עובדת הגלות — היה והוא נבזה ומוכה־שתין ועבדו" (ר' בניימין). וגם במאמרי זה כאן חלא הקדמתי למספרים אלה שיקול־דעת ארוך בדבר קנס־מדה אחרים מאשר המסים, שהם השלב האחרון, המינימום, בסולם של דרגות הקרבנות.

מלבד זה: אין בידינו מספרים סטאטיסטיים בנוגע לרכושם של הני גברי דמתקרין „ציונים", ולפיכך אין אפשרות להשוואה מתאימה. אולם מתוך הנסיון של כל אחד ואחד מאתנו יום יום ברור בשמש, כי לוא אף הצטמצמנו בתחום הציונים, היתה ההשוואה לסכומי מאודם והכנסותיהם מתרידה למדי. אין איש בתוכנו אשר לא ידע כי כל מה שנתנו אף הציונים (חוץ מן „הטפשים" המעטים, שאינם באים בחשבון) לציונות ולא"י בכל תשנים לא היה אלא פרורים משולחנם (לעגל נתנו פי שבעה!) — ואף פרורים אלה לא לרעיון השחרור ולתנועתנו ניתנו, אלא מתוך כפיה שכפו עליהם נכבדים ובעלי השפעה בעיר, שבאו כ„גולגים" לגבות את הפתיתים; או כדי להיפטר „מזעם לשונם ומהומר תבענותם" של השד"רים, כפי ביטוין

של דרויאנוב. ואמנם ב„מאזנים" במקום הנ"ל (וב„דבר" 2447 — 2610) הבאתי קצת עובדות „מזהירות" ממחנה הציוני במיוחד.

ומתוך הנחות אלו ניתנת התשובה גם לטענה השניה הנזכרת: במדינותיהם מקבלים היהודים טובת הנאה תמורת מסיתם, בעוד שהציונות אינה מעניקה להם כלום. — העבודה! טענות כעין זו הנן ראי נאמן לנחיתות תפיסתנו את הציונות. מושפל ונתעב, ולפעמים שנוא אף לעצמו, התרוצץ או זחל היהודי בדור האחרון בין העמים. והנה באה הציונות והקימה מעפר דל בזוי זה והסירה מעליו את המועקה המדכאה ביותר, מועקת הסחיטות — וציונות זו „לא נתנה ליהודים ולא כלום"?! אכן, זה הדבר! התרגלנו בכל שנות התחיה ליהנות מתנועת הגאולה (אם לא בחומר, הרי לפחות בתחום התרוממות הנפש) ולא לחוות. בית תעוגים היתה לנו הציונות, בית־חמדות ממעלה „תרה שאף מאתנן פסורים בו!...

אולם לאמתו של דבר, אפילו במובן הגשמי לא נכונה כלל הטענה, שהיהודים לא נתנו מהציונות. לא בלבד מאות האלפים שבאו הנה לאחר שהתאכזבות הציונית הכינה להם כבר בצלים ושומים אז גם דגה, ולפעמים אף סיר בשר, אם גדול ואם קטן, ועתים אפילו „עם כל הנחיות", אלא גם בנוגע לתפוצות כדאי להזכיר את הסכומים העצומים שהישוב הקטנטן בא"י הוציא במשך השנים לגולה הרחבה. חבל, שאין מספרים סטאטיסטיים לכך. אולם ידוע, למשל, שבהיות ישוב זה בן שמונים ותמשה אלף נפש בסך הכל, בשנות 1922—1923, שלח הוא לרוסיה בלבד לפחות מאתים אלף לירה, היינו: פי כמה מכל מה שהיתדות הרוסית הכניסה לקופות הציוניות במשך כל השנים. ובימי הפרוספריטי החזירה א"י לפיורים במשך חודש מה שהם תרמו במשך עשרות שנים. ואם יטענו הפרקליטים: אמנם כלל־היהודים נהנה, אבל לאו דווקא הפרט התורם, נתזור ונאמר להם: אתם באים ללמד זכות על פרט זה ונמצאים מלמדים חובה עליו. שהרי שוב אין בהסברתכם זו אלא ההוכחה, שיהודי זה מוכן ומזומן לקבל מה מהמולדת ומתנופתה, ולא להקריב להם — כל כמה שאין עליו רודה ולוחץ לכך; ההוכחה, שאצלו בנין־הארץ פירושו שהארץ תבנה אותו, ולא שהוא יבנה אותה.

ואחרי כל אלה עלינו להדגיש, כי היסוד העיקרי של הטענות שהובאו באן: ההבדל המהותי שבין תשלומים־מאונס לבין תשלומים־מרצון־חפשי, אינו מוצק כלל כמו שהוא נראה לבאורה. יען כי גם בלי הלחץ של כוח המדינה הזרמים היהודים לצרכי־הכלל המיוחדים שלהם סכומים עצומים. לפי א. מינים („די יידישע פאלקס־הכנסה און סאציאלער בודזשעט", פאריס, 1936) מוציאים היהודים בכל חלקי העולם (עד כמה שישנם מספרים סטאטיסטיים) גם במזרח וגם במערב, גם בארצות העשירות וגם בארצות העניות, באופן ממוצע, כשלשה אחוזים מהכנסותיהם לצרכי התקציב הציבורי שלהם (בסוף המאה האחרונה היה תקציב־הכלל היהודי עוד מגיע לכל הפחות עד חמשה אחוזים של ההכנסות). ז. א. שבפולין, למשל, חוציאו כששים גרוש לשנה ולגולגולת, בערך; בארצות מערב אירופה (גרמניה, אנגליה וכו') כארבע לירות; באמריקה, אוסטרליה וכו' כארבע לירות ושמונים גרוש. והנה נשווה נא לכך את הסכום הממוצע שתכניסו היהודים אלה באותו הזמן (קרוב לשנת 1928) לקרן היסוד, לשנה ולגולגולת, בערך, ונמצא: בפולין — חצי גרוש; בגרמניה ואנגליה — כשלושה גרוש וחצי; באמריקה — חמשה גרוש!

לפי החישובים ההם של מינים מוציאים היהודים, מקצתם דרך קופות הקהלות ומקצתם בצורת נדבות במישרין, בכל העולם — מלבד המסים האזרחיים הכלליים לסוגיהם — כשלושים וחמשה וחצי מיליון לירות לשנה לצרכי־ציבורם המיוחדים, ז. א. בחמש עשרה קשנים האחרונות הוציאו בקירוב חצי מיליארד ושלושים ושנים מיליונות לירות. ואלו לקרנות הפדות שלנו, קרן היסוד וחקרן הקיימת גם יחד, שלמו באותן השנים רק שמונה מיליונות ותשע מאות אלף לירה. כמובא לעיל. — מלבד זה אין לשכוח את מיליוני הלירות שמנדבים יהודים בכל העולם למטרות לא־יהודיות.

אמנם בארצות אחדות, כגון בגרמניה (עד לפני כמה חדשים), וכן בארץ ישראל, למשל, נגבים התשלומים לצרכי היהודים — עד כמה שהם עוברים כאן דרך קנסת ישראל, העיריות ועדי המקומות — בכוח ממשלתי; אבל ההחלטה על מסים אלה בידי יהודים היא. כלומר: בלי כוח כפיה. ומיניס מטעים, שאף בארצות, שבהן נתונה לקהלות הזכות למסי־חובה, מתקיימים מוסדות־הכלל ברובם על תרומות.

אגב, כדאי להביא בהזדמנות זו כמה מספרי־השוואה גם מארצנו כאן. לפני ארבע שנים, בקירוב, הכניס הישוב לקרן הקיימת לישראל כשלשה עשר אלף לא"י במשך השנה, ולבתי־ראינוע — כחמשים ושלש אלף לא"י (לפי חשבון של מומחה), ולצרכי עישון הוציא הישוב למעלה ממאתים אלף לא"י לשנה. תל־אביב תרמה אז לקרן זו כאלפים ושבע מאות לא"י, בזמן ששכר־דירותיה עלה לתצי מיליון לא"י. — ואלו הן רק דוגמאות־מספר מתוך רבות.

אמנם גם על התשוואה לסכומים העצומים של התרומות־מרצון מצד היהודים ולהוצאותיהם למותרות ולדברי־ראוה בכל העולם, מצאתי מערער. אף ההוצאות הללו, טען הלה, אינן מרצון בעצם. הן ברובן הכרח חברותי. אין האיש, ביחוד האמיד והעשיר, רוצה להוציא את עצמו מכלל סביבתו, ויש שברצונו להצטיין בה. עמדתו בחברה מחייבת אותו לכך. כך השיג המשיג. אולם, העובדה, המובנת כאילו מאליה, שהתרומות לשם בנין היכל מפואר ללשכת „בני ברית", למשל, או מאות אלפי הדולרים שהשקיעו יהודי אמריקה לפני שנה בטראסק־הענק של תצגת המתנה „הדרך הנצחית" לוורפל־ריינהארד, תן לאותו היהודי, לתורם, „הכרח חברותי", בעוד שההוצאה לרכישת מולדתנו ולקנין תרותנו אינה לו הכרח חברותי—ההערכה והרגשה הציבורית שבעובדה פעוטה זאת בלבד מכילה, לדידי, האשמת־ההאשמות כלפי עם ישראל. וכמעט שבגללה אפשר לו לקטיגור לוותר על כל לימוד־התחובה שנידון כאן עד עתה, המיוסד על ההבדלים בסכומי הכסף.

אכן, תוך כדי זה העירותי למשיגי: נניח כי נכון הוא אשר אמרת, ורובם של סכומי־התרומות הגדולים האלה נתרמים מתוך לחץ חברותי. אבל, הרי גם את פרוטות־הקלון הקלות לקרנותינו לא היינו משיגים בלעדי כפייתן נשואי־פנים ודוקטורים ושד"רים, הבאים כשודדים וכחתף על בעל־הבית היהודי ו„סוחטים" ממנו את המעות הקטנות (תכופות אף בשטרות, שחלק תגון מהן, אגב, אינו נפדה). נעניה לי הסניגור ואמר: אמנם כן; שח לי לפי תומו יהודי אמריקאי, גביר מופלג, שכאשר ווארבורג ובני מעמדו מכריזים על מגבית לארץ ישראל, מוכרח אני לתרום מאה דולר. זה מתפרסם ברבים. ענייני הקרדיט שלי מחייבים זאת. כשם שאנוס אני להתהדר ולקנות בכל סתיו מכונית חדשה, אף על פי שבישנה אין עדיין כל מום. — —

כך. פרסטיג'! ההתהדרות! עמדה בין אינשי דמעלי! כובע יפרווה לגברת, אוטו, קרדיט — ההכרה החברותי כלפי הפילנטרופיה, הטימפל, תיאטראות, נסיעות בסגנון מותרות וכל מילי דפומפי־דבתא וראווה דוקרת עינים, מוציא מהם מיליוני לירות; וההכרה החברותי כלפי גאולת האומה מוציא לכל היותר מאות לירות.

* * *

דוקא כשאנו סוקרים את כל המינים השונים של הפרקליטיות ומתבוננים למהותם ולמצעם, תאחזנו חלחלה עמוקה: אם לפי דעות אלו רצוננו לפדות וצרכנו במולדת כשורה הם; אם אפשר להצדיק את קוטן שיעור קרבנותינו למפעל השחרור; אם שיעור מתפיר ומחריד זה נורמלי הוא ואין להפליג בדרישה מרובה, באשר „כך הוא טבעם של כל בני האדם, של כל העמים" — אם כך הדבר, הוי, מה תקוותנו ואיך ניוושע?!

ח. כ.

ל„דין־וחשבון" אחד

במאמרי „לשאלת גאולת הקרקע", שנתפרסם בשנה העברה ב„העולם" (גליון כ"ו—כ"ח) עמדתי בפרוטרוט על ערכה של „חברת הכשרת הישוב" במעשה גאולת הקרקע בארצנו בכלל ועל החטא שחטאנו לחברה זו, וממילא לגאולת הארץ, על ידי מניעת ההון התורם במידת הדרושה ובשעה הנכונה בפרט.

דברים אלו קיבלו משיבות מיוחדת בשנה האחרונה לאור המציאות הפוליטית הארצישראלית, כשגורל האומה והארץ הוטלו בכף המאזנים, והכל עומד להיכרע לפי עמדותינו הקרקעיות בארץ. עוד מרעימים באזנינו דברי ח' אוסישקין במסיבת העתונאים על דבר ועדת פיל ותכנית הגבולות שהציעה למדינה היהודית. שכל זה נעשה לאור צבעי המפה הארצישראלית, צבעים המסמנים את הקרקעות היהודיים והלא־יהודיים. צבעים אלו הם שהכריעו בכל חלק וחלק מארץ ישראל למי יהא שייך; ואלפלי היו הצבעים שלנו יותר מרובים, כי אז היה גם השטח המוצע לנו יותר גדול. וכמעשה ועדת פיל בודאי שתעשה כל ועדה אחרת. ובכן איפוא צבע המפה הארצישראלית נעשה גורם מדיני, גורם גורלי בשבילנו, שיש לו לא רק ערך לשעה, כי אם לדורות. גאולת הקרקע נעשתה מחיום ולמחר לא ענין של התיישבות בלבד, אלא ענין מדיני ממדרגה ראשונה, שגורל שטח המדינה היהודית כולה תלוי בה. ומכאן כל אותה ההתלהבות הלאומית הגדולה למפעל „הגלילה", ומכאן כל אותו מעשה הגבורה של „חניתא" ושל „שבי ציון"!

וכשאנו בודקים לאור המציאות הזו את חדין־והחשבון של „חברת הכשרת הישוב" לשנה האחרונה הרינו מוכרחים להודות, שעם כל שביעת רצוננו ממעשי החברה בשהיא לעצמה בשנה החולפה ועם כל הכרת תודתנו מעד ההישגים שהשיגה, אין אנו יכולים בשום אופן להיות ביחד עם זה שבעים רצון גם מ„ההד", שמצאו מפעלי החברה בצבור הגדול, ומ„התשובה", שנתן העם העברי לקריאת הצרכים הבוערים התכופים. כל מה שנעשה בשנה החולפת הוא אמנם תשוב וראוי לתהלה; אבל כל זה רק לגבי „חברת הכשרת הישוב" בלבד, הממשיכה במאמציה הנפשיים, הטכניים והכספיים הגדולים, אבל לא לגבי העם היהודי, שלדאבוננו עוד לא מילא כלל זכלל את

חובתו ההיסטורית בשעה זו, שעת גורל והכריעה ומפנה לעתידנו כולו.

ובאמנם הגדילה החברה את כיכושיה בשנה זו, ומול 12,425 דונם של שנת 1936 גאלה השנה 17,351 דונם; הוספה של 45 אחוז! ואל יהא דבר זה קל בעינינו, ובעיקר כשנזכור את כל התנאים הפנימיים והחיצוניים, שהכבידו ללא שיעור את העבודה. אבל מה קטנים הם ההישגים הללו מול האפשרויות המרובות הנתונות לנו, על אף שלטון־האימתנות במחנה הערבים, שהחברה עצמה מעידה עליהן?! יש ויש עכשיו האפשרות לרכוש שטחים כבירים, ודוקא באותם הגלילות, שיש להם חשיבות יוצאת מן הכלל בשביל המדינה היהודית העתידה לבוא, עכשיו או לאחר זמן, מצד אחד, והנתיבים לסכנת הסקעה מתחום המדינה היהודית לרגלי העדר או דלילת הצבע היהודי במפה הגיאוגרפית שלהם מצד שני; יש ויש האפשרות — אלא שהזמן היהודי לא בא לעזרה במדה הנכונה הדרושה!

אמנם גדל בשנה האחרונה הון המניות של החברה בסך 11,290 לא"י; אבל מה הוא ערכו בשעה, שבשנה זו בלבד, עם כל מיעוט הקניות, השקיעה החברת בקרקעות חדשים סכום של 159,573 לא"י! ומאין איפוא תקח החברה את הכסף העצום, הדרוש לרכישתם של הקרקעות המרובים הניתנים ומחכים לגאולה?!

אמת, גם המכירות רבו בשנה זו; ברם החלק הארי של המכירות נעשו ל„קרן הקימת לישראל"; אבל הקזנה הפרטי קנה אך מעט מאוד והוסיף „לנקוט בעמדה של הימנעות מהשקעות במפעלים כלכליים בארץ והוא עומד ומחכה עד יעבור הזעם ויתברר המצב", ואין הוא שם לב, שעל ידי הימנעות זו עצמה הוא גורם בלא יודעים ל„התבהרות המצב", שתהא לא לטובתנו ולא לפי עניינינו הלאומיים והכלכליים. בינתים לא ניצלו אותן „האפשרויות לפעולה, לו הספיקו האמצעים הכספיים", שבאו לידינו; ובשעה היסטורית זו, שאנו עומדים בה, הרייהי לא רק הזנחה בלבד, כי אם תבוסה גדולה, וחטא היסטורי, שלא תהיה לו כפרה...

באחת, אם כי „חלו גם השנה שינויים ניכרים לטובה בפעולות חברתנו בהשוואה לשנה שקדמה לה; אבל בהשוואה למצב היוצא מן הכלל, שאנו עומדים בו בשעת הכרע זו, ובהשוואה לשעות ההיסטוריות העתידות לנו מחר, אין ה„שינויים הנכרים לטובה" הללו מספקים אותנו כלל וכלל; ולא עוד, אלא שאפילו הבשורה הטובה, ש„דין־וחשבון" זה מבשרנו בסופו, שבתקופת השליש הראשון של שנת 1938 כבר הספיקה החברה להעביר לרשות היהודים שטחים בסכום של 18,500 דונם — גם היא, עם כל היותה משמחת ומעודדת, איננה מספקת אותנו. לא עשרות אלפים, כי אם מאות אלפים דונמים צריכים להיכבש בימים־גורליים אלו. הדבר הזה יכול להיעשות, חובה לעשותו, ואי אפשר להיפטר ממנו בשום אופן. ואין הדבר חסר — אלא הכרת־חובה ומילוי־חובה מצד העם היהודי, הן בדרך ההתנדבות למפעל הלאומי „הגלילה" והן בדרך הגאולה הפרטית, על ידי רכישה מגיות החברה ועוד יותר על ידי רכישת שטחי קרקע. בשני הדרכים האלו צריך ללכת כל ציוני וכל יהודי, אוהב ארצו, האחראים לשעה זו.

העתיד קורא לעם היהודי ומחכה לתשובתו.

מפעולותיו של הועד הלאומי

(סוף מגליון הקודם)

עזרה סוציאלית

תפקידה של המחלקה לעבודה סוציאלית המרכזית של הועד הלאומי הם בעיקר ארגוניים: פקוח והדרכה, וביחוד החקירת שאלות סוציאליות מכחינה עיונית.

כתפקיד יסודי רואה המחלקה, להשפיע על הצבור המאורגן: העזרות ועדי הקהלות, המועצות המקומיות וועדי המושבות, להתיחס אל העבודה הסוציאלית כאל אחד מתפקידיהם היסודיים, ממש כמו לעניני שמירה ומים, תנוך ובריאות יכד', בתפקיד יסודי שני רואה המחלקה השלטת סדר ומשטר בכל שטחי הפעולה הסוציאלית, מניעת כפילות והתחרות, התאמת ריכוז פעולותיהם של הארגונים והמוסדות הסוציאליים חבלתי רשמיים, הבאתם תחילה לידי שתוף פעולה, ואחרי כן אף לידי אחוד המגביות ואספי הכספים.

בכל הערים והמושבות הגדולות, וכן גם בטבריה ובצפת, לאף במספר לא קטן של מושבות קטנות, נוסדו, ביוזמתה של המחלקה ובסיועה, לשכות סוציאליות מקומיות, וכולן פועלות בהתאם להוראותיה ובהדרכתה המלאה של המחלקה: הלשכות מקיפות בטפולן, להלכה ולמעשה, את כל ענפי הפעולה הסוציאלית, כמו: סדור אנשים בעבודה ובמרכנה, הכשרה מקצועית, רפוי והבראה, מחיה וכלכלה, הלבשה והגעלה, שכר דירה, העברה ממקום למקום, סיוע בענייני אישות ובהקמת משפחות הרוסות, ובסדור ילדים במוסדות צבוריים, בבתי ספר, בקייטנות יכד'. הלשכות משמשות כבר בימם כתובת מרכזית גם לענינים ולפרובלימות סוציאליים כלליים, המתעוררים מזמן לזמן בכל מקום.

תקציבי הלשכות באים בעיקר מהאמצעים הכלליים של הקהלות והמועצות המקומיות, המתקבלים ממסי התושבים סכומים אלה מגיעים כיום לארבעת אלפים לא"י ויותר בכל חודש. בדרך זו הגיעה מחלקת העזרה הסוציאלית של הועד הלאומי אל מטרתה, שהיא: הדאגה למחוסר העבודה והפרנסה, לכושל והנתשל — התפקידים והתיבעת היסודיים של כל צבור המאורגן. כמקור חשוב להגברת אמצעי הלשכות ראתה המחלקה את פיתוח ה„כרטיס הכחול" — מפעל הבנוי על יסוד תרומות חדשיות. מפעל זה כבר הונהג בשמונה־עשר לשכות, וההכנסה החדשית מגיעה לעת עתה ל־175 לא"י.

צעירה לימים היא עדיין הפעולה הסוציאלית בכנסת ישראל, אך בלי כל חשש של הגזמה אפשר לומר כי על אף כל הצללים שבעבודה זו, וצערנו מרובים הם עד למאוד, היתה התפתחותה רבה וניכרת. גם הממשלה מעריכה את ארגוננו הסוציאלי והכירה במחלקה כמוסד סוציאלי עליון לישוב היהודי. בין פעולותיה לפיתוח וישכלול העבודה הסוציאלית בארץ אפשר למנות גם את הספריה המקצועית שהוקמה על ידה והמונה כבר למעלה מ־4000 ספר. המחלקה מוציאה ירחון לבירור הבעיות הסוציאליות בישוב, ובזמן האחרון הונהג בו, לפי בקשת כמה מוסדות בחו"ל, גם מדור באנגלית.

ליד המחלקה קיים סמינר להכשרת עובדות סוציאליות מקצועיות, זמן הלמודים בו הוא שנה אחת. המחלקה מארגנת גם סמינריונים להדרכת מתנדבות לעבודה הצבורית. חשיבות רבה נידעת לסינוסים הסוציאליים השנתיים שהמחלקה עורכת ושהשפעתם על הצבור הרחב היא רבה, הן מבחינה חנוכית והן מבחינה ארגונית. הכינוס השנתי האחרון, הששי במספר, שנערך לפני חדשיים, חוקדש כולו לשאלת הדור הצעיר בארץ, ובאו בו לידי בטוי כל השאלות הרבות והמסובכות הקשורות בבעיית הילד והנוער בארץ. מלבד מאות הילדים שסודרו על־ידי המחלקה במוסדות רבמשפחות פרטיות, גם השקיעה מאמצים רבים ליצירת כפר עבודה ארצי לנערים עזובים. ואם לא יופיעו קשיים חדשים יש לקוות שהמוסד הזה יפתח בקבת עוד בזמן הקרוב. גם ההתאגדות הארצית „למען הילד והנוער", שהמחלקה החלה לטפל בה, הילכת למישרים. התאגדות זו תשמש לועד הלאומי מוסד מרכזי לטיפול בכל ענייני הילד והנוער בארץ, מתוך שתוף פעולה עם הארגונים והתסתדרויות הארציים העוסקים בבעיות הדור הצעיר. כמכשיר כספי של ההתאגדות תשמשנה קרנות קבועות, שלשה הקרנות שכבר הועמדו לרשותה של התאגדות עולות למעלה מ־13,000 לא"י.

שאלה המעסיקה בהרבה את המחלקה היא — שאלת המגביות ואספי הכספים, הנערכים מטעם מוסדות החסד השונים בארץ ובחו"ל. מכלי להתקק לאשור ילפקוח צבוריים, המחלקה עמדה בענין זה במו"מ עם מוסדות מוסמכים באמריקה ובדרים אפריקה ובאה עמהם לידי הסכם, שיסייע לשפר את המצב, ובוודאי הוא שכל מוסדות הענרת הפעילים והקיימים בישוב יסייעו להצלחת הפעולה. הודעה רשמית ומפורטת על ההסכם הזה יפורסם באלה הימים.

מפעולותיה המרכזיות האחרות של המחלקה אפשר לציין את הדאגה לנצרכים, בני המקומות המקטנים, שאין בהם לשכות סוציאליות מקומיות, ההזדת חולים תשובי מרפא לחו"ל, הנפלים למעמסה תמידית על מוסדות תינו בארץ, חפש קרובים וקשרים עם מוסדות סוציאליים בינלאומיים בכל חלקי התבל, ועוד.

למעשה אין אף ענף פעולה צבורית אחד, שהמחלקה הסוציאלית של הועה"ל או הלשכות הסוציאליות לא תידרשנה לטפל בו, כשחוסר עמדה מעיק והמוני פועלים ומשפחותיהם רעבים ללחם, או כאשר אי שם מסתר בבים ברחובות מחנות של ילדים ללא חנוך, מחיסר תקציב או מסבות אחרות, ובמקום שני עורכי הבריאות והחוספיטליזציה אינם בסדר, או כשבמקום שהוא סובלים המונים מחוסר שיכון טוב, מה שגורם לתקלות סוציאליות חמורות, ובכלל בכל מקרים של פורענות, כמו בימי מאורעות כשמתגוללים מחנות של פליטים, — בכל המקרים הללו נתבעות הן לטפל לא רק בסובלים הבודדים, אלא גם לעזור את דעת התקהל לתקון המצב בכללו.

אי אפשר שלא להזכיר את מאמצי המחלקה לגלוי מקורות כספיים לספוק הצרכים הסוציאליים של הלשכות. עמדתה העקרונית של המחלקה היא, כי תישאב עצמי חייב לספק את האמצעים הדרושים למטרות הסוציאליות — פרט לצרכי העולה, שבהם חייבת להשתתף היהדות העולמית, המעוניינת בעליה לארץ. את כל הכספים שהמחלקה מגייסת, ובשנה האחרונה הם הגיעו ל־20,000 לא"י (עשרים אלף) ויותר, היא מחלקת בין הלשכות המקומיות; כי היא עצמה אינה מטפלת במקרים הבודדים, כל האמצעים שעמדו לרשות המחלקה הושגו בעיקר ממקורות פרטיים, ובחלקם המכריע מקרנים, שהמחלקה עצמה הוצרכה לגלותם. לועד הלאומי, שכל תקציבו מיועד למטרות אדמיניסטרטיביות, לא היתה כל אפשרות להקציב שום סכום שהוא לטובת פעולותיה של המחלקה הסוציאלית.

התאזרחות

עניין ההתאזרחות הוא מהעניינים החשובים ביותר לשאיפותינו הלאומיות והועד הלאומי, אף כי אינו חייב בזה לפי תקנותיו, הקדיש לו תשומת לב מיוחדת. שכן המכוון בזה הוא תשרשת היהודים בעולדת.

המגדע קובע בפרוש, שאחד מתפקידי השלטון העקריים הוא — לחקל על היהודים את ההתאזרחות, להתסך לאוחרי א"י. אך בפועל לא נמצאה הערות הדרוש לכך לא מצד הממשלה ואף לא מצד הצבור היהודי, ויש להדגיש ביחוד את החלק השני — את הצבור היהודי. במפקד

של שנת 1931 היתה לפנינו תמונה כזו, שחלק גדול מן הישוב, אלי שני שלישים, היו כבר מאורחים. האולם אחר כך בתחילת העליה הגדולה, שכמעט הישלישת את הישוב היהודי בארץ, ועברנו כבר את מאת האלפים הרביעית, אך בתהליך ההתאורחות לא הלך באותו הקצב של הרבוי אלא שרק את דרכו אחריו לאט לאט.

הועד הלאומי הקים מחלקה מיוחדת לפעולת ההתאורחות, מינה שקידים שמטרתם לבקר את כל נקודות הישוב, ביחוד הנקודות הקטנות והרחוקות מהמרכזים, ששם ההתאורחות נתקלת גם בקשיים טכניים — האנשים עסוקים תמיד בעבודה ואין להם הפנאי לטפל בהתאורחותם — ואמנם פעולה זו הביאה לידי תוצאות אלה־שאין. ועד הלאומי ארגן בכל הקהלות הגדולות, וגם ליד המועצות המקומיות, לשכות מיוחדת לענין ההתאורחות. הוא גם אימץ ואישר את הפעולה הזאת בקרב מלקים יהודים מן הצבור, וסייע בידיהם לארגן להם לשבות התאורחות שלהם, עד כמה שהביעו את רצונם בכך. כך, ההסתדרות העובדים הקימה לשכות להתאורחות ליד מועצות הפועלים המקומיות, ובזמן האחרון עשתה כך גם התאחדות עולי פולין, הסדרים שעשה בענין זה הועד הלאומי קובעים קשרים אמיצים של חלשבות האלו עם יעדי הקהלות בכל מקום לשם המגע עם שדלות רחבות של הצבור. במשך ארבעת השנים האחרונות התאורחו במוצאות ההתאמצות הזאת קרוב ל־40,000 יהודים.

אולם תוצאות אלו עדיין אינן נותנות סיפוק מלא. עוד ישנם רבים שלא מלאו תובה זו. המוטלת על כל יהודי שבא להשתרש בארץ. לאיש יהודי לא די שיתישב בארץ; הוא חיב להשתרש בה ולהתקשר עמה גם באמן פוליטי, באופן נפשי. ועליו לנתק את הקשרים האופיטליים המקשרים אותו עם מדינה אחרת. עליו לדעת, שעתידו הפוליטי קשור עם עתידה של כנסת ישראל, עם עתידו של הצבור היהודי בארץ. היהודי השב למולדתו, חובתו הפרימלית הראשונה — והיא יחר מפרימלית בלבד — להתקשר לגמרי לארץ־ישראל, להתאזרח בה, לקבל עליו את האזרחות הארץ ישראלית פשוטה כמשמעה.

שאלות הבטחון וההגנה

בנוגע לשאלות הבטחון עמד הועה"ל בקשר אמיץ עם הסוכנות היהודית, אך לא נמנע גם מפעולות מיוחדות (בהסכם עם הסוכנות היהודית), ביחוד בתקופת הדמים, הנמשכת זה שנתיים.

הועה"ל זרים את קולו בכל מקרה של התקפות ואסונות. הוא הכריז כלפי הישוב וכלפי העם כולו, ששום מעשה אלמות, שום התפלגות דמים, לא יהלישו את רצונה של האומה, זאת רצונו ונכונותו של הישוב להגשים את מטרתו: להתקדם, לבנות, להוציא לפועל את שאיפת הדורות להתישבותה ולבניינה של הארץ ולקבוץ הגלויות.

הועה"ל המריץ את מפעל ההגנה ודרש מאת הממשלה להרחיב את האפשרות של ההגנה. יחד עם הסוכנות היהודית עמד הועה"ל בחזית זו. הוא שלח משלחות אל הנציב העליון, שבראש וראשונה העמידו את שאלת הבטחון. בנידון זה פורסם גם גילוי דעת ונקראו קריאות אל הישוב, לעמוד להגנת כבודו ורכושו. יהד עם זה הביע הועה"ל, והוא מביע גם כעת, את התנגדותו ואת מחאתו נגד כל מעשי נקם של יחידים, ביחוד בודדים, נגד כל מפעל של אלמות, שאינו בקשר אורגני עם מפעל ההגנה. הועה"ל דרש, שהצבור המאורגן ישפיע להפסיק את כל ההתפרצויות הבלתי־אחראיות וכל פעולה שאינה עומדת תחת הבקורת של דעת הצבור המאורגן, תחת המשמעת של מוסדות הישוב.

באופן מיוחד עמד הועה"ל על דרישותינו בנוגע לסדור יחידה צבאית. במשך שנים רבות לא חדלנו מלדרוש את זכויותינו ביחידות מצבאיות והמשטרתיות הקיימות. באחדות מהם קבלנו ספוק־מה (במשטרה הרגילה), אבל באחרות לא קבלנו כל סיפוק שהוא, (למשל: בחיל הספר, המתכלכל בכספי משלם־המסים היהודי בארץ־ישראל, ובתוך 1000 אנשיו ישנם רק קרוב ל־20 יהודים.) אמנם, אתרי פעולה של תדשים רבים התקדמה הממשלה בהבנת דרישתנו זו, בהסכימה לגיוס הנוטרים ולהרחבת סמכותם. אבל עוד לא הגיעה למקום הרצוי לנו. עדיין היא צריכה לבוא לידי ההבנה, שתהליך מוכרח הוא להגיע ליצירת יחידה שניה להגנת גבולות הצפון וגבולות הירדן, הגבולות האחרים, ושזה יובל להיעשות רק על־ידי יצירת יחידה נוספת. כך רק אז יהיה הבטחון לישוב, שהוא מוגן די צרכו, שיוכל לעמוד בפני כחות ההרס, וישיוכל להראות לאותם האלמנטים החותרים להחריב את הישוב היהודי, שיש בת העומד על המשמר ומתיצב בפניו עם הנשק בידו. דרישה זו טרם נתמלאה, אך לא נעזבה. והועד הלאומי מאמין שכל הישוב עומד מאחורי דרישה זו, להקים יחידה צבאית להגנה על בטחונו של הישוב, במובן הפנימי ובמובן החיצוני, שהנושה בשעתה לממשלה כאן והועברת גם אל הממשלה המרכזית בלונדון, ויועץ־הכבוד של הועד הלאומי, הד"ר אליאש נסע לשם כך במיוחד ללונדון והגן עליה שם. והועה"ל מוסיף לעמוד בדרישתו זו בכל התוקף.

השתתפות במערכה הפוליטית

הועה"ל הוסיף לפני הועדה המלכותית של פיל ודרישותיו נוסחו בתזכיר מיוחד שנתפרסם בשעתו.

הועד הלאומי שלח את נציגיו גם לחבר הלאומים, ביולי 1937, כדי להגן על השאלות העיקריות של הישוב בזמן שגזרלה של ארץ־ישראל עמד להכרעה. הועה"ל השמיע את קולו בשאלת העליה ובכל השאלות הגדולות האחרות העומדות על הפרק. הועה"ל הצהיר שהישוב היהודי בארץ־ישראל לא יוותר על זכויותיו, לא יוותר על עליה ועל ההתישבות ולא יסכים לשום פתרון שיקצץ את זכיותיו. וכאשר גם מפנים וגם מחוץ נשמעו קולות — אמנם, של אנשים פרטיים — שהיו יכולים להתפרש כאילו הישוב מוכן להשלים עם הגבלת העליה והעמדת הישוב היהודי בארץ על אחוזים ידועים, ראה הועה"ל בזה סכנה אימה, וכדי למנוע בעד אי־הבנה כזו, וכדי ליטול את היכולת מכל מישהו לבוא לדבר בשם הישוב על הצעות מעין אלה, מצא הועה"ל לנכון לפרסם, כמו שעשתה זאת הסוכנות היהודית, גילוי דעת ואזהרה, כי שום הצעה מעין זאת לא תקובל מאת הישוב, ושום איש מן היהודים אינו רשאי לתת ולדון בזה על דעת עצמו, ולא יהיה לדבריו כל תוקף. הודעה זו טיהרה את האטמוספירה במדה ידועה.

אברהם אלמאליח

הועידה העולמית של העדות הספרדיות באמשטרדם

בימים י"ד וט"ו אייר תרצ"ח.

א.

ביום 15 במאי 1938 (י"ד אייר תרצ"ח) נפתחה באמשטרדם הועידה העולמית השניה של באי־כוח העדות הספרדיות, שהצטרפו לפני שנים אחדות ל„התאחדות העולמית של היהודים הספרדים".

בשם עדת הספרדים בא"י משתתפים בה, כצירים, הרה"ג יוסף הלוי, חבר הרבנות הראשית לא"י, ומר יצחק מולכו, שהביא לועידה גם את ברכתה של הסוכנות היהודית לא"י.

ליתר דיוק צריך להגיד, כי ועידה־עולמית זו באמת אינה השניה במספר, אלא החמשית; כי שלש ועידות בלליות קדמו לה: שתים בא"י, ואחת בווינה. אולם, הועידה המתכנסת בעת באמשטרדם היא השניה, מיום שהשם „התאחדות עולמית של היהודים הספרדים" הוחלף (בועידת לונדון) לשם יותר מתאים למציאות: „איחוד עולמי של העדות הספרדיות".

רעיון איחודם של היהודים הספרדים בעולם לגוש מאורגן אחד שישתתף באופן־פעיל בבנין־הארץ ויעזור להסתדרות הציונית בתפקידה — צף ועלה לפני כעשרים שנה בערך במחשבתם של אחדים מהעסקנים הספרדים הותיקים בא"י. בימים ההם עלה להשתקע בארץ העסקן הציוני מר משה די פיצ'וטו, והוא ריכז מסביבו את רוב העסקנים הציונים שבעדות המזרח, בעיקר אלה שבירושלים, תל־אביב וחיפה, ואת באי־כח העדות הספרדיות הרשמיות שבארץ המסודרות עוד מלפני המלחמה; ואליהן נוספו החברים הפעילים שבהסתדרות הצעירים „חלוצי המזרח" שנוסדה אז בירושלים.

באספה־מכוננת שנתכנסה בירושלים, ירז את אבן־הפנה ל„הסתדרות הספרדים" ששנתה אח"כ את שמה לשם „התאחדות עולמית של היהודים הספרדים". התחתר אחדות הזאת העמידה לה למטרה, להיות לפה לכל הספרדים ועדות־המזרח שבארץ, בפני המוסדות הלאומיים; ההסתדרות הציונית, הועד הלאומי, תקהילות העבריות; להמריץ את הספרדים לעבודה להרמת מצבם התרבותי, לעזור להם בחנוך בניהם, להפעילם בשעת בחירות לאספות־הנבחרים, לקונגרסים הציונים, לועדי תקהלות, ולעזור להם בשליחת צירים ובאי־כות למוסדות הללו בהתאם למספר הספרדים שגדל והלך בא"י.

התאחדות הספרדים, שאפה כמו כן לעזור למהגרים מבני עדות־המזרח בשאלות עבודה, התישבות־חקלאית, חנוך וכו'.

שתי הועידות הראשונות של „התאחדות" הזאת נתכנסו בא"י, ובהן השתתפו רק באי־כות מארץ־ישראל. אולם נשיא התאחדות מר פיצ'וטו, ניהל תעמולה כבירה לטובת העינו גם בערי סוריה, מצרים ויוגוסלביה והצליח לרכוש גם את ראשי היהדות במדינות הללו, והעדות היהודיות שבהן הצטרפו רשמית להתאחדות הספרדים בא"י.

מצד אחר, קשה היה להשיג את השתתפותם של יהודי בולגריה ויוון, משום שהללו ראו בהתאחדות גורם לפירוד ביהדות. ראשי היהדות שם לא הבינו שכוונתם של מיסדי „התאחדות" בא"י, שכולם הם ציונים־ותיקים ועסקנים־לאומיים חשובים היתה להרים את מצבה התרבותי והרוחני של היהדות הספרדית, ובאמצעות הארגון החדש לעזור להסתדרות הציונית בתפקידיה. הם התעלמו אז מהמציאות, שההסתדרות הציונית, מפני סיבות שאין כאן המקום לפרטן, לא הצליחה לחדור לפנות־הנדחות הללו, ולא עלה בידה לקרב לרעיון־התחיה את בני „גולת ספרד" המפוזרים באנגליה, בצרפת, בהולנד, בפורטוגל, ברומיניה, בכל צפון־אפריקה, בסוריה, בעיראק, בתורקיה וכו'.

מפני הטעמים האלה, וכדי לפזר את כל הספקות והתששות שנתעוררו בנוגע למטרותיה של התאחדות הספרדים

ב"י, הוחלט לקרוא באחת מערי אירופה ועידה עולמית של היהודים הספרדים.

בשנת 1925 נתכנסו לוועידה עולמית בווינה צירים ובאי־כח מהעדות הספרדיות מא"י, סוריה, תורקיה, אוסטריה, בולגריה, יוגוסלביה, יון ומרומיניה ועוד. ועידה זו זכתה לברכותיהם ולהשתתפותם של הד"ר ווייצמן, המנות נחום סוקולוב ויבדל לחיים מר אוסישקין וכמה מנהיגים ציונים אחרים.

שלשה ימים ישבו צירי הספרדים מכל המדינות הללו, ודנו בכל הבעיות שהועמדו לפניהם על סדר־היום; ברדו ולבנו את כל הספקות וחששות שנתעוררו בימי קיומה של התאחדות, וקבלו החלטות על העבודה בעתיד. אולם, המטרה, שלשמה נקראה הועידה הספרדית בווינה לא הושגה. הצירים מבולגריה ויוון עמדו על דעתם ולא הצטרפו אל ההתאחדות. בועידה הוינאית נבחרו שני ועדים מרכזיים. אחד בשביל א"י ומושבו בירושלים, שמצודתו פרושה גם על סוריה, מצרים ועיראק; ושני, שמושבו בפריז, עליו הוטל לארגן את הספרדים באירופה, אלה שבצרפת, הולנד, אנגליה, פירטוגל, איטליה, הבלקנים ובצפון אפריקה.

ב.

חועד־המרכזי שבארץ־ישראל, שבראשו עמד הנשיא מר פיצ'וטו, טפל בכל השאלות שהיה להן קשר ישר עם הספרדים ועדות־המזרח בארץ. הוא ארגן את הספרדים בבחירות לאספת־הנבחרים האחרונה והצליח להעביר חמשה־עשר צירים (ביניהם אלה של האגף השמאלי ושל הרביזיוניסטים); שפל גם בהתישבות הספרדים ב"כפר־חטין", ועמד תדיר בקשר ישר עם הסוכנות היהודית, הקרן־הקימת וקרן־היסוד לשם חזוק חישוב הזה והישובים האחרים שב"כפר ברוך", ב"קרית שאול" ועוד.

פעולת המרכז בא"י פשטה על סניף ההתאחדות ביוגוסלביה, שני שליחים של היתדית שבמדינה זו נשלחו לארץ, והם בעזרת הסוכנות היהודית סדרו עליית כארבעים משפחות ספרדיות על הקרקע ב"כפר חטין" הסמוך לטבריה. לא ארכו הימים והחל סבלם של המתישבים האלה. חלק מהם לא היה מוכשר כלל להתישבות חקלאית, וחלק — נשא את עיניו לעבודה בעיר. גם חוסר־המים בכפר היה בעוכרם, ושנות 1933—1934, שהיו שנות בצורת, הביאו את מתישבי "כפר חטין" עד משבר. אחדים מהם עזבו את המושבה בשנות ה"פריספריטי" ונהפכו לפועלי־בנין בערים, וגם החלק הנותר, שלא יכול לסבול את חיי הכפר הקשים, בלי מים ובלי פרנסה בטוחה, עזב את המושבה, ובסוף שנת 1934 נעזבה "כפר־חטין" מתושביה לגמרי. וכל מאמצי הסוכנות היהודית, והכסף הרב והמרץ חיוצא מן הכלל שהשקיעה היא ו"ההתאחדות" נ"רשב זה, הלכו לטמיון...

ההתאחדות בא"י טפלה גם בעליותם של יהודי סוריה לא"י, סניף ההתאחדות בארם־צובא, שבראשו עמד העסקן הציוני הידוע מר מאיר נחמד, היה מקבל ע"י ההתאחדות את הסרטיפקטים שהטוכנות היהודית היתה מפרישה בשביל יהודי סוריה, והוא היה מחלקם למוכשרים ביותר לעליה. ככה, התישבו בא"י הרבה יהודים מארם־צובא ומדמשק, הודות להשתדלותה של "ההתאחדות".

בשנת 1926 יסדה "ההתאחדות" בירושלים את הבנק "קדם לקרדיט" בקרן של עשרת אלפים לא"י, ובשנת 1930, פתחה לו סניף גם בתל־אביב. שני בתי הבנקים האלה חביאו, ועוד מביאים, תועלת רבה למאות בעלי מלאכה, סוחרים ועירים, פועלים בלי הבדל עדה ומפלגה.

ג.

הועד המרכזי של "התאחדות הספרדים" באירופה, שמרכזו היה בפריז, התלבט גם הוא במשך זמן רב בברור מטרתו ותפקידו, עד שעלה בידו לצאת למרחב. שתי השנים הראשונות לקיומו היו שנות הטוסים וגישושים, ושנים קשות מאד גם באומר וגם ברוח. כל פניותיו אל היהדות הספרדית באירופה, להתארגן לשם בנין א"י ובנין היהדות הספרדית עצמה, נשארו בלי הד.

סוף סוף בא המרכז הפריזאי לידי הכרה, שכל זמן שלא יהי לו כלי־מבטא רשמי משלו שידבר השכם ודבר אל היהדים הספרדים בשפה המובנת להם, — לא יצליח לרכזם תחת דגל אחד. הוא עשה, איפוא, את כל המאמצים הנחוצים ליצור לו כלי מבטא — והצליח. בחודש יולי שנת 1932 העמידה ה"התאחדות" ירחון בצרפתית בשם: Le Judaïsme Séphardi (היהדות הספרדית) ומסרה את עריכתו לידי צורך רב־כשרון, מר עובדיה קמחי, סיפר ומשורר וגם עסקן־ציוני ותיק.

עתון זה משמש מכשיר מקשר בין "ההתאחדות" ובין ההמונים, ונתקבל ברצון רב בכל מקום בואו. מספר תותמיו גדל וחלך, והודות לו התרבה גם מספר חברי ההתאחדות. נתפרסמו בו חרבה מאמרים מגדולי הסופרים בעולם, בצרפת ומחוצה לה. הקולקציה של ירחון זה במשך שנות קיומו היא אוצר בלום של מחשבה ושירה, ספרות־יפה ובקורת, היסטוריה ומחקר.

בחודש נובמבר שנת 1932 נסע הרב עובדיה, הרב הראשי של העדה הספרדית בפריז, ביחד עם מר עזרה שחמון, מגדולי היהדות שם — ללונדון, ויהיו להם פגישות תכופות עם סיר פרנסיס מונטיפיורי, הרב ד"ר גסטר, פרירי דה קוסטא, יוסף אלמאליח, ליונדו, ברנט, פויל גודמן (מוכיר עדת הספרדים בלונדון) ועוד אנשים מגדולי הספרדים שם, כדי לרכוש אותם לרעיון ההתאחדות.

בסוף המכתב ששלחו ראשי ההתאחדות בפריז לסיר פרנסיס מונטיפיורי, נאמר: „תפקיד כביר מוטל כעת על נינו ונכדו של סיר משה מונטיפיורי הגדול, לבוא אחריו ולכתוב דף מזהיר בתולדות היהודים. דף זה עודנו חלק, והוא מצפה לתמיכתך הנמרצה ולעזרתך השלמה לטובת תנועתנו".

ביוני 1933 נמשך המשא והמתן עם לונדון — ללא תוצאות. הרב עובדיה נסע שוב ללונדון ביחד עם אחד מגדולי היהדות המצרית מר אברבנאל, ובאו בדברים עם אנשי „תמעמד", שהסכים לשלוח פריזה ציר מיוחד, שידון עם המרכז על השתתפות עדת הספרדים הגדולה בלונדון ב„התאחדות".

בשלישי בדצמבר 1933 בא מר פויל גודמן לפריז, ואחרי בירור כל הנקודות המפוקפקות, הוחלט ש„תמעמד" וה„אלדרס" (ה„וקנים") הספרדים בלונדון, יצטרפו ל„התאחדות" ויעזרו לה בתפקידיה הגדולים.

ברביעי בפברואר 1934, הגיש „פרנס" הקהלה בלונדון, סיר ז'ק סבאג מונטיפיורי, הרצאה מפורטת ל„מעמד", על מצבם התרבותי והרוחני של הספרדים בעולם, על הירידה הרוחנית המתרגשת ביניהם, שבאה כתוצאה מהרבה גורמים חיסטוריים, ועל החובה המוטלת על ראשי היהדות הספרדית בכל מקום, לדאוג לעתידם של אלה, ולחולל ביניהם תנועה של תחיה־רוחנית ע"י ארגונם וספוחם להתאחדות כללית אחת.

מסקנתו הסופית של הכותב היתה, שצריך להצטרף אל ההתאחדות העולמית של היהודים הספרדים, ולהפוך אותה למכשיר של תחיה זו. נשיא עדת הספרדים בלונדון הציע ש„תמעמד" יצטרף להתאחדות הספרדים, ובאותה ישיבה הוחלט גם לתמוך בה תמיכה כספית שנתית קבועה.

אחרי לונדון הצטרפה להתאחדות גם עדת הספרדים במנשסטר, ובהשפעת לונדון הצטרפה (ביוני 1934) גם עדת הספרדים הגדולה באמשטרדם (הולנד), שבראשה עומד מר קרדוזו.

אח"כ בא תורה של היהדות באיטליה, ביום 27 באוגוסט שנת 1934 בא לפריז הרב המנוח סאסדוטי, שהיה ראש הרבנים באיטליה, ואחרי פגישה עם ראשי ההתאחדות וביורר מטרותיה נמסרה (ביום 29 באוגוסט 1934). הודעה רשמית של העו"ד פיליצי ראבינה, נשיא קהלות היהודים באיטליה על הצטרפותה של היהדות האיטלקית להתאחדות העולמית.

בינואר 1933 נעשתה גם במצרים עבודה גדולה לטובת התאחדות. מר אברבנאל, מגדולי היהדות־המצרית, ריכז מסביבו את בחירי העדה היהודית בקהיר, ובאספה רבת־עם שנתכנסה ביום 28 לחודש ההוא, באולם התגיגות של בית הכנסת באיסמעיליה, נוסד סניף להתאחדות שבראשו עומדים: ראש הקהלה קטאווי פשה; תאדונים יצחק נחמולי ואברמינו מנשה — סגניו; ומר רודריג מנהל כללי של סינגר במצרים.

גם באלכסנדריה נוסד סניף, שבראשו עמדו הרב פראטו והמנות יוסף בני די פיצ'וטו.

כל עדות הספרדים ביוגוסלביה נתנו את ידן להתאחדות עוד מיום חוסדה, והודות למר אברמוביץ — נשיא ההתאחדות שם — נתתם הסכם בין קרן־היסוד ובין ההתאחדות, שעל פיו התחייבה הראשונה להפריש מכל הכנסות קרן היסוד ביוגוסלביה 25% לטובת התישבות הספרדים בא"י.

בפורטוגל היה קצת יותר קשה להשיג את הצטרפות הקהלה שם להתאחדות. אולם מר ווילים וואליד, פרופיסור של הסורבונה, הצליח להשפיע על הפרופיסור אמזאלג, נשיא הקהלה היהודית בליסבון, וגם היהדות בפורטוגל נתנה את ידה להתאחדות. אחרי פורטוגל נספחו להתאחדות גם עדות היהודים באלג'יריה.

ד.

בועידה שנתכנסה בלונדון בימים 26, 27, 28 במאי 1935, עלתה על סדר־יומה שאלת שנוי השם של „ההתאחדות". בתחלה סברו המיסדים, ש„ההתאחדות" תוכל לגשם את כל סעיפי התכנית שהתוותה לה בראשית הוסדה: הגירה והתישבות חקלאית, תרבות וחנוך, הוצאת עתונים ומאספים וכו'. אולם אחרי שעמדה פנים־אל־פנים מול המציאות, נוכחה לדעת שבכל הסעיפים הללו יש חרבה מן השאיפה הרצויה אך אין האפשרות להוציאה לפועל. בעניני ההגירה והתישבות מטפלות הסוכנות היהודית, פיק"א קרן חיסוד והקרן הקיימת; בעניני החנוך והתרבות מטפל הועד הלאומי בא"י, וחכרת כי"ח בכל העולם. ולעומת האמצעים הרבים שישנם בידי החסתדרויות הללו, ולעומת המגנגון הגדול העומד לרשותן, ולעומת הנסיון שרכשו

להן בימי עבודתן — הרי האמצעים שבידי ההתאחדות הם כאין וכאפס. זכתה חלש מכדי להשיג את המטרה שחציגה לעצמה. הנסיונות המעטים שנעשו ע"י „ההתאחדות" בהתישבות הספרדים ב„כפרים חדשים" ותוצאות הקלושות שהושגו, הרי גם הם כאפס לעומת הצורך, וגם כרוכה בהם סכנה כשהם מוצאים לפועל באמצעים מצומצמים מאד: הם סופגים את כל המרץ, ותוצאותיהם — אפס.

לפני ההתאחדות נשאר רק שדה פעולת אחד — הרמת מצבה הרוחני והתרבותי של היהדות הספרדית בפזורה. וזה מה שאמרה ועידת הספרדים בלונדון: יש ביהדות הספרדית המפוזרה עורכי־דין, רופאים, מהנדסים, ארדיכלים, מורים, היסטוריונים, מלומדים, סופרים וכו', אך אין לה רבנים־נאורים ומורי־הוראה גדולים בתורה ובמדע, ולפיכך צריכה „התאחדות" להתמסר לעבודה זו — להכין רבנים כאלה.

אחרי הנחה זו עמדה לפני הועידה הלונדונית שאלת המנגנון של ההתאחדות. השם „התאחדות עולמית של היהדים הספרדים", עם כל צלצולו היפה, נמצא כבלתי מתאים כלל אל המציאות. מייסדיה הראשונים האמינו שכל הספרדים שבעולם (כאישים בודדים) יתנו את ידם לה; אולם, הנסיון והתוצאות הוכיחו שחמטרה חזאת עוד ממנה ובלאה היא. לפיכך הוצע בועידת לונדון לקרוא להסתדרות מה שהיא באמת — איחוד של העדות הספרדיות, המאורגנות מכבר בכל מדינה ומדינה וקיימות רשמית זה שנים ודורית. הידועות כל אחת את מצב חבריהן ורצות להביא בו תיקונים. כל אחת מהן עושה מה שעושה, אולם עקב חיתק מפורדות ומבותקות זו מזו ואין שום קשר ביניהן, ועקב חוסר האמצעים והכוחות הנחוצים בכל אחת מהן כשהיא לבדה — אי־אפשר להן לפתור את הבעיות הדורשות השתתפות כולן ביחד. צריך, איפוא, לאחד את כל העדות הספרדיות המאורגנות לשם פעולה משותפת זו, וזה השם שיקרא מעתה ל„התאחדות הספרדית" — „אחוד עדות הספרדים בעולם".

אחרי שנוי השם ואחרי שהעדות הספרדיות שהזכרתי לעיל נתנו את ידן ונספחו רשמית ל„אחוד", קבלה ועידת לונדון את ההחלטות הללו:

מרכז „איחוד עדות הספרדים בעולם" יהיה בלונדון, ומשרד לו בפריז.

מטרת ה„איחוד" היא: הרמת מצבם הרוחני של היהודים הספרדים בתוך היהדות הכללית.

ה„איחוד" ירכז מסביבו את הקהלות הספרדיות המפוזרות בעולם ויהפוך איתן לארגון־מאוחד שינהל את גורלו הרוחני של העגף הספרדי ביהדות. הוא יעורר בכל מדינה ומדינה את הרעיון של יצירת איחוד־העדות, המתקיימות עד עתה מפזרות ומפורדות אשה מרעותה. הוא יאמץ את ארגון הרבנות הספרדית ע"י יצירת אורגן מרכזי מיוחד לכך, שבידו תהיה הסמכות והשלטון לפתור את השאלות הדתיות; הוא יכנס אסיפת רבנים שבה ישתתפו רבנים שלוחים מכל הקהלות הספרדיות; ובכדי לספק רבנים נאורים, שחסרונם מורגש מאד בכל הקהלות הספרדיות, מיסד „האיחוד בירושלים בית־מדרש לרבנים מרכזי עליון, שבו ישתלמו תלמידי הישיבות ושאר מוסדות־תנור דתיים הקיימים מכבר במדינות שונות והמתעתדים להיות מורי הוראה בישראל; האיחוד גם יערוך בקורי רבנים בערים שאין בהן רבנים; הוא יתאמץ להרים את מצבו של החנוך הדתי בבתי־הספר הצבוריים; ישריש את עיקרי הדת היהודית בלב התלמידים וירבה את למודי התנ"ך, תולדות ישראל והספרות העברית.

האחוד יצור קרן־יסודית להדפסת ספרים על היהדות ועל קגיניה הרוחניים, וקרן מיוחדת לתלמידים עניים בעלי כשרונות, שאין להם האמצעים החמריים הנחוצים להשתלמותם בלמודיהם.

ה„איחוד" ישתדל לחגן על המהגרים הספרדים וימליץ עליהם בפני המוסדות הלאומיים המטפלים בהגירה יהודית ובהתישבות חקלאית ומקצועית, למען יעזרו עזרה חמרית ורוחנית את הקהלות הספרדיות שיש בהן תנועת הגירה.

„האיחוד" אינו מתעסק בפוליטיקה ואינו מטיל על חבריו שום פולחן מדיני יהודי או לא־יהודי.

האחוד אינו מתערב בענייניהן הפנימיים של הקהלות המשתתפות בו, ולא בשום סכסוך שביניהן, אלא אם כן תדרושנה זאת ממנו.

האחוד מורכב מקהלות משתתפות המשלמות לו לכל הפחות אלף פרנק לשנה. חרשות בידי הועד הפועל להקטין את ההשתתפות הזאת עפ"י בקשת הקהלה, שתוכיח שאין ידה משגת לשלם סכום זה.

אורגני האיחוד הם: — הקונגרס, הועד המרכזי והנהלה.

הקונגרס, או הועידה, הוא אספת צירי כל הקהלות המשתתפות באיחוד. הוא מתאסף אחת לארבע שנים. קונגרס יוצא מן הכלל מתאסף רק עפ"י דרישת מחצית הקהלות המשתתפות באחוד.

הועד המרכזי מורכב מעשרים ושמה חברים הנבחרים ע"י הקונגרס למשך ארבע שנים. הועד המרכזי מתאסף אחת לשנה ודן על כל השאלות העומדות על סדר־היום, שעובד ע"י הועד הפועל ומעבד את התקציב השנתי.

ההנהלה מורכבת משבעה חברים, הנבחרים ע"י הקונגרס למשך ארבע שנים, והם: הנשיא, סגן־הנשיא, מזכיר כללי וגזבר ושלשה חברים. ההנהלה מתאספת לפחות אחת לשלשה חדשים, והמשרד מתאסף בכל פעם שהנשיא מכנס אותו.

לונדון מנהלת את כל ענייני האיחוד לפי תקנותיו הקבועות ולפי החלטות הועד המרכזי והקונגרס.

בועידה הספרדית הראשונה בלונדון נבחרו לנשיאי הכבוד של האיחוד האדונים: אלי כדורי וסיר סבאג מונטיפיורי (אנגליה) ה. מ. יוסף קטאווי פשה (מצרים) העו"ד עמנואל שלם (צרפת), לועד הפועל: הרב ד"ר נ. עובדיה, וא. ת. נבון (פריז); דוד בירידו (לונדון); ד. י. קרדוזו (אמשטרדם). למזכיר כללי: עובדיה קמחי.

חברי הועד הפועל הם האדונים: ויליאם וואלידי, פרופיסור בסורבונה בפריז; עו"ד מרסל מיטריל, עו"ד א. סלסידו, רוברט מיטראני, ד"ר בנדלאק פרייניט, שאול עמאר, וויקטור עדס, רוברט בחשי, פיליפ דאגון, אנג'לו דוכאטי, זכריה לוי, שלמה שחמון.

ה.

הועידה העולמית הספרדית שנתכנסה כעת באמשטרדם, תטפל בשלש שאלות חשובות: א) יסוד בית מדרש עליון לרבנים בירושלים; ב) יצירת קרן קיימת ל„איחוד"; ג) הקירות תנאיהן החברתיים של העדות הספרדיות בעולם.

שאלת יסוד בית־מדרש עליון לרבנים בירושלים שבו יתחנכו תלמידים לרבנות וממנו יצאו רבנים ומורי־הוראה לכל העדות הספרדיות בעולם ומורים עברים לבתי־ספר עממיים ותוכוניים, תהיה שאלת־השאלות בועידה זו. הועידה תצטרך למצוא את האמצעים החמריים הנחוצים ליסוד בית־המדרש הגבוה הזה ולכלכלתו. בחודש ינואר 1937 עובדה בלונדון הצעת־תקציב ויצירת קרן־קיימת לתכלית זו. הקרן הזאת בסך מאה אלף ל"י תושג ע"י החתמה ותופקד על שמה של העדה הספרדית בלונדון (ספאניש אנד פורטוגיז ג'ואיש קונגרגיישן אוף לונדון), או על שם באי־כוח שתבחר בהם. הקרן תתנהל ע"י ועד מיוחד לכך, שיבחר ע"י הועידה באמשטרדם.

הועידה באמשטרדם תצטרך, איפוא, או לאשר את ההצעה כמו שעובדה בלונדון, או להביא מה שנויים לפי החוק הבריטי. היא תמנה ועד להנהלת הקרן ותטיל על כל עדה ועדה מהעדות הספרדיות המשתתפות ב„איחוד" את חלקה בהרשמה לקרן זו.

על הועידה באמשטרדם לחפש את הדרכים ולמצוא את האמצעים שבהם תוכל לחקור את מצבן חחברותי והרוחני של העדות הספרדיות בעולם; היא תבדוק את צרכיהן ואת האמצעים שעל ידם אפשר למלא את הצרכים האלה; היא תעניין את העדות בכל הבעיות היהודיות בכלל, ובבעיותיה של ארץ־ישראל היהודית בפרט; היא תעורר ותרחיב יותר ויותר את השתתפותן של העדות באספות ובכנוסים יהודיים, המטפלים בעניינים ריחניים ותשתדל לרכוש יותר ויותר את השתתפותן באיחוד העולמי של העדות היהודיות הספרדיות בעולם.

אם הועידה באמשטרדם תצליח להוציא לפועל את דבר יסוד בית־המדרש העליון לרבנים בירושלים, ואם יעלה בידה לעניין את גדולי היהדות הספרדית המתכנסים בה בשאלות א"י והציונות, שהיא אחת ממטרותיה העיקריות — נברך אותה בהצלחה ונאחל לה שיומיה והמשתתפים בה יזכו לראות בהתגשמות תחיית עם ישראל בארצו ההיסטורית.

ברית עולמית של רופאים יהודים

נתבקשנו לפרסם:

בין התפקידים שהטילה על עצמה הברית העולמית של רופאים יהודים תופס מקום חשוב אוסף החומר לקורות הרפואה הרופאים היהודים בארצות שונות ובתקופות שונות. בכנוס האחרון של המועצה בפריז נבחרה ועדה לקורות הרפואה על יד המרכז באירופה. בראש הפרופ' זוברוגר בוינה. לשם מילוי תפקיד זה בא"י בחר הועד הפועל בא"י בועדה לקורות הרפואה שחבריה הם: חד"ר ד. א. פרידמן יד"ר מ. שרמן. תועדה חזאת פנתה בזה לכבודו בבקשה להמציא לה לשם יצירת הארכיון לקורות הרפואה והרופאים היהודים בארץ ישראל ובארצות שונות: קורות־חיים, כל דבר דפוס וצילום הנוגע לענין המדובר והנמצא בידי בבודו, בגון מכתבים, כתבי יד, תעודות וידיעלומים, סימנים מקצועיים ואותות הצטינות, תמונות צלומים, בין שהם נוגעים לאישים מפורסמים במדעי הרפואה השונים, כמו כן הרוקחות, בין שהם משמשים מזכרת לחיילים האלמונים מתוך היהודים בשדה הרפואה, בין מהעבר הרחוק או הקרוב ובין מן החיים אתנו כיום. כל החומר ייאסף ויישמר לדורות על יד מרכזי הברית העולמית וישמש יסוד ובסיס למחקרים בקורות הרפואה והרופאים היהודים.

אנו בטוחים כי כב' יביר בערך המפעל ויסייע להגשמתו על ידינו.

את התזמר נא לשלוח לפי הכתובת: ברית עולמית של רופאים יהודים, לידי ד"ר ד. א. פרידמן, רח' מזא"ה 24, ת.ד. 1298, תל־אביב, או למסור לידי שליחינו שבידיהם התיינה תעודות מאתנו.

בכבוד רב ובברכת חברים

הועד הפועל הא"י של הברית העולמית של רופאים יהודים

ד"ר ד. א. פרידמן יו"ר

בארץ־ישראל

שבוע הימים בארץ

מסיורי ועדת החלוקה. — במשך השבוע המשיכה הוועדה בסיוריה בנקודות שונות בארץ. רק ביקרו חברי הועדה בגשר נהריים וראו את מפעלי חברת החשמל הארצישראלית, ומכאן נסעו לבית־שאן וסביבותיה וחזרו לטבריה. לתלן ביקרו חברי הועדה בחיפה, בנמל ובהר הכרמל, ובמוצאי שבת תדרוך. המשך סיורם היה בצפון הארץ מטבריה ועד לגבולת של ארץ־ישראל.

— כפי שמוסרים תתחיל הועדה את עבודתה במספר ישיבות סגורות, שבהן ידונו על מהלך העבודה בשמיעת העדויות וכו' ואח"כ יעידו בפני הועדה ראשי השלטון. אח"כ יתחילו הישיבות הפתוחות.

— חוגים שונים במחנה הערבי ובראשם מפלגת נאשאשיבי מראים פעילות „פוליטית" רבה במשלות תוכיריס לוועדת־התלוקה ובהם מובעת התנגדות כל העם הערבי לתכנית החלוקה. התזכירים כוללים את הדרישות הקיצוניות הידועות כמו: ביטול המנדט „מתן עצמאות לפלשתינה ערבית" עם הבטחת „זכויותיהם החוקיות של המיעוטים". תזכיר בדרישה „ליסד ממשלה ערבית" שלחן לועדה חכמי הדת הערבים מעכו.

— בקשר עם עבודת הועדה מתנהלת פעולה מאורגנת נגד תכנית החלוקה בכמה ארצות מוסלמיות הסמוכות לארץ־ישראל.

זקן השופטים מסייר בבתי המשפט בארץ. — זקן השופטים בארץ מר טראסטד ביקר השבוע ביחד עם הרשם הראשי החדש של בתי־המשפט בארץ מר אור ברוב בתי המשפט בארץ כמו: בעות, מגדל, יפו רחובות פתח־תקוה ואחרון אחרון בתל־אביב. ראשי המוסדות המשפטיים בארץ התעניינו לדעת בעיקר את המצב האדמיניסטרטיבי של בתי־המשפט. בתל־אביב נוכחו לראות את הגידול המתמיד של ענייני המשפטים בד בבד עם גידולה של העיר. במוסדות המשפטים בת"א עסוקים כיום 78 שופטים ופקידים, מהם שני שופטים בריטיים פקיד שומרוני אחד וכל השאר — יהודים.

התנקשויות וירויות היו השבוע בחיפה בטבריה בסביבות ירושלים ובמקומות אחרים — בכל הישיבים היתידים נהדפי ההתקפות אחוד ע"י הנוטרים העבריים. בחיפה נרצח סרוינט ערבי, מן המעבידים ומסרים לתפקידו. בתוצאה מהרצח נאסרו הרבה ערבים חשודים וכל בתי הקפה במזרח חיפה נסגרו בפקודת השלטון לשם ניתול החקירה. בטפר ערבי בצפון התנגש חצבה עם אנשי הבטיפות שתקפו את הצבא בירויות מן ההרים, ובפי שמסרים היתה בידם גם מכונת־ירייה. בעזרת אווירונים דיכא הצבא את התוקפים לאחר שהרג בהם 23 איש וחפס אחדים מהם בשבי על שקם המלא.

אדוארד תריו בירושלים. — השבוע עשה בירושלים אורח חשוב — נשיא הפרלמנט הצרפתי מר אדוארד תריו. האורח ביקר בעיר העתיקה יראה גם את חכותל המערבי שליד שהה זמן רב. בקבלת הפנים שערכה לי הקונסוליה הצרפתית, בירך ז' אלמאלית מטעם הועד הלאומי את האורח בשם הישוב העברי, מתוך הבעת צער על שאין האורח יכול לשהות זמן ממושך יותר בארץ, כדי להכיר את מפעל הישוב. מר תריו ערך ביקור באוניברסיטה העברית וקיבל הסברה על התפתחות האוניברסיטה מפי ד"ר בגנס.

בישוב העברי

סיעת הפועלים התפטרה ממשרותיה בעיריית ת"א. — סערה גדולה בישוב עוררה החלטת הגוש האזרחי במועצת עיריית תל־אביב ברוב דעה אחת (8 נגד 7 דעות) בדבר אי הכללת בית־החינוך לילדי העובדים בת"א ברשת בתי־הספר המוחזקים ע"י העיריה. ציבור הפועלים הביע באסיפות ובמועצות חגים שונים את עצם התמרמרותו נגד ההפליה לרעה של זרם החינוך של העובדים. שיש בה גם משום הפרת חוקת החינוך המאושרת מטעם הקונגרס הציוני וכנסת־ישראל.

לאחר המליאה הקשה הזאת הודיעו סיעת הפועלים במועצת עיריית תל־אביב על הסתלקותם מהנהלת העיריה ומראשות המחלקות שהם עומדים בראשן.

לקידום הימאות העברית בארץ יבחי"ל מנהל פעולה ענפה מרכז „חבל ימי לישראל". עד כה הוקמו סניפים ל„חי"ל" בערים ובמושבות העבריות בארץ וכן הוחל בפעולה לאירגון סניפים בחו"ל. עם הרחבת הפעולה גיש המרכז לביצוע המפעל הגדול של הקמת בית"ס ימי בחיפה שיפתח רשמית כעבור חודש ימים. — פעולה מזורזת נעשה ע"י סניף „חי"ל" בתל־אביב. במשך 15 חדשי קיומו רכש ה„חבל" קרוב לשבעת אלפים חברים, מקווים שיגדיל בקרוב את המספר לעשרת אלפים. מקום נכבד הוקדש לפעולת הספורט והתכשרה הימית. בקרוב ייפתח על ידי הסניף סמינריון ימי מקצועי בשביל עובדי נמל ת"א. הסמינריון יימשך שלושה חדשים ויקיף את כל המקצועות התיאורטיים והמעשיים של הימאות.

הישג חשוב בענף ההדר הארצישראלי יש לציין בפרי ה„וואלנסיה" שגידולו בארץ קצר מאד. הפרי הזה מתאים מאד לדרישות השוק ועונת משלוחו נמשכת עד לחצי חודש מאי הדרישה לפירות מרובה ביותר. האכספורט של „וואלנסיה" הגיע כבר השנה לכמות של 100.000 חיבות. ויש סימנים שגידול המין הזה עשוי להתרחב בהרבה את היקף ענף ההדרים בארץ. — את אכספורט פרי ההדר היהודי מעריכים ב־7 מיליון תיבות, שהם 60 עד 65 אחוז מכל היבול בארץ. 80 אחוז מכל האכספורט היהודי מרוכזים בידי שלושת הגושים הקואופרטיביים הגדולים: „פרדס", „סינדיקט" ו„תנובה־ריכון".

תובעים עבודה ומשען מעירית תל־אביב. — התביעה להחשת העבודות הצבוריות של עירית תל־אביב והגדלת תמיכתה ל„משען" נוכח מצוקת הרעב של המוני מחוסרי העבודה בת"א מצאת לת ביטוי סיער ביותר בהפגנת המון מחוסרי עבודה ששערות מהם פרצו לתוך בנין העיריה וסידרו שם שביתת־שבת, השביתה הזאת נמשכת זה כמה ימים וכדברי המפגינים לא יזזו משם עד שישמע קולם ויעשו המעשים הדרושים לפתרון הבעיה. ראש העיר קיבל משלחת מהמפגינים ונמנע להשתמש בכוח המשטרה לדיכוי ההפגנה. מודיעים שהנהלת העיריה עושה מאמצים דחופים לביצוע מידי של עבודות צבוריות. כמו: סלילת בבישים ועבודות ניישור מעבר לירקון. כמו־כן הוגדל התקציב לעזרה סיציאלית בסך 10.000 לא"י.

— שביתת השבת של מחוסרי־העבידה בבית העיריה נגמרה לאחר שהנהלת העיריה החליטה לגשת מיד לביצוע שורה של עבידות צבוריות שתעסיקנה קרוב לאלף פועלים. כמו כן תינתנה עבודות מקצועיות לפקידים ולמהנדסים מחוסרי עבודה ונקבעה השתתפות קבועה של העיריה בהוצאות „משען".

הונח יסוד ל„בית־הלבנון" בת"א הוא בית העתונות העברית, מיסוד אוסף העתונות העברית והישראלית של האספן הנודע מר זלמן שבנור. חגיגת אבן־הפינה נעשתה במעמד ראשי העיר והמוסדות ובמעמד סופרים חכמים וזקני הישוב. את החגיגה פתח המשורר ש. טשרניחובסקי ועל ערך המפעל נאמו: ראש העיריה י. רוקח, הרב הראשי הרב עיזאל, שרידי בילו וידליניץ ואיזרטון ולהלן ה"ה י. קלינוב, פרופ' סלושץ, יבנאלי ואיתמר בן־אבי. במו־כן הוקראו ברכות מאת האוניברסיטה העברית, אגודת הסופרים ומאת מ. אוסישקין, דוד ילין ועוד.

— „בית הלבנון" יוקם על רמה נישאה על אדמת הקהק"ל ויכיל 3 קימות; יבהן אולמים לקריאה ולתעורוית.

ד"ר צלינה וחלנה סוקולוב בשדה נחום. — בנותיו של המנהיג הציוני המנוח ביקרו בלוויית מר י. גרינבוים מר רצ'קובסקי וב"כ קרן היסוד ד"ר נ. מ. גלבר וד"ר מ. הלפמן בקיבוץ בשדה־נחום, הנקרא על שמו של נחום סוקולוב ז"ל, בקבלת־הפנים שנערכה לכבוד האורחים גילו אנשי הקיבוץ את רצונם הען ליצור בשדה נחום מרכז תרבותי ורוחני לכל ישובי העמק ובזה יהיה הקיבוץ ראוי יותר לשאת עליו את שמו של המנוח הגדול. — האורחים ביקרו עוד בעמק הירדן, בעמק יזרעאל, בטפרין־חיפה, בחניתה ובשאר הישובים החדשים.

בערים ובשכונות

לשיפורה של חיפה עשתה עירית חיפה שורה של תיקונים וסידורים במשך השנה האחרונה. רק נעשו שיפורים לאחרת הרחובות, בהוספת 128 פנסים חדשים, וכיום מאירים רחובות חיפה במספר כללי של 1353 פנסי השמל, הדלקים במשך כל הלילה. לשיפור תניעת התעבירה בעיר התקנו 25 אותות למקומות־עמידה לכלי־רכב וכל מיני אותות אחרים לאיסור החנייה ולתקנת החניה. לאיסור הכניסה לרחובות מסויימים, „איים" לכיוון התנועה וכו'. במשך שנת 1937 נבנו בחיפה מדרכות חדשות ברחובות באורך כללי של קרוב לשמונה קילומטרים. בעבודות אלו הושקעו 6976 לא"י. כמו־כן המשיכה העיריה בנטיעת עצים ושיחים ושפתי דשא. על הר הכרמל הושלמה נטיעה „גן היובל" שנשתח לשרות הציבור באמצע הקיץ. לצרכי הבריב והתיעול הוצאו 3626 לא"י. עבודה מיוחדת נעשתה בהתקנת תעלות להורמת מי גשמים באורך שלושת קילומטרים. לתכלית זו הוצאו 4166 לא"י. נעשו גם שיפורים במפעלי הספקת המים העירוניים וביחוד של הדר הכרמל „מפרץ חיפה", הר הכרמל ועוד. כעת נעשים נסיונות חשובים לגילוי מקורות מים נוספים בסביבת העיר ומתגלים סיכויים מזהירים. באחרונה יש לציין את התפתחות השרות העיריני החשוב של סללת מכבי אש מתנדבים בהדר־הכרמל. עירית חיפה הכירה בערכו הגדול של שרות זה והחליטה להקציב סך 200 לא"י לפלוגת מכבי אש חג"ל.

בכפר ובשדה

חדרה. — בימים אלה יאישר אישור סופי התקציב של מועצת חדרה בסכום של קרוב ל־12.000 לא"י. כמפעל חשוב להקלת מצב העבודה במושבה יש לראות את בנין השוק שיעלה ב־3.500 לא"י, ויבוצע בעבודת הלוואות „ביצורי". המועצה הקדיש חלק הגון מתקציבה למען עזרה סוציאלית אירגון בתי־הספר ועבדת־התרבות וכו'.

כפר־גדיון הנודע כמושב חרדי שוכן ליד כביש עפולה־נצרת. אמנם ריב המתישבים הראשונים עזבו את המקום ובמקומם באו רבים מעולי גרמניה, ואולם שרידי התוניקים עדיין שומרים על צביונו הדתי של הישוב הזה, וכעת גם מטפלים בסידור „עירוב" במקום. מן הצד המשקי יש לציין את הברכה השרויה ביבול השעורה ושבולת־השועל של השנה, תודות לגשמי המלקוש שהציל את הגואה החורף. המחלבה המקומית שובבתה בחדרכת המחלקה התכנית של הסוכנות היהודית נתפרסמה בסיבה בכל ישובי העמק המרכזי, ומחזורה החדשי מגיע ל־150—200 לא"י. השאלה

העיקרית העומדת על הפרק היא — חגדלת מספר המתישבים (מספרם 17) בעתיד, ודבר זה תלוי בשאלת המים שטרם נמצא לה פתרון וכל החיפושים באדמת המקום לא הצליחו. עד כה מקבל המושב את מימיו מתל־עדשים הרחוקה. דבר העולה בהוצאות מרובות. בזמן האחרון מתנהל מו"מ בענין זה עם בלפוריה הסמוכה יותר. עם קבלת המים מבלפוריה, אפשר יהיה להרחיב את העיבוד האינטנסיבי בכפר־גדעון ולתגדיל פי כמה את מספר המתישבים בכפר.

רשפון. מושב העיבדים בצפון הרצליה, נוסד בשנת 1936 כתדשים לפני פרוץ המהומות, ואף "זכה" אז להתקפות קשות ותכופות מצד השכנים הערבים. שטח המושב הוא 1300 דונם על אדמת הקוק"ל. תחילת ייסודו ע"י 30 חברים מהרצליה שהתחברו עם אירגון "רעננה" ועם פועלים מ„הדר". ועליהם נוספו את"כ 13 משפחות מעולי גרמניה. שיושבו שם בכפרי הקרן ש"ש חרברט סמואל. כיום נמצאות במקום ארבעים ישתים משפחות שהן מאה וששים נפש. כל משפחה מעבדת שטח של 12 וחצי דונם מתוך שאיפה לביצור משק ירקות. סיכויים טובים נשקפים לגידול המשק של המושב עם סידור מפעל המים של הבאר החדשה הנותנת 120 מ"מ מים לשעה.

שפיים הקיבוץ המאוחד היא השכון הקרוב ביותר לרשפון, עלה לפני שנה על אדמתו. שטח הנקודה הוא 670 דונם אדמת הקוק"ל ומאתים דונם קיבל הקיבוץ בחכירה מאת הממשלה. כעת קנתה שם הקק"ל עוד מאתים דונם לשם נטיעת יער. עבודת הייעור נמסרה לידי קיבוץ שפיים, המונה כמאתים חברים. אנשי הקיבוץ טענו לא מעט מטעם המאורעות ואך לא נרתעו ונלחמו לביצוע העבודה השמירה בכל שטחי הפרדסים היהודים שבסביבה — וגם הצליחו לעשות זאת. רוב החברים עובדים במשק העצמי ובפרדסי „יבין". קבוצת חברים עובדת בתפקת זיפזוף מן חנחל הסמוך, שאלה מרבנים לקיום הנקודה, גם מבחינת הבטחון וגם מבחינת התפתחות הכלכלית היא שאלת חיבור הנקודה עם הישובים הסמוכים ע"י סלילת כביש. שאלת המים קיבלה פתרון מלא עם בנין בריכת המים, ובקרוב יותקנו גם הציוורות הדרושים. יפה מתפתחת הפעולה החינוכית והתרבותית במקום 55 ילדי הקיבוץ מקבלים חינוך בבית"ס המקומי וכעשרים — בגן הילדים. הספריה המקומית מכילה למעלה מאלף ספרים במקצועות שונים. הקיבוץ מוציא לאור גם עלון פנימי המיקדש לשאלות משק וספרות. חברי המקום מתבונים תכנית רחבות לעתיד כגון: סידור מקום רחצה ופיתוח הדייג בתוף של שפיים ובדומה.

במסחר ותעשיה

סחר החוץ שלנו ברבע הראשון של 1938 היה בדלקמן: בתקופה זו קנתה ארץ־ישראל סחורות בסך 3.549.412 לא"י ומכרה בסך 2.624.045 לא"י. לעומת איתה תקופה אשתקד ירד האימפורט של תביאית ניקמח. דבר זה בתוצאה משפע הביל בשנה החקלאית הקודמת. כמו־כן פחת האימפורט של גלם לתעשיית שמנים, גם כן לרגל ברכת יבול הזיתים בארץ ישראל ובעבר הירדן. באכספורט יש לציין עליה במשלוח תוצרת ים המלח.

על המסחר והתעשיה בחיפה בשנת 1937 מסר ביולטין של לשכת המסחר העברית את הפרטים הבאים: בדרך כלל עלה הסדיון בשנת 1937 על זה שבשנה הקודמת. ובכו חשוב יש לציין את החזרת סחורות מתוצרת הארץ לשוק בחיפה. בענף חמרי הבנין ניכרת נטיעה לייסוד סינדיקטים כתריס בפני ההתחרות.

עסקי הבנקים התנהלו בטוב ולבנקים הקואופרטיביים אף נוספו חברים חדשים, וכמו־כן נוסד בנק חדש „היפונג", שהתחיל בתוך של 10.000 לא"י ואח"כ הוגדל עד 50.000 לא"י. הבנק נותן הלוואות בעיקר נגד סחורות. בנק דיסקונט־אפריקה א"י הכפיל את השקעותיו לסך 136.000 לא"י, ונתן 144 הלוואות לבנין בתים חדשים בחיפה על סך 101.000 לא"י. הבנק האפותיקאי הכללי נתן בחיפה הלוואות בסך 120.000 לא"י. סכומים הגונים הושקעו בחיפה ע"י חברות ביטוח שונות במשכנתאות, מזה חלק באיזור הנמל המיובש.

במפעלי התעשיה הגדולים יש לציין בראש את „נשר" ביחס"ד למלט שלא הקטין את תוצרתי לעומת השנה הקודמת, והפעם שלח מתוצרתו גם לקפריסין. אכן נמצאו גם מתנקשים בתוכנו שהציבו מלט זר בארץ. על הפעולות הענפות של מפעלי „שמן" בבר מסרנו לקוראינו באחד הגליונות הקודמים. ביחס"ר „אתא" לשבסטיל הגדיל את היקף פעולתו ב־20 אחוזים, ומדיווני השנתי הגיע ל־60.000 לא"י. רוב תיצרתו נשלח לחו"ל. ביחס"ר מעסיק כיום 210 פועלים. כעת הוכנסו בו שיפורים שעלו בסך 15.000 לא"י. במחנות הגדילות של חיפה גדל הפדיון השנתי ב־20% לעומת השנה הקודמת. כמו־כן הגדילו את היקף פעולתם המפעלים: „תניבה", „המשביר המרכזי" ו„טולל־בוגה" ונוסדו ארבעה מפעלים חדשים בסביבתה.

תרבות ואמנות

פתיחת „אולפנא". המכון הארצישראלי לסרטים חינוכיים, נערכה ב„אוהל שם" בת"א במעמד קהל רב של מורים, סופרים והורים. המוסד התרבותי־החינוכי הזה הנועד לשמש מקום עונג ודעת לנוער ולתלמידים כדוגמת מוסדים אלה בארצות מערב אירופה ואמריקה עשוי לשמש גם להיעשות מכשיר מועיל להפצת לשון עברית תחזכה נאה שהותקנה בשביל מיקרופון הקולנוע. כל הסרטים שיוצגו ב„אולפנא" הם מתוכן תרבותי חינוכי, העשויים להרחיב את דעתו ולעגג את רוחו של הצעיר התלמיד. נוסף יקר לתכנית משמש יומן הקולנוע, הארצישראלי „כרמל" המשקף בתמונות את חוי זוגף הארץ. התצוגות מושכות אליהן גם מסתלים מבוגרים.

„משכן" הסטודיה הדרמתית בירושלים, עשה את עבודתה זה שנתיים ומרכזת סביבה מספר ניכר של סטודנטים ומורים. הסטודיה רואה בתפקיד עיקרי את הטיפול ביצירה העברית המקורית, וביתוד החדשה. בזמן האחרון הציג „משכן" שני מחזות: „קן הנשר" מאת יעקב כהן ו„שמחה לאו דיקא" (עפ"י האידילית) של שאול טשרניחובסקי. „משכן" עורך גם מסיבות אמנותיות של הקראות ספרותיות ונגינת קומפוזיציות יהודיות. בהיצאת „משכן" הופיעה כעת „ירח ימים", דרמה עברית מקורית מאת יהושע בר־יוסף (צנווירט).

נעילת תערוכת הספר העברי

ביום 15/5 יד אייר נתקיימה בבית־ביאליק נעילה חגיגית של תערוכת הספר העברי. השתתפו חברי המועצה של הברית העברית העולמית, סופרים ועסקנים תרבותיים.

פרופ' נ. סלושץ פתח בדברי הערכה על היצירה הספרותית בשנתיים האחרונות, שיש בה משום נחמה ועדוד. התערוכה המגוונת הוזאת מוכיחה שאנו מתקדמים למדרגת אומה בריאה. יש לקבוע מקום לספר העברי גם בתערוכות העולמיות. מודה למר ש. חלל"ס על טרחתו ולאגודת בית־ביאליק על נאמנותה לצוואת ביאליק. בב' חרב הראשי ב. צ. עוזיאל הביע את שמחתו כי דורנו מבורך באישר ספרותי. הרבה סופרים מחכים לגואלם. מברך את יוסי התערוכה ומאחל שבשנתיים הבאות ישתפר מצב הספר העברי יחד עם השתפרות המצב במוכן הישובי. מר אימתי בן אב"י: לפני שלשים שנה כתב א. בן־יהודה על העובדה המשמחת שקיימות בעבר בארץ 17 משפחות דוברי עברית, ביום יש גם בארצות הברית עשרות אלפי איש שיש להם ענין בשפה ובספרות העברית. ביוקר הספר העברי רואה הנואם את סבת תשוצתו הקטנה. מציע להוציא את הספרים בהוצאה עממית־זולה, כמו כן נחוצים מלונים טובים יזולים. מר נתן גרינבלאט: ע"י התערוכה ניתנה תשובה לכל דואי שחורות בקרבנו והמתריסים על עניות ספרותנו. אם נסכם את העשר הרוחני יתקבל עולם מלא רוח יצירה. מרכז הברית" עשה שרות גדול לספרות העברית. יש להצטער על כך שהגילת אינה נהנית מן העשר הרוחני הזה וועדת הספר שעל יד הברית העברית העולמית דואגת להוציא את הספר העברי מיתמותו במחסנים. צריך לשבור את קו האדישות המקפדת הרבה אפשרויות. מאחל ששעת נעילה תהיה שעת פתיחת הלבבות. מר ש. חלל"ס מתעכב על ההתעניינות המרובה שהתעוררה עוררה בקרב המבקרים. ביחוד עשתה הת־ עוררה הרבה למען הדור הצעיר, כי אלפי תלמידים מהכתות העליונות בקרו בתערוכה. ד"ר שאול טשרניחובסקי הביא דוגמאות מארצות אחרות שגם בהן קיבלים מייצגיהן על מצב הספר. מהדורה של משורר בעל פרס נובל יצאה רק ב־1000 טפסים. אין יסוד לקובלנות מיגזמות על הארץ ויש לרכיש את השוק הגדול באמריקה, כי עסקי הספר שם אינם מתנהלים כראוי. ד"ר שמעון גינצבורג, יו"ר ועדת הספר העברי, מביע את שמחתו על הצלחת התערוכה יותר משלמל. התערוכה היא בעין תזמורת המשמיעה לנו קולות עזוד. הנסיון הוכיח שהספריט מצא את סדנו. מודה לקהל על התעניינותו המרובה. מאחל שהתערוכה תהיה מנוף לפעילה מוגברת. ד"ר א. רונגלד: למדנו מן התערוכה ונדע לשכללה בשנים הבאות. התערוכה היא רק חלק מן התבנית המקיפה למען הספר העברי. בקרי בתערוכה כ־4000 איש מהם ב־2000 תלמידים יחברי ארגוני נוער. הוצגו כ־700 ספרים וחברות. יוצא לכן שבאיפן ממוצע מיפיע בארץ ספר או חוברת ליום. מלבד חוברות מופיעים בארץ בכל חודש 3 ספרי ילדים ונוער, 4 עד 5 מספרות יפה, 7 ספרי מדע, 3 ספרי למוד ושמוש וספ' אחד שירה. באמצעים משותפים של כל המוסדות המעוניינים נצליח לקרב את הספר לעם ואת העם לספר.

כנים מדריכי הנוער למען הקק"ל

בחמישי במאי התקיים בחיפה בצריף „מחנות העולים" כנוס מדריכי המתדרויות הנוער המקומיים לשם ביקור דרכי עבודת הנוער למען הקק"ל. בכנוס לקחו חלק מדריכים וכוגדים מכל המתדרויות הנוער בחיפה, שהש־ תתפו בויכוחים ידנו על פרובלימות של התנוך הלאומי וערך הקק"ל בתנוך התברתי בהסתדרויות הנוער. הויכוחים התנהלו מתוך הבנת מרובה לדרישות הזמן ומתוך אחריות לגאולת הארץ, והשאירו רושם רב על כל הנאספים. הכנוס שמע גם דו"ח קצר מהועידה הארצית של הקק"ל ומפעולת הנוער. הובע תרעיון ליסד ביום ייל כל הנוער החיפאי המאורגן.

חברה עברית לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה

יצאה לאור החוברת ד' שנה ה' מ„ידיעות" החברה. מן התוכן: „הערות על החפירות בבית שערים" מאת הפרופ' ש. קלייין. „מטבע זכרון של המלך הרוד אגריפס" מאת ד"ר א. ריפנברג. „מכתבו של ר' מנחם החברוני" מאת י. בן־צבי. „קטעי גניזה על דלאתה, קדם וכו'" מאת י. ברסלבסקי, „פרופ' אברהם ביקלר כחוקר ארץ ישראל" מאת פרופ' ש. קלייין ועוד.

— בקרוב יצא לאור בהוצאת החברה ובסיוע „מוסד ביאליק" ספרי של י. בן־צבי: „ספר מסעות לר' משה באסולה". הספר כולל את כתב היד המקורי של הנוסע בצרוף הקדמה, הערות, מפתחות, לוחות ומפות.

— החברה עורכת בירושלים מחזור הרצאות על הנושא: „ארץ ישראל לגליוותיה". ההרצאות נערכות אחת לשבועים.

הכתבת החדשה של החברה: ירושלים, ת. ד. 7010.

בתפוצות

(מידיעות „פאלקער" ומקורות אחרים)

ג ר מ נ י ה

יותר ויותר מתבלטת החלטתה של ממשלת הרשעה לנצל את היהודים ולהעמידם ריקים על חורבנם הכלכלי. פקודתו האחרונה של גארינג בדבר חובת היהודים להודיע על מצב רכושם והכנסותיהם היא, לפי הודעת מקורות מוסמכים, צעד ראשון ביתם גזילת הון היהודי. כנראה, יוכרחו היהודים להשקיע את חונם במניות של מפעלי הנשק הגרמניים ובבנין בתים, ומשׂ מעותה של השקעה זו מתפרשת לנו מהוראה אחרת, שניתפרסמה בימים האחרונים על ידי הייעץ של המפלגה הנאצית בווסטפאליה, שלפיה אסור לקנות כל מפעל ועסק מידי יהודים, כל זמן שלא ייקבע מחירם על ידי השלטונות המוסמכים. הניחוק לכך: „יש לחניח, כי בקרוב יהיו היהודים נאלצים למכור את עסקיהם במחירים נמוכים מאוד או לסגרם לגמרי; במקרה האחרון יזכלו ה„אריים" לפתוח את העסקים הללו מחדש בלי כל תשלום לבעליהם היהודים". דברים גלויים יספרשים! בדומה לזה חיא התידעה שקיבלו בימים האחרונים היהודים נתיני חוץ, שיש להם בתים בגרמניה, כי „ממשלת גרמניה החליטה להפקיע את בתיהם והם יקבלו „פיצויים" בצורת „אגרות חוב גרמניות"; הפציים ישלמו לפי תערכת הבתים, שנעשתה על ידי ממשלת גרמניה בשנת 1936". צריכים רק להזכיר, לשם ביאור ערכה האמתי של הידעה זו, שהערכה זו קבעה את ערך הבתים ב ח מ י ש י ת שוויים האמיתי ש„אגרות חוב הגרמניות" מחוסרות כל ערך בתוך לארץ וגם הוצאתן מגרמניה אסורה!

ומעשי ה„טירוף" של הנאצים האוסטריים ירדו את חבריהם שבגרמניה להיעשות גם הם ייתר חריפים ובטאון „גדודי הסער" מבריז ברמה: „עלינו לשכנע את היהודים, שאין להם כל אפשרות להישאר בגרמניה ומוטב להם לשלם ל„רייך" את מס הפליטה חיום מאשר לחכות לגירוש ביום מחר לארץ ישראל או למדגסקר, היאיל וזהו האחרון היחידי. אין כל סיבוי, ש„הרייך" הישן יתן מקלט ליהודים מווינה; אדרבה, ה„רייך" ילך בעקבות ווינה ויוציא לפועל את גירוש היהודים מתוך איתם רגשית הגיל, הממלאים לב הנאצים באוסטריה". והדברים אמנם מתקיימים למעשה והשלטונית הנאציים מרבים בזמן האחרון בפעולות חמרות שונות נגד היהודים, סודרו „מי ווינה" בצורת הפגנות והכרות חרם על היהודים, לא רק לקנות מהם, כי אם גם למכור להם. כבה, למשל, תבריז מקום המרפא הידוע „שאנדאו", שאסור ליהודים לבקר בו; מקום המרפא המפורסם וויסבאדן אסר על היהודים את השימוש בבתי־הרחצה. אולמי הקריאה, מגרשי הטניס, וכולי; העברת עסקים יהודיים לידים אריות גברה בזמן האחרון, בנקים יהודים חוסקעו, יהיהודים הפסידו מליונים מארקים רבים; גם מפעל הביעור יהטי־חור מתנגר בכל תוקף ו„לשכת האומנות" המשלתית מבשרת, כי 5000 תמונות ופסלים ו־12,000 מוצגים גראפיים פרי יצירתם של יהודים ושל „הרוח היהודית המושחתה" הוצאו מתיך אוספי האמנות בגרמניה, באתת, מבערים אחרי היהודים כבער הגלל!

כל „המעשים היפים" הללו מובילים אמנם אל המטרה. גם בשנה האחרונה עזבו את גרמניה 23,000 יהודים ומאז עלתה היטלר לשלטון הגדו בכר 150,000 יהודים!

ברם, אין הנאצים מוצאים טיפוקם בהצלחתם בגרמניה בלבד, והרי הם מתאמרים להציל את האנושיות כולה, ולשם זה נתקימה בארשתם, מרכז הסוכנות להפצת האנטישמיות, התיעצות בינלאומית של עסקנים אנטי־שמיים מעשרים ושתים ארצות שבאיריופה ובמדינית הים, יבת חוחלט על קיי הפעולה בקנה־מידה עילמי לשם השמדת העם היהודי... לשם כך מותר אפילו אירגון התקומטות למרד בארצות ברית. ואם ברזיליה, למשל, מעיזה לאשר את מנחיג הנאצים בהאשמה באירגון מרד כזה, אז מאיימת גרמניה, אפילו בניתוק היחסים הדיפלומטיים! שנאת ישראל קודמת לכל דבר ומבריעה את הכל....

א ו ס ט ר י ה

אחרי שביעות שלמים של שלטון הפקר ומשובת בירה, שהרשו לה־המונים הפרועים בתור תגמול בעד הצבעה נאצייה, פירסם סוף סוף המניגיו בירקל הודעה, שבה הוא מכריז, כי הכר הגיעה השעה לשים קץ ל„מעשים בלתי הגונים", שנעשו כביכול על ידי יסודות אויבים לנאציות בכוונה רעה לפגל את שמה, ולהנהיג סדר וחוק בתים. המנהיג קבע, כי ה„אריאניזיה" של החיים הכלכליים באוסטריה תבוצע רק בדרך האירגון יהמיוחד, בלי התערבותם של גורמים בלתי מוסמכים. ולואת אימר המנהיג כל פעולה פרטית נגד היהודים, כגון: התרמה של רכיש יהודי, שאינה מיוסדת על החלטת בית־דין, ביטול חד־צדדי של התחיבויות כספיות כלפי היהודים וכדומה. ובאמנם פסקו המהומות ברחיבית והתקפות על היהודים מצד החמונים, יהחיים כאילו קיבלו את צורתם החוגנת חקודמת; שומרית על כך פלוגות־סער נאציות מיוחדות. אבל כל זה כלפי חוץ. למעשה חולך הטירור כלפי היהודים ומשתבב כקודם, אלא תחת מסה של חוק ופקודה. מאות סוחרים יהודים נאלצים לסגות מקומותיהם ולמסרם ל„אריים"; התרמת רכושם של היהודים אינה פוסקת; הסקידים היתידים הולכים ונפטרים; הקרבנות והמעינים על ידי סוכני „הגיסטאפו" אינם פיחתים; העלבונות והנלולים מתרבים והולכים — וחייהם של היתידים הולכים ינעשים פשוט למעמסה ולאין מוצא. ותגיעו הדברים לידי „קריזה" שכזה, שבתערוכת הכלבים בווינה לא הורשה לכלבי היהודים להופיע! הבל היה שם על שהרת „הגזע האריי"... שארית הפרופסירים היהודים באיניברסיטאת הולכת ונדחית ילהסטודנטים היהודים אסור לדרוך על סף בתי־הספר הגבוהים בלי רשיון מיוחד. ובזלצבורג, מרכז התגיעות למוסיקה בינלאומית, הועלו על המוקד תוך שאון של המון חוגג כל ספרי המחברים היהודים שנכתבו גרמנית, ביניהם יצירות היינריך היינה וארתור שניצלר! מראשין למאי הציאו מתוך מרכז האמנים 250 יהודים, שנשארו ללא פריסת לחם; הבעלים היהודיים של „בתי המרגוע" וה„אכסניות למוצאי השבוע" בשטח הנהר דונאי צוו למכור את בתיהם, וביניהם ניתמני קומיסרים נאציים למנהלים לבתים אלה, יצא איסור על היהודים להתרחץ במרחצאות ובבריכות־השחיה אשר בשטח הנהר הזה; כל היהודים הוציאו ממסחר הבשר, שנמסר לידי „אריים". וה־סיסמה הכללית היא: היהודים צריכים לעזוב את הארץ! וחלילה ליהודים להתריע ולמחות בחוץ לארץ. כמה גם לחטיל חרם על תוצרת אוסטריה, שכן זוהי בחינת „תעמולת זוועה". העלולה לגרור אחריה את סגירת הגבולות בפני היהודים היוצאים. „אמנם דבר זה לא יהיה נעים לאוסטריה — אולם הוא יהיה פי שבע לא נעים ליהודים!" פיטקת ה„גייה פרייה פריסה" ה„מתנאצת" עכשיו בתסידית מיוחדת.

יכשיש צורך ביהודי גם הוא נעשה בדיעבד „כשר". ככה מנעו השל־טונות הגירתם של כמה וכמה מיסחים מקציעיים יהודים והעבירום לגרמניה למשרות סבוצות. כך אירע גם לרופאים יהודים מומחים, שנשלחו לפוסטראם ולעירים אחרות לשם עבודה קבועה. אמנם „גמישה" היא החורה הנאצית! כתוצאה מהתערבותן של ממשלת חין היתרה היציאה ליהודים נתיני ארצות אחרות לעזוב את אוסטריה מבלי שיהיו מהוייבים להיכיח תחילה, שטילקו את כל מסיהם למדינה.

השלטונות חרשו לקולה היהודית לחדש את פעולותיה. אבל אסור לה לנגיע בכספיה, תן שבקרנית יתן שבבנקים יבקופה. לפי שעה תצטרך הקהלה לבקש אמצעים חדשים לעבודתה. כמו כן הותרה העבודה להסתדרות הצילנית, למשרד הארציישראלי ולקרן היסוד. ההסתדרות הציונית קיבלה גם רשיון להוציא עתון שבועי בשם: „ציוניסטישעס וואכנבלאט".

א מ ר י ק ה

עזרתה של ממשלת ארצות הברית ליהודים פליטי איסטריה הולכת ולובשת יותר ויותר צורה ממשית. ככה הכריז תנשיא רוזבלט, שממשלת ארצות הברית היכל לצרף את מיכסת ההגירה מאוסטריה וגרמניה באיפן כזה, שמספר היהודים המהגרים מאוסטריה, המצומצם ביותר בתוקף החוק ומגיע רק ל־1,000 נפש לשנה, יגדל בגלל המיכסה הגדולה יותר של גרמניה. על ידי צירוף זה אפשר יהיה להגדיל מספר המהגרים היהודים פליטי אוסטריה. מצד שני הגיש הנשיא רוזבלט בקשה לקונגרס האמריקאי להקציב 72,000 דולר להוצאות הטיפול בתפנית לסידור פליטי היהודים מאוסטריה וגרמניה במטגרת היעידה הבינלאומית, „המתכנסת על פי יומתי בעיר איוויאן בצרפת ביום הששי לחיל. ועידה זו, כידוע, תעסוק בשאלת הגירה והתיישבות של פליטי היהודים מאיסטריה ומגרמניה וישתתפו בה באי־כח 25 מעצמות.

באיתה שעה מודיע „גואיש פרונטשר", בטאונה של „הליגה למען ארץ ישראל העובדת" באמריקה, שחוגים שונים בארצית הברית התחילו להביע את התנגדיתם לתכנית רוזבלט בדבר מתן רשות להגירת פליטי אוסטריה לאמריקה. „אפילו הסתדרית הפועלים, „אמריקן פדריישן אף לייבור", פירסמה באתו את אהדתה להצעת רוזבלט ואת התנגדותה לביטול ההגבלות של העליה".

הקונסול האמריקאי הכללי בווינה מודיע, שבמשך השבוע הראשון של מאי בלבד מתה תמשים פעם בפני שלטונות איסטריה על יחס בלתי־תגין ובלתי־אנושי אל יהודים, שהם אזרחי אמריקה, אבל ללא שום תוצאות.

ש ו נ ו ת

— למשלחת בשם הקונגרס היהודי העולמי אמר מר בונה, מיניסטר החוץ הצרפתי, שהוא מאמין בשיתוי לטובה במצב יהודי רומניה כתוצאה משיחתו הוא ושיחת לורד האליפכס עם מיניסטר התיץ הרומני. ביחד עם זה תוסיף ועדת השלשה של חבר הלאומים להתחקות על התפתחות העניינים ברומניה.

— מוצעת חבר הלאימים החליטה להקים הסתדרות אתת ויחידה לריכוז כל עניני הפליטים בשיתוף של הנציב העליון מר מלקולם. מזכיר החבר ניתבקש להכין תכנית מפורטת בשביל האספה המלאה של החבר, ומר מלקולם ניתבקש להכין דו"ח על מצב הפליטים מאוסטריה ועל תוצאות המשא־ומתן שלו עם הממשלות המעוניינות בשאלת הפליטים.

— מיניסטריון החשכלה חודיע לשלש מאות סטודנטים יהודים נתיני חוץ, כי לא יוכלו להמשיך את לומדיהם באיטליה, מפני שהשלטונות האד־מיניסטרטיביים מתנגדים לכך.

— לרגלי התנועה הנאצית בחבל הסודאטים בציכוסלובקיה מרבים היהודים שם לעבור אל השטח הצאכי, ובייחוד לעיר פרג.

— תנועת הנאציות הולכת ומתפשטת בהולנדיה. באוניברסיטה שבליידן עוררה קבוצת סטודנטים נאציים מהומות אנטישמיות והפיצו כרוזים

בעולם הציוני

במקומו של מר אורמסבי־גור, שהתפטר ממשרת מיניסטר המושבות עם העשותו ללורד האדליך ונכנס לבית הלורדים, נתמנה מר מלקולם־מקדונלד, ששירת עד עכשיו כמיניסטר לדומיניונים.

חציר הקומוניסטי בבית הנבחרים הבריטי, גאלאכר, שאל את הממשלה: אם נכון הדבר, שהאסירים הערבים בעכו הוכו על ידי חצבא עד שדרוש היה טיפול רפואי במרכים? המיניסטר מלקולם מקדונלד השיב, שמיניסטריון המושבות לא קיבל מהנציב הודעה על מקרה כזה. וכשגאלאכר הדגיש, שקיבל טלגרמה בזה מכר סמכא ידוע ויטיב, ענה מקדונלד: הוא מסכים ידיעות מעין אלו מוטעות לעתים קרובות הרבה.

בתשובה לציר תורן הודיע מקדונלד, כי מינואר וחלאה הוחרמו בבתים ערביים בקרבת שכם 24 רובים, 5 אקדחים, 1431 כדורי רובים, 68 כדורי אקדח, 24 מימוני יד ימושים. בקשר עם בוא ועדת־החלוקה לארץ חיו בירושלים, חיפה ושש ערים ערביות אחרות שביתות חלקית מקוטעות, שלא ארכו הרבה.

הציר לוקר־לאמפסון נאם באספה ציונית במאנצעסטר ואמר, כי "התרחבות השפעתה של גרמניה עשויה להגיע עד תעלת סואץ; ועוזק חשוב זה לקיסריות הבריטית ניתן להיות מוגן על ידי יצירת מפתח מרכזי בארץ ישראל. לפיכך צורך נתוץ הוא להקים בארץ־ישראל מדינת בינים לפחות בת מיליון יהודים בחסות הדגל הבריטי. חצי מיליון נוסף אפשר ליישב בעבר הירדן, שגדלו במעט בגודל בריטניה". בסוף נאומו הודיע הציר, שהצליח בידו לקבל חתימות מצירים רבים בבית הנבחרים לדרישה וללחץ על מיניסטריון המושבות בביון זה.

לפי ידיעות נוספת הגיש הציר לוקר־לאמפסון למיניסטר המושבות תכנית, שבה הוא מציע להתחיל מיד בסידורים הדרושים ליישוב של 30,000 משפחות יהודיות בעבר הירדן. הציר אמר למיניסטר המושבות, מר אורמסבי גור, שאם הוא נכון לקבל משלחת בשמו הוא יבשם צירים אחרים של בית הנבחרים, כדי לדון אתם יחד בהצעה זו — אז יימנע לפי שעה מהגשת תכניתו לבית הנבחרים בצורת הצעה העומדת להצבעה. תשובת המיניסטר למושבות טרם ידועה.

כמה צירים וביניהם: ה. מרגאן, הקאפיטאן סטריקלאנד, תום ויליאמס, הקולונל וודוד ואחרים, הצטרפו לתכניתו זו של לאמפסון וחתמו על תזכירו.

ציר בית הנבחרים, מר פלאציאר, פירסם עם שובו מביקור בארץ מאמר ב"מאנצעסטר גארדיאן", שבו הוא קובע, ש"כל זמן שהממשלה לא תחדל מהסכנותה ילא תפתיר את הבעיה הארצישראלית שתרון ישר, שאינו מתעלם מן הצדק, לא יבון השלום בארץ. אנשי האדמיניסטרציה הבריטית הקודמים סייעו להמעשים המתרחשים עכשיו בארץ יעליהם גושלת האחריות בחלקה הגדול". מר פלאציאר עימד על הכספים המריבים המזיינים את הטירור ו"שאין לפקפק במקורותיהם". עמדתו של הנציב הצרפתי בסוריה כלפי העסקנים הפלשתינאים המכלכלים את הטירור היא מעורפלת עד כדי כך, שיש לחשוב איתה בהחלט לבלתי ידידותית כלפי אנגליה ומחובתה של בדריישה להנהיג "סטלי גיטי". הממשלה והשלטונות יהעתונות הליברלית נלחמים במרץ נגד תנועה ארסית זו.

— התחסה האנטיהודית גברה בזמן האחרון בבלגיה ועל אף איטור הממשלה התקימו הפגנות אנטישמיות בבריסל ובערים האחרות. המפגינים עברו ברחובות וצעקו: "הלאה היהודים, לכו לכם לתל־אביב, אוסטריה גרמניה תשמשנה לנו למופת!" חיי גם מקרי התנגשויות בין האנטישמיים ומתנגדיהם. עתונם של האנטישמיים מבטיח, שהם מתנגדים לשנאת הגזע ולא ירשו לקפח את מי שהוא רק בגלל היותו יהודי, אלא שהם לא ירשו לחדירתם של יהודים, הבאים מארצות אחרות, להגירה כזו מתנגדים, לדעתם, גם היהודים עצמם, תושבי בלגיה הותיקים. אלא שבייחד עם זה דורשים הם בכל נאומיהם הרחקת היהודים מן הצבא, מן העתונות, ממעמד עורכי־הדין, וכיוצא בזה, ומתקיפים קשה את היהדות בכלל.

— נשיא הפרלמנט הצרפתי, מר הריו, ביקר בחיותו בדמשק את בתי־הספר מטיוסם של "אליאנס" והתפלא לשמע חדיבור הצרפתי הצח של התלמידות. אפס, הוא לא הסתפק בכך ושאל: אם יודעות הן התלמידות לדבר בן גם בשפה העברית? תלמידה אחת ענתה לו: "עברית וצרפתית במידה שווה".

— בשעת התהלוכות לחגיגות הנביא מוחמד בקהיר שבמצרים הוסצו ברוזים להרס מסחרי וציבורי נגד יהודי מצרים בגלל תמיכתם בציונות. שנים מהמפיצים נאסרו.

— לרגלי תשמועות, שאלפי מהגרים עומדים לבוא למכסיקה, פירסמה הממשלה הכחשה לדבר זה. שבה היא אומרת, ש"מכסיקה אינה צריכה ואינה רוצה להכניס לתחומיה מתחרים חדשים לסוחרים ולפרעלים שבמדינה. שערי מכסיקה פתוחים רק לפני מהגרים פוליטיים, שחייהם בסכנה".

— ממשלת ליטא שלחה הוראה לצירת שבברלין להגן על רכושם של יהודי ליטא בגרמניה בקשר עם פקודתו האחרונה של גאורינג בדבר הרשמת ההון היהודי.

הממשלה להעיר על כך את מיניסטריון החוץ הצרפתי". לדעתו של הציר „תמצא הועדה לחלוקה העושה עכשיו בארץ רק אנשים מועטים המסכימים לחלוקה; חלוקה זו תביא אתה רק מהומות, שתאלצנה אולי את אנגליה לשלוח כחות צבא חדשים רבים לארץ ישראל".

* * *

ציר הקונגרס האמריקאי וחבר ועדת החוץ בקונגרס, מר האמילטון פיש, הכניס הצעה לבית הנבחרים האמריקאי ילועדת־החוץ של הקונגרס הדורשת פתיחת שערי הארץ בפני העליה היהודית. בהצעת־חוק זו נאמר:

„בשם עמי אמריקה אוהבי החירות פונה הקונגרס של ארצות הברית בקריאה חמה לבריטניה ולועידה הבינלאומית שתתכנס בזמת הנשיא רוזוולט בעיר אוויאן שישתדלו להשיג מהממשלה המנדטורית את ההבטחה לבטל את צמצום העליה היהודית לארץ ישראל, למראה הרדיפות האיומות על היהודים בארצות אירופה התיכונית, שהתגבה עליהן בדין שיהיה לה אופי בין לאומי".

במסיבה לכבוד הרב סילבר נאם הסינטור דוברט בולקלי ודרש מן האומות ללחוץ על בריטניה לפתוח את שערי הארץ על ידי הזרת לעיקרון יכולת הקליטה הכלכלית. „הצעתו של רוזבלט לסדר את הגירת הפליטים צריכה לשמש קרש־קפיצה לשם מאמץ מחודש למען התישבות מכסימלית בארץ ישראל".

ה„ניו־יורק־טיימס" מודיע מירושלים, שלפי כל הסימנים מבקשת ממשלת אנגליה להסתלק מתכנית החלוקה. „סוקרי המצב בארץ ישראל הבקיאים בעניינים מחווים את דעתם, כי ממשלת בריטניה נתנה את דעתה על ההתנגדות לחלוקה, החולכת וגוברת בין הערבים, התנגדות זו חזקה היא למדי ולפיכך מבקשת הממשלה דרכים, כיצד להסתלק תימנה. זוהי הסיבה שבגללה אין הממשלה עושה כלום נגד מחאיתיהם של הערבים בארץ ישראל ובארצות אחרות".

* * *

במחנה הערבים ניכרת בזמן האחרון, כנראה בקשר עם פעולת ועדת החלוקה, תבוכה ותנועה רבת. עסקנים ארצישראליים נוסעים למצרים, לסוריה ולשאר ארצית כדי לעורר ולזרז, להחליף דעות ולקבל הוראות. ובעיקר לארגן תבעת דעת־קהל ערבית נגד החלוקה. תיך מהפגנות ונאומים בבתי המסגד נשלחות מכל הארצות הערביות השבנית שלגרמות־מחאה לועד החלוקה, הכוללות גם איומים ובשורית מהומות במקרה של החלטה חיובית. ביחוד גדולה התגיבה בסוריה ובעירק, בזו האחרונה שדר הרדיו בליל „מולד הנביא" נאומי הסתה נגד הציונות ואמצב בארץ, שקראו ל„העם הערבי האציל" לצאת לעזרת אחיהם המעונים בארץ ישראל. נאומים אלו שימשו התחלה לשבוע התעמולה למען ארץ ישראל. העתונות העירקית הולבת ומפיצה בזכוב ושקרים על הנעשה בא"י והממשלה אינה כותה בהם, אם כי לא מעטים הם דברי הבלע הנשמעים גם כלפי „בריטניה בת־בריתה של עירק". ולא עוד, אלא שמחלקת החינוך הממשלתית אמלה על כל התלמידים להכניס כל אחד 50 מא"י לטובת ערבי ארץ ישראל. והמענין ביותר, שגם התלמידים היהודים נתחייבו במס זה. וכמעשי הממשלה כן מעשי ראשי ההסתה בעירק, הדורשים מהיהודים לתרום לטובת ערבי א"י, כדי להוכיח על ידי כך, שיהודי עירק אינם מזדהים עם הציונות ואין בינם ולבין יהודי ארץ ישראל אלא — קשר דתי בלבד.

גם ציר סעודיה בלונדון הוכרת להצהיר בקהיר, בהיותו נתקף על ידי מסיתים ותועמלנים רבים, על עמדת ממשלתו בבעיה הארצישראלית ואמר: „אנו מצטערים על המארעות המעציבים בארץ ישראל ומקווים, שאנגליה תפתור את השאלה בצדק; לבר זה ישמש תעמולה יפה לאנגליה עצמה. חציר תומכת בדרישת ערבי ארץ ישראל". לעומת זאת מדיעים מחגאו, כי „למרות כל מאמציהם של חוגים ערביים ידועים אין המלך אבן־סעוד רוצה להתערב כעת בעניני ארץ ישראל. הוא הכריז, שהוא יסכים אילי להתערב לשם המתקת התנאים בפתרון הבעיה הארצישראלית; אבל לא יעשה שום דבר בטרם יתפרסמו מסקנותיה של הועדה המכנית".

באיתה שעה מודיעים, שבאולו ראש ממשלת מצרים מכין תכנית הצעה בשביל חבר הלאומים לפתרון שאלת ארץ ישראל. לפי שעה מחכים לתשובת ראש הממשלה בטיגם המצרי לשאלת הסינטור הוטיין מוחמד אל־גינדי על עמדתה הרשמית של מצרים בשאלת ארץ ישראל.

ה„סטאר" הלונדוני מודיע, שמנהיגים ערבים אחדים בא"י פנו לראש הממשלה הבריטית, מר צמברליין, בבקשה להשפיע על הד"ר ווייצמן לתת פגש אתם ולדון על חלוקי־הדעות שבין הערבים והיהודים. והעתון מוסיף: „ברם יש להצטער על כך, שהמציעים עומדים בתוקף על דעתם, שהבטים היחידי ליישוב הלוקי־הדעות הוא — יסוד מדינה ערבית, שהיהודים יהוו בה מיעוט. היהודים לא יוכלו להסכים לתנאים באלה, וגם ממשלת אנגליה אי אפשר לה בכך".

סוכנות „טיפאני" מודיעה על תנועה חזקה של התבדלות, שהתעוררה בתורן. כל המנהיגים החורנים התאחדו יחדו והציגו לממשלה הסורית שורה של דרישות, וביניהן: מינוי מושל חורני, שיתנוך יותר גדול של בני חורן בממשלה וכולי. ציר חורן בפרלמנט הסורי נאם בהפגנה רבה באדרעי והצהיר: „פלשתינה מפרנסת את אלפי עניינו במשך כל השנה. הן בעונת ההדרים והן בעבודות הציבוריות. ואילו ממשלת דמשק חוסמת את הדרך בפני החורנים ומגרשת אותם מדמשק ומיתר ערי סוריה". ולחוסיף: „אין לנו כי אם שתי דרכים: להספח לארץ־ישראל או להיות חבל עצמאי בהחלט."

בתנועה

— בפולניה נתקימה הועידה הארצית השמינית של הציונים הכללים בפולניה במעמד הרבה צירים ואורחים. ד"ר קליינבוים וד"ר מארטגלאס הרצו על המצב בציונות ובארץ.

— קיצוץ המכסה של העליה לחצי השנה הזו עשה רושם מדכא בכל חוגי היהדות הפולנית והעתונות היהודית קובלת מרת על זה. העליה מפולניה במעט שפסקה, למרות אלפי המתדפקים על שערי הארץ. במשך החודש האחרון לא יצאו מפולניה לא"י, אלא קבוצית זעירות של תיירים וקרובים.

— „פרעלי ציון" שמאל אשר בפולניה החליטו לקנות את השקל ולהשתתף בקונגרס הציוני.

— בועידה הציונית הראשונה של כל ארצות דרום אמריקה במעמד 120 צירים נתקבלה פה אחד ההחלטה — לפנות לממשלת אנגליה בדרישה בשם כל היהדות בארצות דרום אמריקה לפתיח את שערי ארץ ישראל בפני עליה יהודית מתאימה למצוקה היהודית הנוראה בארצות אירופה התיכונית, המזרחית והדרומית.

— ההכנסה הנקית של קרן־הקימת בשנה האחרונה היתה ארבע מאות אלף לא"י, תיץ מעזבונות שונים, שהאחד מהם הוא בן מאה אלף לא"י. בשנתים האחרונות נרכשו על ידי קרן־הקימת 55 אלף דונם קרקע והוקמו 29 נקודות ישוב חדשות.

— מר ל. יפה מנהל עכשיו את מפעל מגבית קרן־היסוד בקנדה מתוך הצלחה מרובה. ערב פתיחת המגבית נאם מר יפה ברדיו ונאומו נשמע בכל רחבי המדינה. מר יפה מבקר בכל הערים הגדולות שבמדינה ומקווים לעליה גדולה בהכנסות קרן־היסוד בשנה זו בקנדה.

— הנהלת מרכז „בני ברית" באמריקה הפרישה בתקציבה 10 אלפים דולר למפעל עליית הנוער מארצות אירופה התיכונית לארץ ישראל.

— הסתדרות „הדסה" בקנדה רשמת בספר הזהב של קרן־הקימת לישראל את הלידי סוויידסמיור, אשת המושל הכללי בקנדה, בשל אהדתה לציונות והתעניונותה הפעילה בבנין הארץ.

— מיניסטר החוץ הפולני, מר בק, קיבל לשיחה ארוכה את ד"ר שכטמן, באי־כוח הרבזינים. השיחה נסבה על ריכוז ואיזורי בכיוון המחרון הא"י מצד הממשלות השונות, המעונינות בשאלות ההגירה. תשובת המיניסטר לא נתפרסמה עדיין.

הלך מפעל השקל בשנה זו

לפי הידיעות הכלליות המתקבלות מרובן המכריע של ארצות התפוצות, פרט לאחדות יוצאות מן הכלל, ישנה השנה הבנה רבה לפעולה למען השקל. הכל יודעים: מהו השקל לנו בשנת גורל לתנועה ולארץ והכל מתאמצים להגדיל את מתנת השיקלים, כראוי לתקופת הכרעת היסטורית.

בפולניה נעשית פעולה רבה ומסונפת לשם הפצת השקל. חברי המשלחת מטעם ההנהלה הציונית שבאו לפולניה ביקרו בשורה שלמה של ערים והשפעתם היתה ניכרת. ניתכנסי הרבה מועצות, ישיבות יאספות לשם השקל, נישאו נאומים רבים בכתי־התפילה ובאולמים. נעשו הרבה ביקורים מבית לבית והתנחלה העמולה רחבה בכל חוגי היהדות. עד הפסח נתארגנו כבר ועדות ב־152 ערים שהזמינו 65.000 שקלים להפצה; אפס כל המקורות הללו מהוות רק 20% ממספר הנקודות, שבהן תופצו השקלים בשנת הקונגרס האחרון.

דרום אפריקה הצטיינה השנה בהפצת השקלים. אם כי אין נתיין התוצאות האחרונות, אבל התוצאות החלקיות מראות כבר על עליה של 25%. במקום 16.000 שקלים בתרצ"ז מגיע השנה מספר השקלים לפחות ל־20.000. הרבזינים ניהלו השנה תעמולת דבות נוראה נגד השקל; אפס תעמולה זו זיקא עודדה את הציונים לפעילה מוגברת, והקהל היהודי חראה ברור, לאן הוא נוטה.

בארץ ישראל מקיפה העבידה 215 נקודות, שברובן המכריע כבר אורגנו ועדים מקומיים, ונחלקו 161.050 שקלים, מהם 118.380 בערים השאר בכפרים, העתונית הארצישראלית נתנה תוספות מיוחדות לשבוע השקל, שחל בחולו של מועד פסח, וזוגות רבות של עסקנים ציניים מן היתיקים ומן הנוער ביקרו בבתים הפרטיים. ניכרת השנה תזוזה גדולה במושבות ביחס לפעולת השקל, בחיפה סודר כינוס כללי מיוחד של חוגי הנוער לארגון הפעולה. בירושלים נאמו ב„שבת הגדול" בכל בתי הכנסיות על השקל, ברחובות גויסי לפעולה גם חיגים של אמהות עובדות. מרכז התסדריות הנוער הוציא גם שני כרוזים: „אל הנוער" ו„לנוער בארץ".

צ'כוסלובקיה הגבירה השנה את פעולותיה לטובת השקל. סיכויים טובים נשקפים לו. עד העשרים באפריל אורגנה העבודה ב־250 נקודות ונחלקו 36.000 שקלים. ועד החמשת עשר באפריל כבר הועבר המפעל, בחלקו או בשלימותו, ב־71 נקודות, ובחלק מהן עלו התוצאות על אותן שבשנת הקונגרס האחרונה. כל הזרמים משתתפים בעבודה, מצטיין ביחוד הנוער, הנתון תחת הרושם של המאירעות באירופה המרכזית, ורק השתתפותה של ארץ ישראל העבדת רפוייה במקצת. גם כאן הוכרז חול המועד פסח כשבוע השקל. ההסתדרות הציונית בצ'כוסלובקיה עסוקה בגיוס חברים חדשים, שבעת ובעזנה אחת יהיו באופן אוטומטי גם שוקלים.

במערב גליציה נגשו למפעל השקל בחיקף רחב, ועפ"י הזמנה טלגרפית נשלחו לשם עוד 30.000 שקלים להפצה. הנהלת ההסתדרות הצ'

ספרות ומחשבה

ח'רבי אברהם

ל"ג בעומר הלאומי הראשון בחיי

לזכר מדריכי הראשון בדרכי התחיה הלאומית
אריה ליב טויבש ע"ה.

בל"ג בעומר תרנ"ה ישבתי בשעות הבוקר בחדרי כפות לספר ושקוע בהרהורים עצובים עד למאוד. זכרתי את ל"ג בעומר דאשתקד, את התבונה הגדולה להארת ה„קלויז". זוגות זוגות של חוטי ברזל נמתחו לאורך בית הכנסת, כתוטי הטלגרף להבדיל, ועל כל זוג הגיחו ריעפי עץ או קרשים קטנים ודקים ואליהם הודבקו הנרות אשר הנשים הביאו לרוב לכבוד התנא האלקי ר' שמעון בר יוחאי. ואני בשעת מעשה הייתי, ולעסק גדול צריפונו. ולפני שנים, בהיותי עוד בין תדרדקי, חגרתי חרב עץ למתני ובגבורים יצאתי עם הרבי־המלמד, אל „הר־סיני"... ידעתי שגם השנה הכינו חברי, ילדי היהודים בכפרנו, „בשק" רב לירות ולפוצץ את העולם ביום החג לתלמידים ורק עלי, האומלל מכל הנערים, הוטל לשבת בבית כל היום ולעסוק בסוגיית־תלמוד יבשה ובסעיפי דקדוק הלשון המגרסים את השניים.

זה כמה שבועות תשך עולמי בעדי ואני עוד נער קטן רחוק מגיל בר־מצוה. ומעשה שהיה כך היה: בחול המועד של פסח בשרני אבא־מארי, שלא אסע עוד העירה ללמוד, כי אם אלמד בבית. הזמינו לו מן השמים מלמד־להועיל, אשר ישב בביתנו ולי יקדיש את רוב היום. בשורה זו שמחתני, כי הנסיעה העירה היתה טרגדיה בחיי שנתחדשה בכל יום א' בשבוע בבוקר. לפעמים, בשעה שהעגלה תכתה לי בכר בחוץ, הצלחתי להתחמק לחצי שעה או לשעה, אבל להנצל מן החליכה לעיר ולחדר לא יכולתי, כשם שאין מנוס מפני המות. נער כפרי הייתי, ואת הכפר אהבתי בכל לבי, ואת העיר שנאתי תכלית שנאה. ספירי בדים ושירי שבח לטבע טרם קראתי וגם אחרי כן לא מצאתי בהם עונג רב. אבל הטבע שר את שירו בלבי וכלב כל שובב כפרי כמוני, וביחוד בתקופת ניסן בהתעורר היקום לתחיה. קצו של התרוך הארוך, הפשרת השלגים ולבלוב העצים, ביחוד הערבה הרכה הנוחה לחלילים ולמשרקות ולכל מיני תעשיות יד של נערים, חלו בזמן אחד עם היציאה מעבדות החדר המעופש ומתגרות יד המלמד הנרגז המתגרד תמיד, להדר הכפר הירוק והרענן. אחד מידידי, שלא טעם, כמדומני, מימיו טעמו של חדר, כתב חבוך שכולו שיר תהלה על החדר והמלמד. — לנו, ילדי הכפר, היה החדר לזועה.

נחדרים היו חיי החבריה הקטנה בכפר באביב; אבל גם בחורף לא השתוקקנו מעולם לעיר. וכי היכן תמצא בעיר, בפרברי היהודים, שלג נקי ורך, אשר רגל אדם לא רמסתו ועביט של שופכים לא הקפיאוהו ולא עכורוהו, כדי לגלום ממנו גולם־אדם, או לבנות לך מגדל? והיכן תצנח במהירות החץ במגרת־יד, או תמזה לך שביתה במגרת רתומה לסוסים, בידיעת בעלים או שלא בידיעתם, אם לא בבביש שלפני ביתנו בכפר? והיכן תחליק על הקרח אם לא בנהר שלנו? והפרה שלנו, האם תלוך, העירה, החדרה? ידידה טובה היתה לי הפרה שלנו בכל עת, בברחי מפני דרושי־מוסר של אמי יקירתי, או לפעמים ממתנת יד אבא, אשר לפי שניהם חוטא ופושע הייתי בבוזזי את זמני ואת כשרונותי לבטלה, בקשתי לי מפלט ברפת אצל הפרה. ידעתי ללטפה ולגרדה בצוארה, והיא השיבה לי חבה תחת חבה בלקקה אותי בלשונה הארוך, כמו שעשתה לפרי בטנה בשבועות הראשונים להולדו. וכמה התאבלנו אנחנו הילדים בשעה שבא קצב וקנה את הפרה, שחדלה מלהעניק לנו חלב, ורק אחרי ימים התנחמנו בפרה החדשה שהביא לנו אבא.

מובן מאליו, שגם כלבים היו בחוג ידידינו. כשם שאיבנו את החזירים שהיו באים יום־יום לחצרותינו בדי ליהנות מעביטם של היהודים שהכיל כל־טוב לחיך החזיר. לפעמים הצליח חזיר חצוף להתגנב לרפת הפרה ולחטוף מדייסת השעורה המתיקה, פסלות — שיזות מבשול השכר בבית החרושת הסמוך. אוי ואבוי לו לגנב מזוהם

יונית מתכוננת להוציא לפועל בשנה זו מפעל שקל מקיף כמו בשנת הקונגרס האחרון.

ביון נתאחר, בגלל מעצורים חיקיים, הרכב ועד־השקל. אפס עתה הוסרו המעצורים האלו וחועד, שהורכב במחצית אפריל, ניגש מיד לעבודה.

מכסיקה הפיצה בשנה העברה רק 1.000 שקל. בשנה האחרונה חלת השבחה ניכרת ביחס ציוני מכסיקה אל השקל וחם בעתים, שיעלה בידם להכפיל את המספר.

באוסטרליה התקימה בסוף חודש מרץ ועידה ציונית התנהל בה חיכוח מקיף על השקל ועל התכנית להפצתו. החלט, שזילנדיה החדשה תשיק שקלים מיוחדים, כמו לפני האיחוד עם אוסטרליה, למען תוכל לבחור בציר משלה, בעבודה למען השקל באה השבחה ניכרת.

זה אם נתפס בעבירה. כיום, אחרי שעברו רוב שנותי והרבה טעמתי מאכזריותם של החיים, אינני תופס, כיצד יכולנו אנו הילדים להתאכזר כל כך בבהמה זו, כשם שאינני תופס את אכזריותם של צוררינו כלפי בני אדם. אכן יצר לב האדם רע מנעוריו. לא די שרגמנו את אורחינו החזירים באבנים, אלא יש ושמנו מקל ברזל באש כדי לפגוע בחזרה שמנת כבדת־התנועה וליהנות מצריחותיה. מפי אחד מחבריגו, עד נאמן בודאי, שמענו, שילדי אחד הפרברים בעיר הצליחו להטות חזיר לפסי מסילת הברזל עד שנדרס בגלגלי הרכבת. וגם אנו שאפנו ל„ריקודי" כזה. תלקנו ביגינו את התפקידים בציד האכזרי, אבל לא הצלחנו; תמיד נצלה הבהמה בקפיצת יאוש אחרונה ובקולי קולות שעוררונו לצחוק.

ולהבדיל בין טומאה לטהרה: כשנזדמן לנו בשבת במנין תכפרי שלנו איזה בעל תפלה כסיל ש„התחזן", היינו מתאמצים להטותו לאיזה נגון מצחיק, במקום מוסף של שבת רגילה לקדוש של פסח או ל„אקדמות". ויסלחו לנו מן חשמים את חטאת נעוריגו: אפילו לנגוני הקבצנים שלפני כנסיות הנוצרים נסינו להטות איזה חזן טפש. שנאנו חזנים וחזירים.

מקור לא־אכזב להתעניינות ולעונג היתה לנו הרכבת הצדדית שעברה ליד הכביש בכפרנו. לפני היער היתה גבעה קטנה. בקיץ לא עצרה זו את הרכבת. לא כן בחורף, בשעה שהפסים כוסו בשלג ובכפור. שש ושבע פעמים חזרה לפעמים הרכבת לתחנה, אחרי נסיון לשוא להעפיל על גבעה נמוכה זו. הקטרים שרדעגום כולם בשם הכתוב על „בטנם" באותיות נחושת־קלל, או בכינויים שכינוגם, כגון הקטרון־הצרחן, היו לנו כבעלי חיים, וגם לאידם לעגנו ושמחנו, כדי להפחית את דמותם. קראנום „סמוב"ר (מיחם) לא־יצלח".

כל זה בתורף — ועל אחת כמה וכמה היו חיי הכפר רבי־עניין באביב ובקיץ. מכיוון שהפשירו השלגים הגיעה השעה לחפור תעלות, מהן לצורך הגנים ומהן סתם לשעשועים. טחנת קמח בעלת טורבינה גדולה היתה בשכנותנו, וגם אנו בנינו לנו טחנות עם גלגלי ערבה סובבים בזרם המים. רק יבשה שפת הנחר, הגיעה שעתנו לצוד דגים. בשני איפנים חיינו צדים: בחבה וברשת. בחבה כיצד? משער הסוס, כלומר מרעמתו או מזנבו, שוזרים חוטים ארוכים. כי חוט פשתן לא יצלח לעושי מלאכה במים. תלישת השערות מבהמה בעט־נית זו דורשת זהירות וזריזות ואומץ לב. אני לו לגער אם הבהמה תבעט בו! (כפשע היה פעם ביני ובין המות משסוס בעט בי). ואבוי לו אם בעל העגלה יבבדהו במכת שוט ברגליו היחפות! נגמרה שזירת החוט, מטפסים באילנות לבקש ענף ארוך וגמיש כדי לקשור בו את החוט. לסוף קושרים את הוו בקצה השני — ויוצאים לנהר. כאן שוב עבודה אכזרית: הזקעת תולעים חיים בוו, כדי לזכות בשמחה אכזרית לראות דג מפרפר שתלצלה בחכה... לרשת דיגים ממש לא זכינו, מעולם. באשפת הטחנה מצאנו תמיד נפות קמח שנפסלו ממלאכתן, ואותן הכנסנו במסגרת של ענפי ערבה. קשרנו באמצע הנפה איזה שלשול גדול או תחיכת בשר, והורדנו את הרשת המימה. רובינסונים קטנים היינו והמצאות שונות המצאנו לשעשוע עינו. ואולם דגי נהריגו הכירו בנו, ומעולם לא הצלחנו לצוד דג מבוגר בעל נסיון; רק דגיגים פעוטים הייתי מביא הביתה, ובמקום להנאות בהם את אמי, וכיתי להטפת מוסר מפיה: „לא־יצלח תחיה כל ימי חייך! לו ישבת באותו זמן וכתבת דף כתיבה תמה, כי אז לא היה כתבך יעים ומחתית"... סלחי נא לי, מזרתי האהובה, שלא שמעתי אז בקולך, וסלחו נא לי, בחורים מסדרים בדפוס, שאני מגיש לכם עד היום יעים ומחתות במקום כתב הפניכים של אבותיגו ואבות אבותיגו... ואולם אז טרם דאגתי לעתידות. אחרי אי־ההצלחה יצאתי למחרת שוב לציד, בתקווה שהפעם אביא הביתה דג הראוי לעלות על השולחן, באלה שקונים בשוק בפרוטות.

ואחרי שבע שמחות של הכפר ובית החורים — לך שם בעיר, באבסניה של מורת־משכיל, ולמד כל היום בחדרו של מלמד מדוכא בעניות! תפצו הורי לתת לי חנוך לתורה ולהשכלה גם יחד, לכן הכניסוני לבית המורה בביה"ס מיסודו של הברון הירש, מי שהיה מלמד־משכיל ורק לפני זמן מה נתקבל להורות בבית הספר תורה ושפת עבר. בדירתו של אותו מורה היה רק חדר אחד ומטבח, והמשפחה גדולה היתה: הוא והיא וחמש בנות — ואני. אחר כך נוסף עוד נער אחד אכסנאי כמוני. בשעה ארבע בערך אחרי הצהרים היה המורה חוזר מעבודתו בבית הספר ואז באו אלינו תלמידים פרטיים ללמוד תנ"ך ודקדוק. בין אלה התלמידים הייתי גם אני. סדר הלמוד היה פשוט: הא לך תנ"ך עם תרגום־אשכנזי ולמד עשרה או תריסר פסוקים, עד שתדע את התרגום ידוע היטב. התרגום כשהוא לעצמו לא היה מובן לי, ויש ושעיתי בקריאת האותיות הגותיות, כגון „דופס" במקום „דופט" (ריח); אבל מורי המשכיל סבר שכאשר אגדל אדע ואבין. בדקדוק שננתי על פה „פקד פקדתי". רק אחרי שבליתי שנה וחצי בביתו של אותו משכיל, נוכחו הורי לדעת שמלימוד זה לא אדע לא עברית ולא אשכנזית.

והמלמד שוכה בי לזיב שעות היום. לא היה פדגוג גם הוא. מקודם עסק במה שעסק, וכאשר נוכח לדעת שלא יצלח למסחר ולמלאכה, היה למחנך בישראל. מטופל בילדים היה, והמלמדות לא הספיקה למחייתו — הלך ושכר את בית המרזח שבפרבר והיה גם לבלן, ובלן היה כנויו בפי השכנים. ועם שתי המלאכות יחד: המלמדות והבלנות, שרדה בביתו עניות מגוללת.

משתי האכסניות, לדירת ולתורה, הייתי חוזר הביתה בצהרים ביום השישי — מנוגע במכה השלישית, ורבות טרחה אמי עד אשר רחצתני וחפפה את ראשי והלבישתני בגדים נקיים. מכה זו לא היתה הלקוי הגדול ביותר שלקיתי בו בשני החדרים, נוסח ישן ונוסח משׂ־בילים. חרבה יש לספר ולא פה המקום. חוששני שידידי מתבר המסה על החדר לא ימצא עוד בגלגול שני חדרים כאלה, ולא יוכל לקבל את תיקונו, כשיטעם את טעם החדר.

ובכן דמו נא בנפשכם מה גדלת שמחתי ושמחת הורי בשעה שנזדמן לאבא מלמד לביתנו, מלמד וגם משכיל. אחד הנגידים מבעלי בית החרושת לשכר שלחו לאבא, שיתהה על קנקנו, כי רצה לשכרו לבנו האברך המשכיל. נכנס אתו אבא לשיחה ומצאו מלא ונדוש בתורה ובחשכלה וגם במילי דחסידותא. כמעין הנובע שפתי דבריו. וכשם שהאיש מצא חן בעיני אבי, כך התקשר הוא בחבה לאבי מורי, ויאמר אליו: „למה לי ללכת לבית הנגיד בעיר, ספתני נא אתה לביתך ואלמד את בנך תורה וחכמה, כי טוב לי לשבת בבית תלמיד חכם, אעפ"י שאינו עשיר, מלשבת בבית עשיר עם הארץ, וכפי יכלתך תשלם לי". לא רצה אבא להשתמש בהתנדבותו של פלוני רוסי עלוב, וידבר על לבו שיקבל את המשרה בבית הנגיד. ואולם האיש עמד על דעתו. לסוף הוחלט שהוא ישב בביתנו ומשולחננו יאכל ושכר לא גדול יקבל, ואולם כדי שלא לקפחו ימציא לו אבי שעורים בכפר ובזה ימלא את חסרונו במדת מה. את רוב היום יקדיש לי ואתי ישב בחדר אחד.

במראה החיצוני דמה מלמדי החדש לאותם האורחים־פורחים הסובבים ירחים ושנים במדינה. ותחי ראשית מלאכתם של חורי לשלחו שיגוז את שער ראשו ויתרתק, ומתרת תפרו לו לבנים והזמינו לו בגדים ונעלים, ואת אשר הסיר מגופו השלכנו לגל הזבל. חידה היה לנו האיש. אבא ושכניגו נסו להוודע ממנו פרטים על מוצאו ועל עברו, אך הוא התחמק מלענות להם, ולא עוד אלא שנעל דלת בפני שאלות מסוג זה. התליצץ אבא ואמר: חוששני שאליהו הנביא נזדמן לביתנו. ואמנם בימים הראשונים לשבתו אתנו התנהג בחסידות; האריך בתפלה ודקדק בנטילת ידים ובשאר המצוות. לשמחת אבא לא היה קץ. רגיל היה להתאונן על מר גורלו, שעליו לשבת בכפר בין עמי הארצות, וזהה תזמין לו הקב"ה את „אליהו הנביא" לשוחח אתו בדברי תורה ולשמוע מפיו ספורי מעשיות על צדיקי הדור שזכה להסתופף בצלם. ואולם שמחתי־אני נהפכה לי מהר לתוגה. מלמדי רגיל היה להשכים בבוקר בשעה ויותר לפני כל בני הבית ואותי הקים ממטתי, ותיכף אחרי ברכות השחר הושיבני לשעור בעיון בגמרא. בחדר בעיר היו אתי נערים רבים, וכמעט כולם פחותים בכשרונותיהם ממני, והמלמד בעצמו — יסלח לי במי חילת כבידו הרם — לא היה למדן מעמיק, לכן לא כבדה עלי העבודה. ביום ב' ידעתי כבר את פרק השבוע בתלמוד ובתומש־רש"י, ויתר ימות השבוע, בעסוק המלמד עם מטמטמי המות, השתעממתי ועסקתי בכל מעשי שובבות. לא כן כעת בבית. כאן יחיד הייתי, והמלמד ליטאי היה שלמד כנראה מפי ר' יצחק־אלחנן ושמש כמה מגדולי הדור במדינתו. לפניו לא היתה אוגאה עצמית בגמרא. ללמוד בעיון בחר לו את פרק „ההזהב קונה את הכסף", ואותו למדנו עם רש"י ותוספות. אחרי שעברנו על פסקא עם פרש"י, היה עלי לחזור על הגמרא ולשלב את הפרוש בגמרא, ואח"כ לקרוא ברש"י ולהשלים את מאמרי הגמרא שלא הובאו ברש"י, מאין צורך בפירוש. זוהי בלי ספק שיטה יפה שחנכה את גדולי הדורות בליטא. ואולם אחה שאת פרושה האמיתי של סוגיית „הזהב קונה את הכסף" הבינותי רק במלחמת העולם, כאשר ירד ערך המטבע... בסוף השבוע היה עלי לחזור בעל פה על כל הדפים שלמדנו, עם כל השקלא וטריא ופרש"י ותוספות. ורחמים לא חיו לפניו של אותו ליטאי אכזר. אם טעיתי בשנוני, החזירני ללמודי לכמה שעות, וגם מתנת ידו לא חשך ממני. רק תמול־שלשום נער כפרי הייתי יוצא במחול־מעגל עם כל הנערים ילדים וילדות. (לבשתי אודה שלא פקפקנו לפעמים לצרף למעגלנו גם מבנות הערלים הפעוטות), ובעת הפכתי לבתורה־ישיבה נוסח טלז' או אישישוק! מי לי הרחוב ומה לי הערבות! דגי־הנהר ינוחו וישמחו לאדי. לא הסתפק המלמד בשעור שלמדני והטיל עלי עוד שעורי „קריאה פשוטה". ואם לא די בזה הא לך גם דקדוק חדש וקשה, במקום הספר הקל שהיה עד עתה מנת חלקי. על לב מי יעלה כיום ללמד נער קטן מספר „מורה הלשון" לחצ"ל? קללתי את הספר ואת מחברו, ואת העיר ז'יטומיר שהדפיסתו ואת כל האפיקורסים מבית מדרשו של משה מדיסוי, שהנהיגו את למוד הדקדוק. לא עברו ימים מרובים וכולנו הכרנו שמלמדי אינו „אליהו הנביא" מסתתר, אלא אפיקורס מוזר. אולי איזה „ניהילסט" רוסי — שם מפלצת ליהודים במדינות הקיר"ה בימים ההם. אך החליף את שמלו־תיו ואכל ימים מספר לשובע, ורוח אחרת נחה עליו. חדל מלדקדק בתפלה ומלהזהר במצוות, ואותם הצדיקים, אשר בראשונה קבל בשבחם והפליג במזפתיהם, כעת שמם ללעג בלשונו השנונה. „היתכן

שאלו אבא, מה שמספרים על אותו צדיק, שבשעה שהוא נכנס בדבקות אינו מרגיש אפילו בזבוב העומד על אישון עיניו?" „נכון, ענה הליטאי, בעיני ראיתי אותו פלא"... „נו?" — שאל אבא. „ומה אעשה לך — המשיך הליטאי הכופר — עקשן הוא"...

ידע אבא שהליטאים „מתנגדים" הם, וכח התורה והתמדתו הרבה בלמדו אותי, כפרה על התנגדותו לחסידות. אבל הוא לא עמד בגבול החסידות. מן החסידות עבר לקבלה בכלל. זכורני פעם בסעודת הצהרים, סלדה נפשי בשעה שה„פוניה" (כנוי גנאי לרוסים) רמז לאבי רמז של נבול פה גס על חשבון אחד השמות הקדושים הכתובים בסדורי החסידים לפני תקיעת שופר בראש השנה. באימות ילדותית שאלתיו פעם, בהיותנו לבדנו: „את קדושת הבעש"ט הלא בבודו לא יכחיש?"... והוא ענני בציניות: „פרא אדם היה והסתתר במערות"... והסביבה בה גרנו בימים ההם, מלאה היתה זכרונות הבעש"ט קדוש ישראל: כאן התפלל וכאן טבל וכאן עבר עם אלקסי עגלונו. פקעה הערצתי ל„אליהו הנביא" שבא ללמדני תורה, ומעתה היה לי סתם מענה קשה, „פוניה" אכזרי.

לאט־לאט גילה האיש את טלפיו. הוא לא פקפק עוד לדבר סרה בד' ובתורת משה. „עדיף לי שיר אחד משירי שילר מכל תורת משה" — היה אומר. לפעמים היה יוצא לשדה, משתטח בעשב הרענן וקורא בהתלהבות מלאכותית משירי שילר, ומאושר היה אם אחת תילדות הביאה לו פרחים אחדים.

היה בזה בוודאי מן הדון־קישוטיות של בחור ישיבה שיצא לתרבות רעה. במשך ימי חיי נפגשתי בהרבה בתורים כאלה. כמה מהם היו אפיקורסים ציניים כמוהו. אבל רק דמות אחת מן הספרות דומה לאיש זה בהשקפותה, והוא — שלמה מימון. אינני יודע מה היה גורלו של האיש אחרי שנעלם מעינינו, אפשר שהוא כעת אחד מאנשי ה„עמעם". חכם כמימון לא היה, אבל מופקר ציני היה לא פחות ממנו. כאשר שאלנוהו „מה מגמתו בחייו?" ענה לנו: „לנסוע לאמריקה ולהיות שם קונדוקטור ברכבת". אם לא תחל בנו, חוששני שלמשרה זו לא היה צריך, לא בידיעת רחבה ועמוקה בש"ס וגם לא בשילר, ולא בפרורי השפה הצרפתית ובאלגברה, ואף לא במלון הל־טיני עב־הכרס שהביא אתו במטענו הדל ואחר כך שכחו בביתנו. ואחרי שנתגלה כאפיקורוס כופר־בעיקר, החל לנהוג בבית כעריץ. בא עני וקבל פרוטה או פרוסת לחם, כפי יכלתם של הורי, עמד המלמד ותוציא אגורה מכיסו ודרש דרשה ארוכה לאבי ולאמי שלא ככה נוהגים עם אח. ו„אחים" כאלה באו אלינו לפעמים לעשרות ביום. חזר אבא בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, תלץ את נעליו ונתנם למשרתת שתנקם, בדרכו תמיד, עמד הליטאי וצווח: „אתה פולני מתחסד, אינך מתבייש לתת לבת ישראל שתצחצח את נעליך, והרי בתורתך כתוב: לא תרדה בו בפרך"...

לסוף חדל מלהסתפק במאכל שולחננו והחל לדרוש לו מטעמים שלא לפי יכולת בית אבא. כי כפריים היינו ומפרי הכפרים אכלנו. ימים אחדים לפני שבועות פקעה סבלנותו של אבא — וזהני לי הישועה. בילולת־התולים לוו פרחחי הכפר את ה„פוניה" לתחנת הרכבת, ולימי תופש חג השבועות חזרתי לחברת השובבים, בזה הקדמתי את המאוחר. באותו ל"ג בעומר אשר בו אנו עומדים עוד ריחקה ממני קרן התקוה; כאסיר עולם רבצתי על יד הספר.

ועוד אני שקוע ביאוש, והנה קול המונים עליזים בוקע ומגיע לאזני. רגיל הייתי בחודש מאי בשיילים שבאו מן העיר ליערנו. ידעתי את נגוני בתי הספר של הגויים בטיוליהם, ואת נגוני ה„סוקול", חברת המתעמלים הפולנים שבעיר, ואולם הקולות שהגיעו הפעם לאזני שונים היו. הקול קול יעקב היה. לא שלטתי ברוחי וקפצתי החוצה. שכחתי את כל אשר הטיל עלי המלמד בצאתו תעירה ביום החופש שנטל לעצמו, ועוד רגע ובבר השתחפתי בשמחה שברחוב אשר משכה אליה, כמובן, את כל ילדי הכפר, יהודים, אברכים נשואים ואברכים העומדים בשדוכים, בני טובים סמוכים על שולחן אביהם. יצאו בשירה ובזמרה לטייל ביער, ובראשם איש שיצא כבר מגיל האברכות, איש מכובד מצד מוצאו ומצד משרתו — אריה ליב טרייבש, בן לרב באחת העיירות הסמוכות, נין ונכד לשושלת הצדיקים מזידאצ'וב; והעיקר: פקיד חשוב בבנק חשוב.

ידעתיו והכרתיו, כי אחד בניו למד אתי אצל אותו המורה־המשכיל בעיר, לו באו אבא ומלמדי וכל חכמי ישראל שהכרתי בימים ההם להשתתף בציד־דגים, או בטיפוס על העצים, לא הייתי מתפלא יותר מאשר על טיולם של אברכי־משי מן העיר עם האדון ליבל טרייבש בראשם! גם אבא טייל לפעמים בשבת ביער; אבל טיול המני ושירים עליזים ברחוב, וביום חול, זה היה פלא!

מובן מאליו, שלא חזרתי עוד חביתה, כי אם נגררתי עם כל החברה ברקודים ובזמרה חיערה. שם פשטו האברכים את מעיליהם, מי מעיל נוסח ישן ומי מעיל חצי נוסח יהודי וחצי נוסח אשכנז; השתטחו על העשב, נחו ושרו בקולי־קולות, ואחר כך שחקו. בתכנית היום של המטיילים הגויים תפסה האכילה מקום בראש; אחרי כל טיול הזדהם היער בניירות משומנים בשומן חזיר, בקופסאות של סרדינים ובבקבוקים ריקים; ואולם בטיול של היום תפסו מקום בראש לא האכילה והשתיה, אלא נאומים ודקלומים. ליבל טויבש כינס את בחורי־חסידיו לא לשם טיול ועונג בלבד, אלא לשם תעמולת לחבת ציון ולרעיון הלאומי. ישפת הגאומים היתה, כמובן בימים ההם, „מענן גרמנית", „דייטשמריש", כפי שהיו אומרים בלעג, ולא הכל הבינותי, אבל את הענין תפסתי: הוא הטיף להתגאות ביהדות ולשיבה לנחלת שדה וכרם בארץ ישראל, והדברים נכנסו ללבי, להתגאות ביהדות — היה דבר מובן מאליו לכל תינוק החדר; פחות ברור היה ענין ארץ ישראל בזמן הזה. את יהודי רוסיה ורומניה למדו הפחענות פרק בלאומיות יהודית; לא כן במדינות הקיר"ח, אז, בשנת תרנ"ה, טרם עברו ימי דור שלם לשווי זכויות היהודים. עוד רווחה האמונה בלב המשכילים בהתבוללות. משכילים „חובבי שפת עבר" — ובכללם אותו מורה שהורני תנ"ך עם תרגום אשכנזי— חינכו את בניהם ללא תורה וללא שפת עבר, ושאיפתם היתה שיתחדרו לתוך החברה הגבוהה של עם הארץ. בפעם הראשונה ראיתי את פרחי ההתבוללות בכינעודם בשנת תרנ"ד. הפולנים חגגו אז את זכר מרד קושציושקו, והיתחדים השתתפו בשמחה זו. מורי המשכיל לקחני ושתפני לתהלוכת ילדי בית הספר היהודי לבית הכנסת. שם התרוצצו סטודנטים יהודים בתלבושת פולנית־לאומית, ולפי הרגשתי „חללו" את בית הכנסת בשפתם הזרה. ויעוד: כל השנה לא תדרוך כף רגלם במקום קדוש, וכעת באו לבית הכנסת לכבודי של גוי; ומפני שתגויים עשו nabożeństwo בבית תפלתם, עליהם לעשות כמעשיהם בבית הכנסת שלנו. ואחרי שחזרנו הביתה הוציא המורה המשכיל איזה ספר ישן, בוודאי איזו אנציקלופדיה גושנה, וממנו קרא לפניו על קושציושקו, רגיל היה משכיל זה בביתו לחבוש כפתי משכילים לראשו; ואולם תפעם ישב בגלוי־ראש, סימן לחגיגיות מיוחדת. כך היה נוהג גם בשעת שהתם על תעודות בגותיו, על מנת להחזירן אחר כך לבית ספרן. „תמסרי את תעודה לגברת פיציפובסקה" — היה אומר בחשיבות יתרה, בתתו את התעודה בידי בתו. לנגד עיניו עמדה אז המהרת הנברית בבית הספר הכרי, כאלו ניצבה לפניו במלוא שיעור קומתה. מורה יהודי מבית ספר יהודי היה מתבטל אז בפני מורה גוי, אפילו אם הגוי לא הגיע אליו בהשכלתו. לא ידעתי אז הרבה על קושציושקו, אף על פי שזה כמה שבועות תמתח העיר מתכונות החגיגה. ילדי מחדר היו דורשים שם זה לשון נוטריקון, שלא ניתנה להעלות על הנייר... וגם אחרי שקרא המורה את פרקו מאותו ספר, לא ידעתי הרבה, רק הערתו הסופית סלדה את נפשי הרכה: „קושציושקו דומה לחשמונאים"... אפשר שהיום הייתי אומר בעצמי לילדי, שגבור פולני זה היה לעמו מה שהיה יהודה המכבי לנו. אבל אז הרגשתי מעין חלול הקודש כשדבר המשכיל על כהנינו הקדושים בגלוי ראש והשווה להם איזה פריץ פולני...

בקריאתו של ליבל טויבש להתגאות ביהדות דלמאוס בתתי בזללות היתה מעין מחאת נגד מה שראו עיניו לפני שנה בחגיגת קושציושקו. בדבריו נתן ביטוי להרגשותי גם אני.

פתות פשוט היה ענין ארץ ישראל. קשה לי היום, אחרי מ"ג שנה, לעשות ריקונסטרוקציה מבל מה שידעתי מארץ ישראל בזמן ההוא, בכל אופן ידעתי יותר מנער מינוני בגילי, שני דודים, כלומר דודים לסבא ולסבתא מצד אבא, עלו לארץ ישראל, לצפת ולירושלים, והאריכו שם ימים, ומכתבים רבים הגיעו מהם אשר זכרם נשאר במשפחה. ידעתי שטיטוס הרשע החריב את הארץ והגלה את עמנו, וכיום „תוגרים" פראים שוכנים בה. במכתבו הראשון כתב הדוד מצפת שרכב על פרדה בדרכו מן הים לצפת עה"ק, בדרך כשכש התוגר תדע בזנבה של הבהמה עד שקפצה, וכמעט שנתפרקו כל עצמותיו של הרוכב. תיפת רוחו ונשמתו של התוגר, המצער יהודים זקנים הבאים לבלות את שארית ימיהם בקודש! איתו דוד דאג לכל בני המשפחה, לא רק שהיה מזכירם בתפלה במקומות הקדושים, אלא חצר קנה, או בנה, בצפת עה"ק, ולפני מותו מסרה לבולל, בתנאי שמי משאנו שיבוא לשכון בקודש יוכל לדור בה כל ימי חייו. ואמנם קוו אבותי לעלות לקדש, ואבי הספיא אף קנה לו קרקע בבית הקברות, בצפת או בירושלים. ואולם רק אני ניגו זכיתי לעלות, ואחרי באו הזרי וביתם. הדוד הירושלמי השאיר אחריו בנים ובנות בארץ, מהם בא אחד—שד"ר לעצמו כנראה—יהודי גבוה ותרש, סנדלר בחברון, אבל בר־אוריין, וישב בסוכתו של הסבא וספר ספורי נפלאות מארץ ישראל, וגם דברי תורה, אם משלו או משל אחרים. ושוב נזדמן אחד מקרובינו הירושלמיים, צעיר שעוב את אשתו, וישב אתנו כמה ירחים ונשאני על זרועותיו בעודי תינוק, ומה שסיפר על ירושלים ועל הארץ כולה, שמעתי אחר כך במה פעמים מפי הורי, ואחרי כמה שנים באת אשתו לבקשו, וגם היא ישבה בביתנו שבועות וירחים, ואותה אזכור עד היום. מפיה חזרה אמא, שה„פרנקים" בארץ ישראל מקילים בענייני הנפש ונשותיהם אינן מכסות את ראשן כדבעי והפאה הנכרית לא נודעה בארץ, וברוכה ארץ ישראל גם בחורבנה בפירות משובחים, ובמקום תפוחי אדמה שיהודי הגולה אוכלים לרוב, אוכלים בארץ ישראל תאנים ושקדים וצמוקים ותפוחי זהב — הכל כמו שנאמר בשירי הערש לתינוקות... על ארץ ישראל החדשה, על יהודים עובדי אדמה בארץ, ועל עליית יהודים צעירים, לא שמעתי לא מפי הורי ואף לא מפי המלמד אשר בא מארצות שבהן חיתה

תנועת חבת ציון קיימת זה שלש עשרה שנה. והנה בא ליבל טויבש וגילת לפני עולם חדש, עולם שכולו כאגדה נאה!

ועוד דבר הביא לי אותו ל"ג בעומר הלאומי — מחשבה חדשה על יחסו של האדם הישראלי אל הטבע. מכל מה שלמדתי, ומן המוסר שהטיפו לי הורי השכם והערב, התחלתי להאמין שאמנם חוטא ופושע אנכי בבטלי את הזמן במשחקי ילדות. האידיאל של הספרים ההוריים היה, כמובן, ה„מתמיד", כפי שתארן ביאליק. והרי בפרקי אבות כתוב בפירוש: „המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה — מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו". וכאן ראיתי בחורים גדולים, ולאו דווקא בורים וריקים, ובראשם איש חשוב, אשר באו חיערה כאותם הפריצים הסזקולים...

מאז במשך תריסר שנים ויותר נפגשתי פעמים רבות בליבל טויבש, והרבה למדתי מפיו. זמן מה אחרי הופעת הרצל עזב את משרתו הטובה והבטוחה בבנק, ויהי למטיף ציוני סובב־עובר במדינה, ושמו יצא לתהלה כנואם וסופר עממי. אינני יודע כמה שנים היה בשורות הציונות בשכר, אך זאת אדע: שעברו עליו כמה שנות עוני וסבל ללא משרה. ובשעה שמקודם, ועוד לפני הרצל, הוציא עתון והטיף לחבת ציון להנאתו ולחובתו הלאומית, ניסה בימי עניו ודחקו להתפרנס על העתונות — ולא הצליח...

אחרי שנות עוני הגיע שוב למדרגה הגונה בחיים ושוב פעל למובת הציונות שלא על מנת לקבל פרס. רבים מתלמידיו זכו לעלות לארץ, והוא שהשתוקק לעלות, לא זכה לכך...

בסוף ימיו עמד בקשרי מכתבים עם אבי, ואף פרסם ספר שחבר אבי על צדיקי זידאצ'וב, צור מחצבתו של ליבל טויבש.

הציונות לא הציבה אפילו ציון לזכרו. לא זכה אפילו לרחוב שיקרא על שמו בארץ. והאיש הלא עשה נפשות רבות לציון, והרבה מאוד סבל בהפקירו את פרנסתו לשם הרעיון!

באותו ל"ג בעומר דבקה נפשי בחבורת חובבי ציון ובמנהיגה, ובשובם העירה לפנות ערב לויתים עד הרחק מביתנו. בדרך ראיתי אותו שד משחת, המלמד חליטאי, בא לקראתי. התחמקתי מפניו והסתתרתי מתחת לגשר ושמעתי את צעדי רגליו עוברים מעל לראשי. כאשר שבתי הביתה אבל וחפוי ראש, ככדני בהצלפת זמורת־ערבה רכה על שוקי. הרצועות האדומות של בשרי הנפוח לא נעלמו עדיין ביום בו זכיתי ללוות את האיש המוזר בתוך החבריה שיללה לכבודו כחתולים בליל סערה.

ארי אבן־זהב

ששים שנה ושנה

ד. אחד מחובבי־ציון.

„מינות! אפיקורסות!" יצא הקול מחצר הרבנית מבריסק, הרוח החיה של ירושלים הקנאית. ירושלים, ששטן־המחלוקת רקד בה תמיד, היתה כמרקחה. אנשי־סודו של הרב מבריסק מצאו דברי מינות במחברת „ילדי רוחי", שיצאה מעטו של ר' יחיאל מיכל פינס, ודברי מינות אלה „נמצאו" דווקא באותם הימים, שרי"ם פינס פתח בית־מדרש ב„אבן־ישראל", בתרומתו של יהודי מאמריקה. היתכן, כי מישהו מחוץ לממוני הכוללים יעז לקבל תרומות מחוץ לארץ? אך כדי לחפות על כוונתם העיקרית ניתלו הקנאים ב„דברי המינות" של איש־רוסיה. הימים היו ימי „חיבת ציון" הראשונים, ולירושלים הגיעו שמועות „מדאיגות", כי עומדים להעלות לארץ־ישראל אלפים ורבבות מגולי רוסיה. הכל ידעו, שבעל „ילדי רוחי" הוא ממעודדי העליה לארץ־ישראל לשם התישבות ומלאכה, כדרך ארצות הגויים, וזה הגדיל עוד את חמת הקנאים עליו. הרב מבריסק שפך מרורות על בית־המדרש החדש וקרא: „אני רואה בנבואה, כי הבית הזה יהיה לבית שתצא ממנו תורת המינות על פני כל הארץ!" ובשבט תרמ"ב הוזכרו האיסור על בית־המדרש „לבל יבוא בו אדם הן לתורה והן לתפלה וטמא טמא יקרא לו".

בהסתה נגד ר' מ"מ פינס לא השתתפו הנוחים אחרי ראש בית־הדין של הפרושים, כי מבובד היה האיש והיה ידוע כיהודי אדוק וכשר, אולם העליה של גולי רוסיה ורומנית היתה רעה גם בעיני כולם. כל הכוללים ראו בחוש, כי תנועת „חבת־ציון" עלולה לערער את יסוד דותיה המוצקים של ה„חלוקה", שהיתה במשך מאות שנים כחומה בצורה. גולים אלה, שבנו את שבע המושבות הגדולות הראשונות וחידשו את פני הארץ כגולת־ספרד בשעתה, נתקבלו בפנים נזעמים, ואלה שהתישבו בירושלים היו בעיני קנאי עיר הקודש כצנינים. העולים — רובם עניים מרודים — היו נכונים לכל עבודה קשה, אולם העניות רבתה בכל הארץ וגם בירושלים לא היה להם במה להאחז. גם כמה מהמתקדמים לא גרסו „עליה מבוהלת" זו של מחוסרי־אמצעים וזקנים, שלא יצלחו לעבודת־האדמה, בכל זאת קרבו אותם. ביחוד הושיטה להם עזרה חברת „עזרת נדחים", שנוסדה על־ידי „החבצלת" ובעל „הצבי", בעיקר למען התימנים, שעליהם התחלה בתוך שנת „אעלה ב־ט־מ־ר"; אך מה יכלה חברה דלת־אמצעים זו, שהכוללים התקוממו נגדה, מפני שראו בה „מתחרה", לעשות למען ביסוסם של אלה?

בצר לעולים שהתישבו בירושלים — כולם יהודים אדוקים — פנו אל ועד הכוללים שיתנו גם להם „חלוקה". אך הממונים השיבו את פניהם ריקם, באמרם, שהם מקבלים מהגבאים בחוץ לארץ רשימה ורק לפיה הם מחלקים את כספי־החלוקה.

כשהרגישה הנהלת המיסיון הבריטי במבוכת העולים שלחה אליהם את שליחיה והציעה להם לעבוד בסיקול וישור המגרש של בית־תחולים בשכר של רבע מג'ידי ליום. פרידלנדר, מנהל המיסיון, הכטיח לתת להם גם בגדים, שההנהלה הראשית בלונדון שולחת ירושלימה. התנאי היחידי שלו היה, שיבואו בכל יום ראשון לכנסיה לשמוע אל הדרשה של הכהן. בראות העולים, כי הברירה אשר לפניהם היא: לקבל את התנאי הזה או למות ברעב הם ונשיהם וטפם, בחרו בדרך הראשונה. באמרם אל נפשם: „איש מאתנו לא ימיר את דתו ומשום פקות־נפש מותר גם לשמוע דברי־הבל אלה".

כל יהודי ירושלים, גם מעט המשכילים, שעליהם ועל ה„שקאר־לעס"[1] שלהם הכריזו חרם „בתקנות הצדיקים", עוד בתרט"ז, נלחמו בפעולות המיסיון, שפרש את מכמרתו בירושלים. במשך עשרים ושתים שנה הצליחו אנשי המיסיון בירושלים להביא בצל אמונתם ארבעים וחמשה יהודים — אשכנזים, ספרדים, מערבים ואפילו תימני אחד —, ורק לפני שנים מספר היתה המחלוקת הגדולה בגלל הנערה בת השלש־עשרה לבית אלקס, שצדו אותה במכמרתם. לא יפלא, אפוא, אם דבר לכתם של העולים לעבוד במיסיון עורר התמרמרות רבה בקרב יהודי ירושלים. המשכילים הבודדים הבינו, כי לא היתה דרך אחרת לפני האומללים האלה, אולם „כל ירושלים" היתה במרקחה. נשלחו אליהם אזהרות מטעם הרבנות, ואחדים מהם, זקנים שומרי דת ומצוות, באו אל בית העד הכללי וטענו:

„תנו עבודה במחצית השכר ונעזוב את העבודה אצל המיסיון, אבל מה נעשה ואנו ומשפחותינו גוועים ברעב?"

נענו בהם הרבנים ואמרו:

„אם אין לכם לחם לכן אל הכותל המערבי ושפכו שם את שיחכם, אבל אם תעבדו במיסיון תבדלו מקהל ישראל!"

נחלקו הדעות גם בין הרבנים. המתונים שבהם הציעו שימשפנו את כלי־הכסף של החורבה ויחזירו את העולים לרוסיה; אך דעת הרוב היתה, שאין עליהם האחריות לעולים אלה. „ידאגו להם אלה שחבטיחו להם 'קולוניות'", בינתים נפוצה שמועה — ונראת שהיו לה רגלים —, כי ר' נתן אדלר מלונדון שלח אלפיים לירות אל הרבנות לכלכלת האנשים האלה. הם באו אל הועד הכללי והממונים הכתישו את כל הדבר. היה בין העולים „רב מטעם" אחד והוא חבר קול קורא, שבו פרש את כל דבר המחלוקת, ושלח אותו לחוץ לארץ. בהוודע הדבר לועד הכללי, פרסם הוא מצדו הודעה בחו"ל, שכל העולים תאלה המירו את דתם, לבסוף הכריזו עליהם חרם, והבדילום מקהל ישראל; הודיעו להם, שלא יסדרו להם קידושין וגיטין, לא ימולו את בניהם ולא יקברו את מתיהם בקברי־ישראל.

בין העולים היה יהודי זקן, נחמן גרינבלט שמו, ושני בניו, ברוסיה נשאר עוד בן ושמו חיים. כשקרא חיים בעתונות, שעולי רוסיה המירו את דתם, וכולם נקובים בשמותיהם, וגם אביו ואחיו ברשימה, עמד ומכר את כל אשר לו ומהר עם אשתו ושתי כנותיו הקטנות ירושלימה. הרבה תלאות ידע בדרך הקשה, והירידה לחוף יפו עלתה לו בשלשים הרובל האחרונים שלו. הוא לא נשאר ביפו אף יום אחד ומהר עם בני־ביתו ירושלימה, כשמחשבות רעות אופפות אותו על אביו ואחיו המומרים...

בבואו אל הבית מצא את אביו מתפלל תפלת־מעריב והוא תגור אבנט, כדרכו. מיד הבין, כי שקר טפלו עליהם והוא עודד את אביו ואחיו להמשיך בעבודה אצל המיסיון.

ביום הששי לבואו ירושלימה מתה אחת מילדותיו; היא חצטננה בדרך והחורים פתדו לשאל בעצת רופא־האניה, שמא חולה הילדה במחלה מדבקת והם יפלאו כולם בבית־הסגר. החברא קדישא לא רצתה להביאה לקברי־ישראל. בבוקר יום הראשון — ביום הראשון לא עבדו — הלכו עשרים מעולי־רוסיה אל הרבנות שבחצר־החורבה ודרשו, שיביאו את הילדה המתה לקברי־ישראל. „אתם הכרזתם חרם עלינו — טענו — אבל חיים גרינבלט בא רק השבוע — קברו את המתה!" החרדים ובני־הישיבה יצאו אל המוחרמים ורצו לגרשם מהחורבה. פרצה תגרת־ידים והצעקות הגיעו עד לב־השמים. רכז־הלבב שבין בני־הישיבה עלו במדרגות הישיבה וזרקו על המוחרמים מכל הבא בידם, פתאום נפלה מלמעלה „שנג'רה[2]" גדולה, והיא פגעה בראשו של אחד המסתכלים, ר' מאיר אפטר הזקן, והוא כרע תחתיו ומת.

קמה מהומה גדולה.

„המומרים רצחו נפש!" עבר הקול ומיד הובהלו שוטרים וחיילים.

אחדים מהעולים נמלטו על נפשם דרך המדרגות הצדדיות של החורבה לתוך בית־מרקחת, שהיה שייך לאחד המצדדים בזכותם; הלה שאל מן הספרדים שכניו תרבושים וחבש אותם לראשי הנמלטים, וכך עברו בשלום את ריחוב היהודים. את השאר אסרו והביאום אסורים לבית־המסוהר. תקהל רץ אחריהם וקרא: „משומדים! רוצחים!"

בינתים הזעיק אחד המשכילים קונסולים אחדים אל החורבה, והם דרשו מהרבנים להביא את הילדה לקבורה. אף הזהירו אותם, שאם יגרמו בעתיד למהומות כאלה יוציאום מרשימת נתיניהם. האיום פעל והם הביאו את הילדה המתה לקבר־ישראל.

בהשתדלות המיסיון הוצאו כעבור שלשה ימים כל האסורים לתפשי, מלבד חיים גרינבלט, אבי הילדה המתה, וברוך האודיסאי, שנגדם העידו שני יהודים, כי ראום כשהם זורקים את ה„טנג'רה", אותו הרב, שדרש למשכן את כלי־תכסף של החורבה בכדי להציל את העולים מצפרני־המיסיון, עבד יד ביד עם המיסיון לשחרורם של שני האסורים. לאלה שלא טתו עיניהם מקנאות עורת היה ברור, שהם חפים מפשע; כל קבוצת העולים עמדה בחצר ועל המדרגות למעלה עמדו בני־הישיבה — ואיך יכלו שנים אלה לזרוק את כלי־הנחושת על ראש הזקן שעמד גם הוא למטה? ובכל זאת ישבו הנאשמים כלואים תשעה חדשים עד שלבסוף בוטלה עלילת־הרצח. וחיים גרינבלאט וברוך האודיסאי יצאו גם הם לחפשי. הם באו אל הרב שעמד לימינם — הוא היה ממתנגדי הועד הכללי — והוא ברך עליהם: „ברוך מתיר אסורים!"

אולם כל הענין הנורא הזה דכא את העולים, והם עצמם בקשו עצות איך להחלץ ממצבם המסוכן. רובם שבו לרוסיה; אחדים הלכו לפתח־תקוה ולראשון לציון — ור' ברוך נעשה עגלון אצל האחים ריסקה הגרמנים והוביל נוסעים בכביש ירושלים־יפו. האחים ריסקה נתנו לו גם דירה בפרדסם ביפו; אבל ר' ברוך כלתה נפשו לירושלים והוא עזב את משרתו שם ונעשה עגלון אצל ר' טודרוס הצפתי.

במשך הזמן שעבד ר' ברוך אצל הריסקים ואצל ר' טודרוס אסף מעט כסף. הוא ואשתו וילדיו הקטנים חיו על פתות זיתים, כפי שהורגלו בימי־ירושלים הראשונים שלהם, וצברו פרוטה לפרוטה. אשתו יעצה לו לקנות עגלה וסוסים ולחיות ארוז לעצמו, אך הוא סרב. „לפלוני מת סוס, לאלמוני נשבר הדיליז'אנס והוא נשאר בעירום וחוסר כל", אמר. מר' טודרוס עבר לעבוד אצל ר' יצחק בנו ונתחבב ר' ברוך על ר' יצחק, כי שמר על הסוסים ועל העגלה כעל רכושו שלו.

לאחר שעבדו ביחד שלשה חדשים, החליטו שניהם לעשות שותפות ולפתוח אכסניה. „העולים מרוסיה ומרומניה יתאכסנו אצלנו, כי מחפשים הם אנשים שיקרבום, ומי יבין לנפשם כמוני?" אמר ר' ברוך; ור' יצחק מלא אחריו: „הנשים שלנו תנהלנה את העסק, ואם תרבה העבודה נשכר לנו ערביה או תימניה ותעזורנה על־ידן".

כעבור ימים אחדים שכרו חצר בת חמשה חדרים אצל יהודי שירש את ה„חזקה"[3] על החצר וסידרו את האכסניה שלהם בשלשה חדרים; שני החדרים הנשארים שמשו מקומות־דירה לשתי המשפחות. ואמנם לא טעה ר' ברוך בחשבונו. את העולים הרוסים היו מובילים ל„אכסניה של האודיסאי", והעסק הכניס לכל אחד מהשותפים שתים שלש מגידות לשבוע. העולים האומללים, שכספם היה מועט, מצאו בבית ר' ברוך מחסה, ושני הבעלים עזרו להם למצוא עבודה ולהחלץ — כמובן ע"י בקשיש — מידי המשטרה, שעקבה אחרי העולים הרוסים, כי היתה להם רשות ישיבה בארץ רק לחודש ימים.

מהעת שיצאה הגזרה על העליה, היה הקונסול הרוסי ערב בפני המשטרה, שימסור לידיה את העולים כתום החודש לשבתם בארץ. בפני הקונסול היו ערבים שני מוכתרים, אחד מהחסידים ואחד מהפרושים, בהגיע מועד גירושם סודרה ישיבתם בארץ על־ידי „השתדלן הידוע".

מכיון שזרם העליה חלך וגדל, והעולים היו עניים מרודים שתטרידו את הכוללים, מצאו הרבנים שטוב להם לבלי ערוב בעד העולים. „תשולח קבוצה אחת חזרה ותפסק העליה", אמרו בלבם. אך לא הוציאו את מחשבתם לפועל מפחד הגבאים בחוץ לארץ. הגבאים בחוץ לארץ שללו גם הם, בהשפעת הממונים בירושלים, את רעיון „חבת־ציון". אולם הגיעת השמועה לממונים בירושלים, כי רבים מבעלי־חבתים, התורמים התדירים לחלוקה, ובני הישיבות בליטה וזאמוט נוהים אחרי הרעיון של ישוב ארץ־ישראל. כן נודע להם, שבכתב־עת עברי ברוסיה הפיע מאמר בשם „אל הצובאים על הר ציון", ובו הובעה הדרישה לגבאי הכוללים ברוסיה לקרוא עצרה „לצוות בחזקה על עושי רצונם ושומרי משמרתם בארץ הקדושה, כי יהיו לעזר לעולים החדשים" בחלק מן הסכומים הגדולים — שלש מאות אלף רובל לשנה — הנשלחים מרוסיה שנה שנה לכוללי ירושלים, וכי „לא יוידו לצאת לריב עם הגולים החדשים". אולם לאחר הרצה בחצר־החורבה מצאו את השעה היפה לצאת ביד רמה נגד העולים. הם הכשידו את הלבבות של הגבאים ומקורביהם בחוץ לארץ, ובבוקר לא עבות אחד אסרו לתת ערבות בעד העולים.

(עוד יבוא)

---

1) בתי־ספר. 2) סיר־מתכת.

3) „חזקה" — יהודי ששכר חצר מלא־יהודי והחזיק אותה בשכירות שלש שנים, ורשם את חזקתו אצל בית־דין צדק, נכנסה החצר לחזקתו ואסור היה לאיש יהודי אחר לשכור אותה מבעליה הלא־יהודי, בעל ה„חזקה" היה משכיר את בתי החצר וחדריו למשפחות שונות, ובידי המחזיק היתה הרשות למכור חזקתו, למשכנה, לתתה בנדוניה וגם להורישה.

שרה גלוזמן

אל הגבול

פרק נא

— שמעו נא, הצעירים, התדעו כי הממשלה דנה למות כל עובר גבול?

— ידענו, ידענו.

— היש אתכם בגדים כהים?

— יש.

להשומר מכניסים אל חדר אחורי וסוגר בעדם את הדלת. מישהו נכנס אל הבית. הם מאזינים בחרדה. האשה הנמצאת שם משתדלת לפטר מיד את הבא, באמרה כי בעלת איננו בבית. שוב קול דברים ושוב דפיקת דלת, ושוב שקט.

קלרה זורקת מבט בעד החלון. חושך.

וולודיה מוציא את הכסף מילקוטו ומונה אותו. בעוד רגעים אחדים הכל מסודר.

— מתי נצא?

— בשעה עשר יבואו לקחת אתכם.

— וכי לא אתה תלך אתנו?

— לא.

שעה עשר. הם יושבים על ספסל עץ נמוך ועוקבים בלא עניין אחרי האשה בהירת הפנים, המסתובבת בחדר ועושה כל מיני עבודות של בעלת־בית.

צמודים איש לרעהו הם מאזינים לדממה. הלב פועם. מדוע מאחר זה שצריך לבוא לקחתם? קלרה זורקת מבט בפני דודה. הבגדים השחורים הבליטו את לובן פניה. לו התאפשה כגויה יכלה להוליך שולל את כל המרגלים. רק לה אין כל תקנה: עיניה השחורות מגלים מיד את מוצאה... האם כאן, במקום זה, עבר שורה? ואותה יריה אכזרית... הנשמעה גם הלום?..

עשר וחצי. הגוי מרגיע אותם: הוא יבוא מיד, יבוא.

רשרוש קל סמוך לחלון. טוכן חג. פ. או.? עיניהם צמודות בחלון הקטן הנמוך. לא בלום! וודאי תתול או חזרזיר קטן התחכך שם.

ודודה חוורת־חוורת. „אמא תצא מדעתה אם יקרה לי אסון"— פועם בלבה.

רבע לפני אחת־עשרה נפתחת הדלת, וגוי צעיר, פרצוף מביע חוליגניות, מוכן להובילם.

רגע של פקפוק והיסוס. גוי זה... אבל אין לחשוב הרבה. הכסף כבר אצל בעל הבית. כמו מאליהם זזות הרגלים ממקומן והלב דופק־דופק.

חושך סמיך מקדם את פניהם.

בזהירות, בעצירת הנשמה, הם מתקדמים. כת רב התושך עד כי האחד אינו רואה את השני. הם נאחזים בידיהם וצועדים תרש־חרש.

ולפתע — שעטת סוס.

הגוי נותן אות לעמוד. הם עוצרים את נשימתם ומקשיבים. הסוס קרב יותר. עוד מעט ויעלה עליהם. כמאובנים הם עומדים במקומם. והנה הולך הסוס ומתרחק, שעטותיו הולכות וגוועות בחשכה.

הם זזים. דודה נתקלת באבן ונכשלת. הם חדדים לכל רשרוש. הגוי מקלל חרש, ודומה להם כי בכוונה הוא משמיע את קולו. צר לה, לקלרה, שלא שאלה תחילה כמה זמן יש ללכת. שמא וולודיה יודע. אבל הס! אי אפשר לשאול דבר; נדמה לת כי לעולם לא יצאו מתוך החושך האיום הזה.

אש זעירה נדלקת מרחוק, כחמישים מטר מהם. וודאי הצית סיגריה אחד מהשומרים. הם מחכים עד אשר כבתה האש. „השומרים קרובים אלינו מאד", מטרטרת מחשבה מרה כלב קלרה, והיא לוחצת בכוונה את יד וולודיה. הגוי מעורר חשד.

קול רם נשמע מרחוק.

— אנדריי, בחלק ההוא יש לעבור?

מישהו עלה על הסוס. הרתמות צלצלו.

ומורה הדרך ממשיך באותו כוון. וולודיה נרתע לאחור ומושך את שתי הבחורות אחריו. הן מבינות אותו. ברור, שהגוי מוביל אותם ישר אל השומרים. נאמר להם שעליהם ללכת ישר קדימה, והנה הגוי משמאיל כל הזמן... הם נוטים ימינה בזהירות ומקשיבים.

הגוי מתרחק. עוד טרם הרגיש בחסרונם. הם מתחילים להת־קדם בצעדים מהירים לבדם. הייצאו בשלום מן החושך הזה?..

אחוזים איש ביד רעהו הם מתקדמים. ושמא ישסה כהם הגוי, המרגיש כבר וודאי בחסרונם, את השומרים? אך חשש זה חולף מיד: הוא ילך בוודאי אל שומר הסתנה לקבל את כספו.

נביחות כלבים במרחקים. זועה. הם תקועים במקומם במתיחות. לא דבר! שוב שקט הכל.

ושוב נשמעות שעטות סוסים מאחריהם. הם תולכים וקרבים. חשש מחריד עובר אותם: מי יודע אם אור היום לא ימצאם עוד בדרך?... אך הרוכבים מתרחקים.

דומה שעות כבר הם הולכים, ואפשר רק רגעים הם אלה? מי ידע אל נכון את הזמן כשכל דקה היא כנצח!

וולודיה לותש:

— יש לכן כוח?

— למה?

— נרוץ!

בקרבת המקום נשמעים קולות מדברים.

— אנו תועים, — נרעדת קלרה ולוחצת את ידיהם. — נחזור.

— — — — — — — — — —

בשעה חמש בבוקר, תוודים ועייפים עד מות התדפקו שלשתם על שערי האחוזה.

...בעבודה, בעבודה
חרבות הארץ בה אנו נבנה.
גדוד השומר, גדוד השומר
על זה המשמר עמוד, עמוד!..

השירה נשאה ובאה מגן הירקות, וכמו ניסך בקרבם רוח חיים אחרי ליל הבלהות.

— אנו ננוח עתה ובלילה נצא לבדנו...

— כן, וולי. ולו גם רצינו כמורה־דרך הרי בסף אין עוד למענו.

חברים אחדים ישבו אתם בחדר האוכל ואכלו את ארוחת הבוקר. היתה שעה תשע. מבעד לחלונות נראו השדרות הנאות והמפתיה. שבבו לנוח ולהרדם מעט, אך השינה רחקה מהם. אותם רגעי הזוועה שעברו עליהם לא הרפו מהם.

— דורה, כשנהיה בארץ־ישראל ונספר שם על לילה שכזה, דומני שגם לא יאמינו לנו. מה דעתך?

— לא איכפת לי. אל יאמינו — יבלבד שנהיה שם.

— ולי איכפת. עליהם שם להתגיש כמונו את הלילות האלה.

— נסי להרדם ולהתליף כוח — מציע וולודיה.

— אי אפשר להרדם, וליה, אי אפשר לעצום עין.

קול טרטור של טרקטור עולה מהשדה הסמוך. וולי ניתר ממקומו וקרב לחלון. בחור מהמשק חורש בשדה.

— אני ממשש כבר את הרגבים תללה שם...

בשתים עשרה צלצל הפעמון הקורא לארוחת־צהרים. אחד־אחד וקבוצות־קבוצות פרצו החברים להדר־האוכל. אך טרם שהספיקו להתיישב כהוגן נשמע רעש קל בחצר, קולות של אנשים משוחחים, ולחדר נכנסו בהמולה — אנשי הג. פ. או. שבעה הם היו.

קלרה זעה על מקומה וקמה. תנועה זו גילתה אותה מיד. אחד מהנכנסים רמז עליה מרחוק.

—את אסורה! קחוה, חברים!

ומיד קרבו אליה שנים.

יבהצביעו כך סתם, על עוד חמשה חברים, פקד לאסרם.

— את זה קחו, ואת זה... וגם את זה...

בחדר קם רעש וקריאות ושאלות, בתוך אלה צלצלה, כאפתעה, השפה העברית בפי קלרה, שעמדה במסומרת על מקומה.

— אתם, השנים, עברו בשלום, ואל תחכו לי! הסתלקו מכאן! לא תועילו לי בין כה וכה...

בתוך התנועה הכללית לא הורגשה הסתלקותם של דורה ווולידיה. הם יצאו לאחד החדרים הצדדיים.

— דומי! — נזף בקלרה איש הג. פ. או. — מה הפטפוט הזה לך?

— אין זה פטפוט, חבר, זוהי שפתי, השפה העברית! —השיבה בלגלוג.

ואז קרב אליה אחד מהם וסטר לה בחזקה על לחיה.

— אנו נלמדך לשתוק, קונטרבולוציונית שכמותך, דומי!!!

— את תמשך הזה צריך לסגר! זהו קן של רעל לרוולוציה, לשתוק!!! רקע השני ברגלו, בראותו כי היא רוצה להשיב לו.

ובאותו הרגע נאספו עוד שלושה חברים.

— הוליגנים, הוליגנים! — צעקה קלרה בפנים משולהבים עוד מהסטירה. — בשנת 1919 המיתו אנשי דניקין את אבי, כריתו את ראשו על היותו יהודי, ועכשיו אתם...

— ואני אומר לך לשתוק!!! לשתוק!!! השתגע אחד בקצפו והוציא את האקדח. מישהו עצר בו ידחפו ממנה. היא משכה את לחיה, שבערה כולה, בערה כאש.

זרועות חזקים הוציאוה מהחדר ביחד עם שאר האסירים והכניסום לתוך אוטו מסורג.

— אנחנו נלמדך לדבר! מאין את?

— אין בדעתי לענות לכם. בחדר־החקירה תספיקו לדעת הכל. — באה התשובה — שקטה ושלווה להפליא...

סוף

הרצל ומנדלשטם

(חליפת מכתבים — מתוך האוסף אשר בארכיון הציוני המרכזי בירושלים, נמסר לדפוס ע"י ד"ר א. ביין)

מכס עמנואל מנדלשטם, שבימים האלה נמלאים מאה שנה להולדתו, הוא מן הדמויות המיבלמות ביותר של אישי התנועה הציונית בראשית ימיה. הוא נולד ב־י"ז במאי 1838. לפי הלוח הגריגוריאני ששלט אז ברוסיה (29 במאי לפי החשבון של עמי אירופה המערבית, ר' סיוון תקצ"ח לפי חשבוננו) ונעשה לבסוף אחד מרפאי־העינים המפורסמים ברוסיה. כמה פעמים הוצעה לו קתדרה ברוסיה בתנאי שימיר את דתו והיא דחה את ההצעה בשאט־נפש. אבל באופן בלתי רשמי היה בכ"ז מורצה לפני תלמידי האוניברסיטה ומירת להם את דרכו ברפואה; הם היו באים אליו אל הקליניקה הפרטית שלו. ולעיכך היה מפורסם בתיאר פרופיסור מנדלשטם.

עיר מולדתו היתה זגרייזן (ברייסן), המפורסמת בחכמיה, לימדיה ומשביליה. נאף משפחתו ביחוד הוציאה מקרבת במה חכמים וסופרים, ביניהם מפורסם מתרגם התנ"ך לרוסית בנימין מנדלשטם, שהיה חותם בשם משה־השקדים והיה מראשוני הנאורים והמשכילים ו„משכילי הרבים" ברוסיה.

מכס עמנואל מנדלשטם כבר קבל חנוך מודרני ומדעית היהדות נתרחק, אבל לא מאהבת היהדות ומן המסירות לעניניי עמו. „קומוניזם" לפי השקפותיו הכלליות, היה בכ"ז מצר בצרות ישראל ושאף לתקונו ולגאולתו מן הענויות והנזיקות ששקע בו. ביהוד בריסיה, בימים ההם, כל ימיו עסק בעבודת הצבור הישראלי, גם במפעלי צדקה וחסד מקימים וגם בפעולות של הכלל, ואף בתור רופא היה לבו תמיד פתוח לעניים ומרודים, שרופא אותם חנם, ותכופות עיד תחב לידם מעבעות־כסף למחיה.

עם התעוררות התנועה לישוב א"י, שנקראה אז בשם „חבת ציון", היה הוא מן הראשונים שנפתחו אליה לקול קריאתה של פינסקר, ביחד עם פינסקר, לילינבלום וקשאר חתם של מבחרו שהזמין את „חובבי ציון" לועדת קטוביץ, אשר לפי שעלה במחשבתם של המכנסים אותה היתה צריכה להיות באמת קונגרס ציוני בין־ארצי. וכשם שהיה קשור אל פינסקר בתנועת חבת־ציון, כך היה כמוהו בלתי מרוצה מן האטיות שבת שרכה תנועה זו את דרכה בראשונה, בעוד שצרות ישראל הלבו וגברו, לא יפלא, איפוא, שעם תיפעת הרצל על הבמה נצטרף הוא מן הראשונים אל התנועה הציונית החדשה, תנועת הציונות המדינית, ובמהרה נעשה מדבריה מנהלהבים ביותר. מני אז היה מתסידיו המסורים ביותר של הרצל עד יום מותו. כל הגה שיצא מפי הרצל היה קדוש לי ומובן מאליו שבימי הפילוג הגדול בין „המחייבים" ו„השוללים" את ההצעה המפורסמת על יסוד מדינה יהודים באוגנדה, היה הוא בקונגרס הששי עם „אומרי־התן", ולאחר מות הרצל, כשבאת ההכרעה בקונגרס השביעי לדחות את ההצעה, פרש הוא עם ה„אוגנדיסטים" בהבהגת זנגוויל, ולבסוף אף נכנס להסתדרות ה„טריטוריאליסטים" שנפרדה מעל ההסתדרות הציונית. הוא לא בצר באידיאל הציוני, אולם לא ראה בו, לפי המצב בימים ההם, אתרון מהיר למצוקת היהודים שהלכה וגברה והצריכה מיד מקום להגירת ולמקלט. מתוך כך נפרד מעל חבריו הותיקים בחבת ציון ובציונות, ולא מעט שכל בסוף ימיו מן ההתנכרות חזאת...

בתיי הרצל היה מנדלשטם מידידיו הקריבים, ואולי גם הקרוב ביותר אחרי וולפסון וגורדון. „יתרונך הוא — כתב אליו פעם — שבהיקך אני יכול לשפוך את דמעתי". במכתבים האלה, שאנו מתחילים לפרסם פה נראה כיצד הלכה ונתעשרה ידידות הזאת. המכתבים לקוחים מארכיונם הפרטיים של הרצל ושל מנדלשטם הנמצאים כעת בארכיון הציוני המרכזי.

ואגב: מכתבי הרצל הנתונים פת הם רק חלק מועט מאד מן המכתבים שלו המצויים בכל העולם. הארכיון הציוני המרכזי, שבידו נמצא הארכיון הפרטי של הרצל והארכיון של ההנהלה הציונית המרכזית הראשונה בווינה, שואף לכנס את כל אלה המכתבים הפזורים, ובבוא העת לפרסם קבציט נבחרים מהם. הארכיון מבקש את כל אלה שיש בידיהם מכתבים מאת הרצל, או תעודות אחרות לתולדות הציונות, שייאילו להמציאם, אם במקורם ואם בצילום פוטוגרפי מהם, לידי הארכיון הציוני המרכזי עפ"י הכתובת: ירושלים, ת. ד. 92.

א. ביין

פרופ' ד"ר מאנדלשטאם לד"ר מ. ט. שנירר בווינה*)

ידידי הנכבד מאד!

אתמול קבלתי מכתב מאת מר ד. וולפסון מקלן, שבו הוא מודיע לי, כי הענין שלנו הולך וכובש לו מקום יותר ויותר. יש סכויים לרכוש לטובתו את אחדתם של „האריות שבחבורה". בשביל כך יש רק צורך לייסד עתון גדול עם תנן יסודי של מיליון פ"ל.**) הוא גם מודיע לי, שד"ר הרצל בעצמו רוצה להשתתף בזה בסכום של 300.000 פ"ל. — סימן שעסק זה יש לו על מה לסמוך. חזק מזה קרן מימי הקונגרס ועד עתה דברים חשובים למדי, שעל אודותם אוכל להוודע אצל ד"ר ה[רצל], מאחר שמר וו[לפסון] אינו רשאי למסרם לי.

*) רופא בווינה, חבר ועד הפועל המצומצם.

**) 100 פלורין (או גולדן אוסטרי) = 8 לירות שטרלינג.

לא הייתי רוצה להעמיס טורח נוסף על ד"ר ה[רצל], וגם את כתבתו אינני מכיר, משום זה אני מבקש ממך, ידידי הנכבד, לבקש את ד"ר ה[רצל] בשמי שיודיעני על כל מה שאירע ביניהם, איזה סכויים ישנם, ומה הוא הכיוון של אותו העומד להווסד, בדי שאדע מה עלי לדבר עם אילי הכסף שבמקומי. חשוב חדבר ביותר אילו כתב ד"ר ה[רצל] ישר אלי, כי סמכותו הוא עלולה לעשות רושם כביר על עשיריינו. למותר חדבר להגיד לך, כי לא אשתמש בידיעות שאקבל ממנו, אלא בשעת צורך גדול, וכשיתיה חדבר נוגע לסכומים הנוגעים לאלפים.

התנועה חיתה יכולה להתרחב אצלנו במדת עצומה מאד אלמלא חיינו כפותי יד ורגל. ביחוד מפריעה אותנו אי־האפשרות לדבר בפומבי, לקרוא לאספות־עם, להרעים בעתונות, משום שזו עומדת תחת לחץ בקורת חמורה מאד ואינה מקבלת לדפוס שום דבר הנוגע לציונות. ועדיין לא הוברר לנו אפילו באיזה אופן עלינו לאסוף את קרן התעמולה, מפני שאנחנו הלא דמינו מותרים, וכל אחד מן השוטרים יכול להכשיל אותנו. ואף על פי כן אנו עובדים עד שידנו מגעת. — הקושי הגדול ביותר יש לנו מצד היהודים עצמם (כוונתי אל מעמד האמידים), מפני שאי אפשר להראות להם שום דבר חיובי בנוגע לצעדים הדיפלומאטיים שכבר נעשו, או אלה שעומדים עוד להיעשות. אין אנשים אלה רוצים להבין, שעבודה אמית ועקבית נחוצה לכך כדי להוציא רעיון גדול אל הפועל. „מה אומר הסולטאן?", „מה אומר האפיפיור"? — אלה הן הפראזות חשגורות כאן, שבהן הם מקבלים את פני תמיד. ואף על פי כן מוכרח להצליח — ויצליח...

בשבוע הבא ארצה לפני סלתה ושמנה של היהדות המקומית ע"ד המאורעות בקונגרס, ואקווה לרכוש את לב אחינו לטובת הרעיון.

לדאבוני עלי לקבוע את העובדה, שהיהודים הרוסים שלנו (וביחוד הדרומיים) נעשו פאכודרמאטא***) אמתיים, ואילו מלי ט א אני שומע בשורות משמחות יותר; שם הולכות ומתיסדות חברות אין מספר, — בשעה טובה!

מה שלומך, ידידי היקר? הכבר רכשת לך הרבה מניים על עתונך הרפואי? — מדוע מופיע „די וולט" כל כך לא בקביעות?

אני מחכה לתשובתך התכופה ואני שולח דרישת שלום לבנית לגברת רעייתך.

הנאמן לך,

קיוב 22 ספטמבר 1897. ד"ר מאנדלשטאם

כדאי היה שאקבל את הידיעות קודם שארצה את הרצאתי, ואת אומרת תוך שמונה ימים בערך.

הרצל למאנדלשטאם

ווינה 11 באוקטובר 97.
IX, ברגגסה 6.

אדוני חד"ר הנכבד מאד!

מידי ידידינו ד"ר שנירר־רוולפסון קבלתי את מכתבך, ואני מאשר בזה את התיעותיו של וולפסון. התעתון הוא כעת המפתח של המצב. אנו מוכרחים לרכוש לנו בימים הקרובים עתונות המסודרה לנו בהחלט, ושבעזרתה נוכל לעזור לאחרים, ולקבל בתמורה עזרה מהם. אינני רוצה להפליג בחשיבות הדבר על ידי דבורים — עליך להבין מה שאני אומר לך כאן בפשטות גמורה אבל גם ברציונות גדולה, אותו עתון הוא עכשיו conditio sine qua non בשבילנו, אם אנו רוצים לצעוד קדימה. אם לא תבוא עזרה חכופה לכך ובמלוא המרץ, הרי לא תחיה תנועתנו גם כעת וגם לעתיד אלא חזיון מעניין, הפגנה ריקה בלבד. דווקא ההתעסקות בדבר הזה קשה עלי יותר משאר דברים, מפני שכאן ניתן מקום לפירושים בלתי הוגנים. אני יכול רק להגיד זאת: רצוני הוא, שהעתון יוסד בלי השתתפותי הכספית והספרותית, אבל אני גם נכון להשתתף בדבר בסכום כסף הגון, אם יחשבו שמזה תחיה ערובה נאמנה לבטחון העסק. קשה לי לכתוב ע"ד פרטים מסחריים, ואפילו לכבודו, שבמשך הרגעים המעטים שבבאזל הוא נעשה קרוב ללבי מאד — מפני שאין אני מוציא פרוספקט. אבל אם חושב כבודו, שבחוג מידעיו וחבריו לדעה יוכל למצוא הסכמה עקרונית לכך, אז אשלח בשבוע הבא לקיוב את אחד מאנ"ש המהימן עלי בענייני עתונות. בינתים צריך כבודו להודיע לכל האנשים הבאים בחשבון, בקיוב ובשאר ערי רוסיה, שהמהימן שלי יבוא שמה ובידו כל הצדיעות הנחוצות, ויזמין נא אותם לשיחה. אותו מהימן שלי יתן את כל הביאורים המסחריים, שמהם תצא לפי דעתי המסקנא, שיש כאן לפנינו עסק מביא רבית, ואפשר גם מבטיח ריוחים. ודווקא בקודה אחרונה זו היא בשבילי מעין נקודת־תורפה, המעוררת בי חשש מלהשתתף בענין זה.

אבל אותו מהימן שלי גם יודיע לאדוני דברים שאין אני יכול למסור בכתב, היינו: מאיזה סוג הן הפעולות הדיפלומאטיות, שאותו העתון צריך להיות כלי שרת בשבילן. או יכיר כבודו, שלא ענייניים פעולים עומדים לפנינו, ושאני יכול להביא עזרה מוחשית אפילו לאחינו ברוסיה גופה. לפי שעה יסתפק נא ברמז זה בלבד.

המהימן שלי יכול לצאת מפה ביום 20 באוקטובר. אני חושב, שעד היום ההוא יוכל כבודו להודיע על זה לכל הבאים בחשבון — מאודיסה, מפטרבורג, ממוסקבה, מוורשה, מדינאבורג, מריגא וכו' — ולהזמינם. הכל צריך להיעשות במהירות גדולה ובאופן נמרץ. הרושם הגדול, המוסרי והפוליטי, שעשה הקונגרס — אסור לתת לו שיתקרר.

יענה לי כבודו מיד מה דעתו ע"ד האפשרות של הוצאת הדבר לפועל. אם דעתו שעלי לשלוח את המהימן, או יכתוב נא לי אימתי עליו לצאת מכאן, ובאיזה יום יכולה השיחה להתקיים.

עד עכשיו עשיתי הכל בכספי שלי, אבל התנועה נתרחבה כל כך, שאין כוחי, כוח יחיד, מספיק עוד בשביל מטרות כאלה. ומכיון שהדבר בכללו מביא תועלת לרוסים בשורה הראשונה, בהכרח שגם העזרה תצא קודם כל משם. אני החלוץ — אם ילכן אחרי, אז נגיע לידי הישגים מהירים וגדולים לא משוערים. אחרי באזל הן האמן יאמינו לי, אם אומר דברים אלה.

אם יעזבוני בודד לנפשי, אז יחזור הכל לתוהו. הלא תביני את הרציניות שבדבר!

המסור לו באמת,

ת. הרצל

מאנדלשטאם להרצל

אדוני הדוקטור הנכבד מאד!

ברגע זה קבלתי את יקרתו. הרי כל הקושי שבבעיה הוא זה, שהמיליונרים שלנו עם לב־העור העקש שלהם ועם מוחותיהם המסוגלים רק לספסרות של כספים — אינם רוצים וגם אינם יכולים להשיג את כל גודל התוצאות הנכונות למפעלנו זה. ודווקא בנידון שלנו, אי אפשר לנו בלי יחירי הממון האלה, מפני שדווקא כאן חשוב לנו הפתגם "bis dat, qui cito dat", אבל אלה הם סכוייכו: אם יעלה בידי לרכוש את העשיר בעשירי היהודים שברוסיה, את לאזאר ברודסקי, אז ייקל לי לגשת אל יתר חבריו, כי אז ישתדל ברודסקי להשפיע על שאר חבריו לממון, כדי שלא יהיה הוא השוטה היחידי; לעת עתה הוא לא הרחיק מן הדרגה שממנה הוא ריאה אותנו ב„שוטים" ו„אוטופיסטים". אע"פ שבהחלט הוא מתחיל נוטה אליגו. כבר עכשיו מבטיח האיש הטוב הזה לתת סכומים גדולים, כאשר יגמר הדבר העיקרי, היינו: אם נרכוש את לבה של הממשלה התורכית ועל הפרק יעמוד ייסוד חברת מניות לקניית אדמות, כלומר: כאשר לא נהיה עוד זקוקים לו...

מחר הנני מרצה לפני כל האדונים הנכבדים האלה, ואני מקווה, שהרצאתי תלהיב את הלבבות, היא מוכרתת להלהיב. רק אז — לא קודם לכן — אוכל לבוא במשא־ומתן עם האנשים ולבאר לפניהם את תוכן מכתבו של אדוני. ע"ד תוצאות המו"מ אודיע לכבודו תיכף ומיד. אני מבקש איפוא ממנו, אדוני הדוקטור הנכבד, מעט סבלנות; יתן נא לי זמן של שבוע־שבועיים.

ברור הדבר, שנקל לרכוש בשביל הענין את שדרות העם הרחבות ואת המעמד הבינוני. התנגדה גדולה היא ואינטנסיבית; המעמדות הבינוניים יהיו גם נכונים לכל קרבן חמרי, כך שבמשך השנה יוכלו להכנס סכומים הגונים. אבל מה יועיל הדבר, אם יבוא לאחר־מעשה?

עם פטרבורג ואודיסה אינני עומד עדיין בשום קשר; פטרבורג הוא קן האסימילציונים, מפני שהאדונים היושבים שם מנהלים פוליטיקה עלילה, והם חושבים שעשו גדולות, כמעט שפתרו את שאלת היהודים, כשעלה בידם להשיג בשביל אלו שלש נשים יהודיות את זכות הכניסה לאוניברסיטה של נשים: על רופאי אליל אלה לפי „אומנותם" בעלי הנשמות המשרדיות, אין לסמוך הרבה. האודיסאים לא שלחו אפילו צירים לקונגרס מתוך פחדנות של שפנים; מפחדים הם, שמא יסגרו להם את „הועד לישוב ארץ ישראל" שהממשלה אישרה להם — אם יספחו על הציונים. כך הוא מצב הדבר!

אם יוטבו הסכויים — מה שבקיוב יתברר במשך השבוע הזה או בשבוע הבא — אז אכתוב, או אתלגרף לכבודו; קודם לזה אל נא ישלח את בא כוחו, כדי שלא לבזבז זמן וממון ללא תועלת...

פלצות תאחזני לרעיון, שמא יהיה כל מפעלנו לאין ואפס, ואני מהלה את אדוני להתמיד בסבלנותו; כי כל אלה שיש בהם מחשבה עדינה ורגש אנושי עומדים לימין אדוני באומץ לב ללא שום רתיו... ולמזלו הגדול של ענייננו גם מצב היהודים כאן נעשה יותר ויותר מעציב ומיואש, כך שאפילו העקשים ביותר מוכרחים להתרכך... אבל הענין דורש סבלנות והתמדה, כמו כל מפעל כביר.

למותר לי להגיד, שגם אתה אדוני, רכשת את כל לבי. ולא מתמול שלשום, אלא מיום שהכרתי אותך בתור טופר ובתור מחבר „מדינת היהודים".

ישמור נא אדוני גם את רגשי ידידותו אלי, ויהא בטוח בסיועו של המסור אליו בנאמנות.

קיוב, 15/5 באוקטובר 97. ד"ר מאנדלשטאם

***) בעלי חיים עבי השער.

מאנדלשטאם להרצל

קיוב 10/22 באוקטובר 97.

אדוני הדוקטור הנכבד מאד!

ביום השבת שעבר הרציתי את הרצאתי, ושלשום בהלתי מו״מ עם מר לאזאר ברודסקי*, והרי כאן ה״אני מאמין״ שלו: הוא איננו ציוני, מפני שאיננו מאמין בהתגשמות הרעיון הציוני; אכן שום קרבן לא ישגב ממנו, למען היטיב את גורל היהודים הרוסים. לפיכך אילו היה יודע נאמנה, שהעתון העומד להווסד יכול, מלבד התעניינותו בציונות, גם להביא לנו כאן תועלת במישרים או בעקיפין, אז הוא נכון בכל לבו לא רק לתת מכיסו הוא לטובת הענין, אלא גם לזרז את שאר חבריו (מיליונרים) לכך. כאשר שאלתיו, מה דעתו ע״ד בוא שליח מיוחד הנה בתור מהימן, ענה לי, כי יהיה רצוי לו מאד; אלא שרוצה הוא לשאת וליתן עמו רק בחוג מצומצם, ושלא לזמין לעת עתה אל ההתיעצות הזאת שום איש חוץ מן הקרובים אליו וחוץ ממני. לעומת זה הוא אינו נותן שום הבטחה מחייבת קודם שדבר עם המהימן של אדוני.

אין אני אופטימיסטן, ואף על פי כן מאמין אני, שתוצאה זו הצלחה לא מועטת היא לנו, כבר כתבתי לכבודו, כי ב[רודסקי] דעתו מכרעת כאן בכל מקום, והוא חושב על הדבר ברציונות רבה.

לנו הלא אין הבדל בדבר מאיזה טעמים הוא רוצה להתחבר לנו; ובלבד שיצא מזה דבר של ממש.

חשיבות גדולה היתה נודעת לדבר, אילו היה המהימן של כבודו בקי בענייני מסחר, כדי שיוכל לעשות רושם על ב[רודסקי] מפאת חוש המעשי שלו, מוטיבים אידיאליים ומשרות רחוקות יותר מדי לא יפעלו עליו שום פעולה.

זה עשרים שנה שאני חי עם ב[רודסקי] בידידות, וידעתיו, איפוא, למדי, ומשום זה יכול אני ליעץ מתוך מצפון טהור, שכדאי לשלוח הנה איש מהימן, בין הקרבנות הגדולים שכבר הקריב כבודו עד היום הזה לא יהיה צעד זה נחשב כקרבן היותר גדול, לעומת זה אשר שהדבר יביא לידי תוצאות רבות־ערך מאד.

התצלחה המוחשית הראשונה וודאי תעורר את ב[רודסקי] לצעדים נוספים.

יחליט נא אדוני הדוקטור הנערץ, וישלח הנה את המומחה שלו, ובמקרה שהלה הוא יהודי גם ידאג כבודו לכך, שהלה ישיג בשביל עצמו את זכות הישיבה בקיוב: לתכלית זו נחוץ שהוא יבוא הנה בתור בא כחה של פ׳ירמת נודעת לשם. חושבני שלא יקשה הדבר.

יואיל נא כבודו להודיעני את החלטתו וגם את יום הנסיעה. אותו אדון יוכל לגור במלון אירופה סמוך מאד למקום דירתי.

בברכה לבבית מאד, שלו
מאנדלשטאם

הרצל למאנדלשטאם

ווינה, 97.10.27.
IX, ברגגסה 6.

אדוני הדוקטור הנערץ מאד!

תודה לבבית על מכתבו הידידותי ועל טרחותיו שטרח. בלי מכשיר קשה לעשות פעולה ממשית, והעתון — זהו אותו המכשיר הנחוץ. אנו צריכים לו, כדי לתת על ידו במקומות הגבוהים, שמתיחסים אלינו שם באחדה — עזרה על מנת לקבל עזרה. ״שמור לי ואשמור לך״.

פה אל פה יוסבר הענין לאדוני יותר.

המהימן המסחרי שלי הוא מר הייניך שטייגר**) — זה שכבודו ראה אותו בבאזל. שטייגר הוא הדירקטור של חברת המניות לתעשיה גראפית ומנהל העסק הגדול של הוצאת ״וויגר מודה״. בעצייני טכניקה של עתונות הוא מומחה ממדרגה ראשונה ואני רוחש לו אימון מרחלט. עמו אפשר, איפוא, לדבר על הכל בפרוטרוט.

הוא יבוא שמה ביום 31 באוקטובר ויסור להוטל ד׳ אירופה.

הרבה תלוי בהחלטה מהירה, יעיר נא כבודו את תשומת לבם של ב. וחבריו על החשיבות היוצאת מן הכלל שבדבר הזה.

בברכות לבביות ובהערצה אמיתית,

המסור לו
ת. הרצל

הרצל למאנדלשטאם

ווינה, 97.11.19;
IX, ברגגסה 6.

אדוני הדוקטור הנערץ מאד!

רק היום אני מתפנה להודות לו מקרב לבי על השתדלותו הטובה ועל קבלת הפנים היפה שכבודו ערך למשולחי המהימן. אם לא הביאה משלחת זו לתוצאות מיד, אל נא יכפה לו, כשם שלא איכפת לי. אסיר תודה אמיתית אני לאוזעים ב[רודסקי] על רצונם הטוב שהראו בענין זה.

אבל מר שם[ייגר] מודיע לי דבר, שאני מבקש את כבודו לעכבו בכל אופן שהוא. מר ב[רודסקי] רוצה לדבר על הענין הזה בפטרבורג עם גינצבורג ועם פוליאקוב**). מסכים אני לגמרי לגלות לפוליאקוב בסתר ובסוד גמור את כל הענין, אבל ע״ד גינצבורג אי אפשר לדבר כלל וכלל, כי ע״י גינצבורג יוכנסו אל הענין גם האבירים פ׳ון גוטמאן אשר פה. אין ברצוני שיהיה לי עסק עם הגוטמאנים, כי אין היחסים ביניהם טובים. אנשים אלה אינם חביבים עלי; הם הועילו הרבה להתגברות האנטישמיות.

אני מבקש מכבודו לאשר לי את קבלת המכתב הנוכחי. מתוך גליון ״די וולט״ של היום יראה כבודו, שהתחלתי לעסוק בייסוד הבנק היהודי. אולי אפשר היה שברודסקי האחד (משה) יעבור ללונדון, למען השתתף בהנהלת הבנק היהודי בעמדה גבוהה. יואיל נא כבודו להתקור בכיוון זה. ייסוד הבנק היהודי — זהו התפקיד הקרוב ביותר. הבנק יהיה מהבחינה החמרית מה שהיה הקונגרס מהבחינה הפוליטית: צעד ענק נוסף כלפי התגשמות הרעיון היקר לנו.

בברכות לבביות ובהערצה אמיתית
המסור לו
ת. הרצל

*) בנקאי עשיר בקיוב.

**) הוא המוסר הייניך יורק שטייגר, שעלה אח״כ לארץ ונפטר בתל אביב.

**) בנקאים יהודים עשירים.

בשדה־ספר

ירושלים בשיר וחזון, מסודרת בידי יעקב כהן. הוצאת ״אמנות״, תל־אביב תרצ״ח. ספרית ארץ־ישראל של הקרן הקימת לישראל ״לנוער״, חוב׳ סר—סה.

ירושלים — קרית העולם ומשוש תבל תופסת מקום רב ביצירה הספרית היתית העברית. אין עיר קדומה עוד בעולם, שכה הרבו לשיר עליה ולחזותה במראות הספרות. תשעה קבין מגעגועי־העם העברי לארצו אשר נשדדה ממנו — נטלה ירושלים עיר־הקודש, עיר העבר והעתיד. אליה, יותר מאשר לארץ־ישראל כולה, היו מכוונים את הלב בשעת תפלה ובקשת רחמים; מחורבותיה, יותר מכל תורבות הארץ האחרות, ינקו אמרתינו במצוי קות־הגולה עידוד ותנחומים, תקוה ואמונה. לא היה דור, — בעוד העם בארצו וירושלים על תלת עומדת, ובצאת העם אל הגולה והיא נחרבת, ובשוב העם לתחיה להקים הריסותיה — אשר לא הקדיש לת מיטב חזונו נשירתו, מבחר תפלותיו ואגדותיו.

ילקוט זה הנועד לנוער בולל ״מבחר דברי השיר והחזון על ירושלים״ מתוך הספרות העברית שבכל התקופות, ובהתאם ל״גבולות הקבועים מראש של המחברת״ עלה בידי המסדר ללקט את המעולה והעדית שבדברי השיר על ירושלים ולרמז בכך על דברי השירה והספרות האחרים שנושאם ירושלים, שלא יכילום כמה כרכים.

החן הפיוטי והטעם המעודן של המסדר נסוכים על אנתולוגיה זו.

לקט — לקוטים מתוך מאמריו ואגרותיו של אחד־העם ע״י י. ח. רבניצקי הוצאת ״בית אחד־העם״ ע״י ״דביר״, תרצ״ח.

״הרעיון להוציא בספר מיוחד קצור כתביו של אחד העם לא חדש הוא״ — מספר העורך בהקדמתו. עוד בשנת תרס״ט עלה הדבר במחשבתו של אחד־העם להוציא תמצית כתביו ״באופן שיוכל הקורא לברר לעצמו את עיקרי דעותי בקריאה קלה וקצרה״ כדבריו במכתבו לא. קסלן מנהל חברת ״אחיאסף״. אחד־העם הבחין עוד אז ״שאין הקהל חושב עוד לנחוץ לבלות זמן בקריאת שלשת חלקי ״על פרשת דרכים״ מהראוי לתת לפנין את הדברים בבחינת ״שיטה מקובצת״. כתבי אחד־העם כונסו בינתים בארבעה כרכים מהם באים לפי סדר כרונולוגי של הדפסת המאמרים, ומעורבים בהם מאמרי הפילוסופיה, הסוציליסטיקה והפולמוס בתחום אחד, ורק קורא בקי יכול למצוא כל מבוקש במקומו. יחד עם זה נטלה האקטואליות מכמה מאמריו, שהיו בשעתם למאורע גדול (״הישוב ואפטרופסיו״, ״אמת מארץ ישראל״, ״בני־משה״ ועוד) ורק חוקר מיוחד לתולדות מלחמת הדעות בציונות והתפתחות הישוב נזקק להם. אבל המאמרים האלה אינם הקובעים את דעותיו ומחשבותיו של אחד־העם העלניות והפילוסופיות, שערכם בספרותנו קיים לעד.

ואף זאת: ארבעת הכרכים של ״על פרשת דרכים״ אינם נפוצים עתה ביותר בשוק הספרים ומחירם רב.

ומכל הבחינות האלו יש בהוצאת ה״לקט״ משום הישג חשוב בספרותנו. שאחד־העם ז״ל עצמו טיפל במדורו משום דבר בעתו, וראוי ל״בית־אחד־העם״ להפיצו בתנאים נוחים לעשותו קנין הרבים, כדי שיהיה מצוי בכל בית מישראל כספרי־המופת של תרבותנו.

העורך והמסדר, י. ח. רבניצקי, השקדן והמסור, לא חמל עמל ויגיעה להשוות לספר זה היידור חיצוני ופנים צנוע ומעודן.

צבי קלוי

ביבליוגרפיה
של הארכיון הציוני המרכזי בירושלים

(המשך)

54. *Thomas, Lowell with Collings, Kenneth Brown: With Allenby in the Holy Land.* With half-tone frontispiece. London, Toronto, Melbourne and Sidney 1936, Cassel & Company Ltd. (La Belle Sauvage, Ludgate Hill, London E.C.4).—202 pp. —7 sh 6 d.

תאור מסע־המלחמה של הצבא האנגלי ממצרים לא"י בשנת 1917, מאת קצין השרות לידיעות חשאיות של הצבא האנגלי.

55. ליום תל־חי. פרקי קריאה לחוג ולמסיבה. (תל־אביב) תרצ"ח 1938, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י, מרכז לתרבות (ת. ד. 303). — 58 עמ'. — 20 מיל.

אוסף חומר בשביל מסיבות ליום הזכרון להגנת תל־חי, מכיל קטעים ממקורות שונים וסקירות על ההגנה־העצמית של היהודים בגולה ובא"י, וביחוד על הגנת תל־חי.

2 ג. קורות ארץ־ישראל בזמננו.

(עיין גם במס. 10ג).

56. *Simson, H.J.: British Rule, and Rebellion.* Edinburgh and London 1937, William Blackwood and Sons Ltd. (37, Paternoster Row, London E.C.1).—331 pp.

חקירה בקרתית בשאלת השלטון הבריטי בהתנגשותו בהתקוממויות עמים, שנבבשו ע"י בריטניה הגדולה. בחלק הראשון של הספר מביא המחבר, קצין אנגלי גבוה, כדוגמא לכשלון שיטת השלטון הבריטי לעומת „מלחמת המירור" של מורדים בעיקר את המאורעות באירלנדיה וארץ־ישראל. בחלק השני (דף 131—331) המוקדש כלו לעמדתן של הממשלה הבריטית והארץ־ישראלית בזמן מאורעות שנת תרצ"ו, מותח המחבר בקורת חריפה על עמדה זו.

57. מצבת זכרון קבר אחים (ב—ג) ציון לנשמות הקדושים וזכר לדורות הבאים כולל נוסחאות המצבות של אחינו הקדושים קרבנות העם שנהרגו בידי המרצחים בזמן הפרעות משנת תר"פ עד לתרצ"ח. ירושלים — מוצא — פתח תקוה — חברון — תל־אביב. המוציא פנחס בן צבי גראייבסקי. ירושלים תרצ"ח, הוצאת „מגנזי ירושלים" (ימין משה). — 16 עמ'.

אוסף נוסחאות המצבות של קרבנות המאורעות בשנים תר"פ—תרצ"ח בירושלים, מוצא, פתח־תקוה, חברון ותל־אביב.

2 ד. התחוקה וההנהלה.

(עיין גם במס' 9, 92).

58. *Kantrovitch, Henry: The Law of Criminal procedure in Palestine.* Tel-Aviv 1938, Mizpah Publishing Co. Ltd. (Montefiore Street 11).—156 pp.—400 mils.

ספר שמושי על מהלך המשפט הפלילי בא"י. הספר, שנתחבר עפ"י הרצאות המחבר, מכיל: א) סקירה מפורטת על מבנה בתי־המשפט הפלילי; ב) תאור מהלך המשפט הפלילי בכל האינסטנציות. בצרוף ציטטות מהחוקים המתאימים.

2 ה. עליה והכשרה, סטטיסטיקה של ארץ־ישראל.

(עיין גם מס' 10ג)

59. המחלקה לסטטיסטיקה של הסוכנות היהודית לא"י: העליה העברית לארץ־ישראל בשנת 1937. חישוב העברי בארץ־ישראל לסוף שנת 1937. סקירה סטטיסטית. ביוליטין מס' 1. ירושלים 1938 (ת. ד. 92).— 35 עמ' (בהכפלה).

סקירה סטטיסטית על העליה לא"י החל משנת 1919 וביחוד בשנת 1937, ועל רבוי הישוב העברי עד סוף שנת 1937.

60. *Department of Statistics of the Jewish Agency for Palestine: Jewish Immigration into Palestine from Germany* 1933—1937. Bulletin No. 2. Jerusalem 1938 (P.O.B. 92).—12 pp. (Mimeograph.).

טבלאות סטטיסטיות על עליית יהודי גרמניה לא"י החל משנת 1933, יחסה המספרי לעליה הכללית, הרכבה וכו'.

2 ו. בנין הארץ.

(עיין גם במס' 35, 38, 42, 52, 92).

הבנין בכללו.

61. בנסון, מ.: איזון התקציב המשקי הלאומי. תל־אביב תרצ"ח, בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה (ת. ד. 208). — 32 עמ'. — 50 מא"י.

חקירה על מבנה המשק היהודי בארץ ישראל והצעות לחיזוקו ואיזונו.

62. פרידמן, ישראל: כי לא יהיה אביון בארץ־היהודים. פרקים לעיצוב צורת החיים החברותיים והכלכליים במדינה העברית המתהוות. ירושלים תרצ"ח, הוצאת סופרים „ירושלים הצעירה" (רח' המלך ג'ורג' 9). — 18 עמ'.

חלק ראשון של נסיון להעמיד את המדינה העברית המתהוות בא"י על יסודות כלכליים וחברותיים בריאים. המחבר, הסובר שהאגאלה לא תהיה שלמה בלי פתרון השאלה הכלכלית והחברתית, מוצא את היסודות לפתרון השאלה הזאת בתורה ובשיטה הסוציאלית־המסורתית של הוגה־הדעות היהודי יוסף פופר־לינקאוס.

63. חזקות ההסתדרות. תל־אביב תרצ"ח — 1938, הוצאת הועד הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י (ת. ד. 303). — 160 עמ'. — 100 מא"י.

אוסף תקנות ההסתדרות (מוסדותיה (קופת חולים, מושבי עובדים, קבוצות וקבוצים, ניר וכו'). עם הקדמה מאת דוד רמז, המזכיר הכללי של ההסתדרות. לספר צורפה רשימה של ועידות ההסתדרות.

64. *Revusky, Abraham: The Histadrut.* (General Federation of Jewish Labor in Palestine). A Labor Commonwealth in the Making. New York 1938, League for Labor Palestine (275, Seventh Avenue).—96 pp.

תאור מפורט של תולדות ההסתדרות, מבנה האירגוני, מטרותיה ושטחי פעולתיה. לספר צורפה מפה של א"י. בציון הנקודות שבהן נמצאים מוסדות ההסתדרות.

65. *Sprawozdanie Polsko-Palestynskiej Izby Handlowej za rok* 1936. (Biblioteka dla spraw Palestyny i Bliskiego Wschodu N. 7). Warszawa 1937, Izba Handlowa Polsko-Palestynska (ul. Fredry 10).—30 pp.

דין וחשבון על פעולותיה של הלשכה הפולנית־ארץ־ישראלית למסחר בשנת 1936.

התפתחות החקלאות.

66. מושבי העובדים בתרצ"ו. ילקוט, חוב' ה. תל־אביב (תרצ"ח), ברית פקוח לקואופרציה החקלאית העובדת בע"מ (ת. ד. 210). — 139 עמ' (בהכפלה).

חקירה סטטיסטית מקיפה על מושבי העובדים בשנת תרצ"ו.

67. חקירת במצבם של משקים מעורבים פרטיים בארץ־ישראל בשנת 1935, הוכן ע"י המשרד של הועד הכלכלי האמריקאי לא"י בתל־אביב. תל־אביב 1937 (ת. ד. 52). — ה+ 78 עמ' טכסט, כ"ב תוספות (טבלאות) (בהכפלה).

An Investigation into the Status of Individual Mixed Farms in Palestine During 1935. Tel-Aviv 1937, The American Economic Committee for Palestine (P.O.B. 52).—117 pp., 22 tables (Mimeograph.).

נסיון ראשון של חקירה יסודית במצבם של משקים מעורבים פרטיים בא"י. החקירה נערכה מטעם הועד הכלכלי האמריקאי על־ידי א. בורובוי ור. לוין־אפשתין. מטרת החקירה היא להניח את היסודות להדרכת אנשי המעמד הבינוני, הרוצים להתישב בארץ.

68. *Tschechoslowakische Siedler in Palaestina.* Kibuzim des Haschomer Hazair Ejn Hakore, Mischmar Zewulon, Maanith. Karkur 1938, Kibuzim des Haschomer Hazair (Chajim Knoepfelmacher, "Maanith" Karkur).—30 pp. (Hektograph.).

קובץ המכיל רשימות של חברי „השומר הצעיר" מצ'כוסלובקיה בקיבוצים „עין הקורא" (על גבול עבר־הירדן), „משמר־זבולון" (עלי־יד חיפה) ו„מענית" (בכרכור) על התפתחות הקבוצים האלה וחייהם בהם.

69. *Fuenfzehn Jahre Jagur.* 1. Sonderheft des "Alon Laoleh", Januar 1938. En Charod 1938, Sekretariat des Kibbuz Me'uchad, Abteilung fuer die Einwanderung aus Deutschland. — 34 pp. (Hektograph).

גליון מיוחד של ה„עלון לעולה", מוקדש ליובל החמש־עשרה של הקבוץ יגור (עלי־יד חיפה). מכיל סקירה על תולדות יגור בשנים 1923—1937, דו"ח על התפתחותו בשנת תרצ"ז ועל תגיבת היובל.

70. כבוש עמל בית־שאן. ירושלים תרצ"ח, הוצאת ארגון „בני עקיבא" בארץ־ישראל, ההנהלה הארצית, מחלקת הקהק"ל. — י"ז עמ' (בהכפלה).

החוברת מכילה שני מאמרים מאת י. ויץ על קרקעות הקהק"ל והתהוישבות החדשה בבית־שאן ורשימות מאת משתתפים בעליה על הקרקע ב„מעוז" ו„טירת־צבי".

71. הוכברג, נ.: רבוי גפנים ונטיעת כרמים. בעריכת ש. ז. יפה. תל־אביב תרצ"ח, הוצאת ספרית „השדה" בהשתתפות בית הספר החקלאי מקוה־ישראל (ת. ד. 4). — 160 עמ'.

ספר למוד על גדול גפנים בכלל ובארץ בפרט, עם הוראות לכל ענפי העבודה בצרוף סקירה על אדמות א"י וכושרן לנטיעת כרמים.

התפתחות בעיר.

72. מועצת פועלי חיפה — סקצית הטיחים: סקירה מפעולות הועד של סקצית הטיחים בתקופת פברואר 1937 — פברואר 1938. חיפה תרצ"ח, מועצת פועלי חיפה (בית הפועלים). — 9 עמ' (בהכפלה).

פרס חנם לחותמי „העולם"

לבקשתם של רבים מסוכנינו הננו מאריכים לעוד חודש אחד את זמן מתן הספרים בתור

פרס חנם

1. „דרכי הנוער"

הספר מכיל 286 עמודים בדפוס מהודר ובכריכה נאה.

2. „ספר מוצקין"

הספר ערוך בידי ד"ר א. ביין ויכיל לערך 380-350 עמודים בדפוס מהודר.

ספר הפרוטוקולים של הקונגרס הציוני העשרים ומועצת הסוכנות החמישית

מכיל 550 עמודים בדפוס משובח

4. „תולדות הצהרת בלפור" מאת ההיסטוריון הציוני הידוע ד"ר נ. מ. גלבר

הספר הולך ונגמר בדפוס ויכיל לערך 350 עמודים, בדפוס נאה.

5. „ביבליוגרפיה בשאלת היהודים"

הספר יופיע במשך הקיץ ויהיה גם תוא בעל כמות הגונה ומודפס ומכורך יפה.

את כל הספרים האלו מוכנים אנחנו לתת לחותמי „העולם"

חנם אין כסף ורק בתשלום דמי המשלוח.

בארץ 100 מא"י 5 ספרים, 60 מא"י 3 ספרים

בחו"ל 6 שילינג בעד 5 ספרים ו-4 שילינג בעד 3 ספרים

א. את כל חמשת הספרים (וכל אחד בשעת הופעתו) יקבל כל חותם שסילק או יסלק במשך חודש אייר את דמי ההתימה בעד „העולם" לשנה תמימה (מאייר תרצ"ח עד אייר תרצ"ט).

ב. שלשה מן הספרים האלו (בסדר הופעתם) יקבל כל חותם שסילק או יסלק במשך חודש אייר את דמי חתימתו על „העולם" בעד חצי שנה (מאייר תרצ"ח עד אייר תרצ"ט).

המחיר של „העולם" לשנה ולחצי שנה בארצות השונות רשום על כל גליון של „העולם".

הכתובת היא:

מערכת „העולם", ת. ד. 92, ירושלים, Palestine

המעוניינים חייבים להזדרז למלאות את התנאים האמורים לעיל לפני גמר החודש הזה, שזה יהיה הזמן האחרון

מטעם

המועדון לחובבי אמנות וספרות

י ר ו ש ל י ם

יתקיים ביום א' כ"ח אייר (29.5.38) בשעה 8.30 בערב,

נשף אמנות

במועדון „תור" (לפנים מלון עדן) רחוב בן־יהודה

מן התכנית:

1. גב' מגדה שמיר־בודור (כנור)
ע"י הפסנתר גב' טראטה גריגפלדר
קטעים: גולדמרק, גנסין, סרז'שת ואחרון

2. גב' מרים בן־גבריאל, דקלום

3. מרסל נואה, טנור (מהאופירה העממית בוינה)
אריות: ביזה, לאון קבלו, שירים עבריים מרפפורט
ע"י הפסנתר הגב' מלכה טורטשינר

4. פטר וואלק, רקודים אמנותיים

הכניסה: 150 מא"י.
לחברי המועדון 100 מא"י